

Överklaganden av beslut enligt 2–4 kap. lag (1988:950) om kulturminnen m.m.

En utvärdering av domar från åren 2000–2008

Överklaganden av beslut enligt 2–4 kap.
lag (1988:950) om kulturminnen m.m.
En utvärdering av domar från åren 2000 – 2008

Riksantikvarieämbetet
Box 5405
114 84 Stockholm
www.raa.se
riksant@raa.se

Omslag:
F.d. Generalstabens stalletablisement (Swartlings ridskola), Stockholm.
Foto: Bengt A Lundberg, RAÄ.
Maglarps nya kyrka, Skåne. Foto: Bengt A Lundberg, RAÄ.
Runsten, Vallentuna socken. Foto Rikard Sohlenius, RAÄ.
Arkeologisk undersökning av en grav vid Sittersta hage, Nynäshamn.
Foto: UV Mitt, RAÄ.

ISBN: 978-91-7209-555-7

Innehåll

Förord	7
1. Sammanfattande slutsatser	8
2. Inledning	10
2.1. Bakgrund	10
2.2. Syfte och mål	10
2.3. Metod	11
2.4. Avgränsningar	11
3. Resultat av utvärderingen	13
3.1. 2 kap. KML Fornminnen	13
3.2. 3 kap. KML Byggnadsminnen	24
3.3. 4 kap. KML Kyrkliga kulturminnen	31
4. Kommenterade domar	38
4.1. Fornlämningsområde enligt 2 kap. 2 § KML	38
4.2. "Uppdragsarkeologi" enligt 2 kap.11–13 §§ KML	43
4.3. Ersättning enligt 2 kap. 14 och 15 §§ KML	46
4.4. Metallsökare enligt 2 kap. 18–20 §§ KML	50
4.5. Villkor vid tillstånd om ändring enligt 3 kap. 14 § KML	52
4.6. Jämkning av skyddsbestämmelser enligt 3 kap. 15 § KML	54
4.7. Hävande av byggnadsminne enligt 3 kap. 15 § KML	56
4.8. Tillstånd till rivning av kyrka enligt 4 kap. 3 § KML	59
4.9. Ansökan om tillstånd till ändring enligt 4 kap. 3 § KML	62
5. Referenser	65

Förord

Föreliggande rapport redovisar en utvärdering av domar från landets förvaltningsdomstolar gällande överklaganden av länsstyrelsebeslut åren 2000–2008 enligt 2–4 kap. lag (1988:950) om kulturminnen m.m. Utvärderingen innefattar också kommentarer till vissa domar för att sprida kunskap om överklagandeprocessen och rättspraxis.

Riksantikvarieämbetet har en nationell överinseenderoll när det gäller lag (1988:950) om kulturminnen m.m. och dess tillämpning. Vi har därför tagit fram ett program för uppföljning och utvärdering av tillämpningen av denna lag. Genom systematisk årlig uppföljning och fördjupade utvärderingsinsatser kan vi uppmärksamma brister i tillämpningen och lagstiftningen och vi kan prioritera bland möjliga åtgärder, exempelvis nya eller förtydligande föreskrifter eller förslag på förändringar i lagstiftningen. Insatser i enlighet med programmet är vidare tänkta att ge länsstyrelserna stöd och ledning i såväl den ordinarie handläggningen som i svåra principfrågor.

Vår satsning på uppföljning och utvärdering enligt detta program är ett strategiskt val som innebär att vi inte läser och följer inkommande länsstyrelsebeslut. Det får i sin tur till konsekvens att vi blir mer beroende av att länsstyrelserna uppmärksammar oss på ärenden som kan vara av principiellt intresse. Enligt 1 § förordningen (1988:1188) om kulturminnen m.m. ska också länsstyrelsen, innan den bland annat fattar beslut som är av större vikt, samråda med Riksantikvarieämbetet. Vidare kan det finnas anledning för länsstyrelserna att ta ställning till när de anser att det är angeläget att domstolarna inhämtar yttranden från Riksantikvarieämbetet.

Vår tro är att detta kan leda till en utvecklad dialog om lagtillämpning vilket i sin tur borde kunna ge positiva effekter för kulturmiljön och hur den skyddas och tas till vara.

Birgitta Johansen
Avdelningschef
Sambällsavdelningen

1. Sammanfattande slutsatser

Föreliggande rapport är en utvärdering av sammanlagt 289 överklaganden av länsstyrelsebeslut enligt 2, 3 och 4 kap. lag (1988:950) om kulturminnen m.m. (KML) till allmän förvaltningsdomstol under åren 2000–2008. Flertalet överklaganden avgörs i länsrätterna. Utvärderingen omfattar endast 41 överklaganden till kammarrätterna. Regeringsrätten har under den aktuella tidsperioden avgett tre domar gällande 4 kap., men inte någon för 2 eller 3 kap. KML. Ytterligare nio domar överklagades till Regeringsrätten som dock inte gav prövningstillstånd. Utvärderingen omfattar även ett beslut från Kulturdepartementet.

Det är generellt sett få länsstyrelsebeslut som överklagas. Detta beror sannolikt på att det endast är ett fåtal länsstyrelsebeslut som innebär avslag på sökta tillstånd, då länsstyrelserna vanligen fattar beslut i samförstånd med den sökande. Överklaganden av beslut enligt 2 kap. KML görs oftast av privatpersoner som fått avslag på sökt tillstånd till nybyggnation inom fornlämning eller fornlämningsområde. Beslut enligt 3 och 4 kap. KML överklagas oftast då besluten berör ändring av byggnadsminne respektive ändring av kyrkobyggnad.

Både när det gäller överklaganden av beslut rörande byggnadsminnen och beslut rörande kyrkliga kulturminnen har Skåne län flest antal överklaganden, följt av Stockholms län. Detta är följdriktigt med tanke på att dessa län också fattar flest beslut avseende 3 och 4 kap. När det gäller överklaganden av beslut rörande fornminnen ligger Västra Götalands län högst, följt av Kalmar län. Länsstyrelsen i Västra Götalands län fattar tillsammans med Skåne län flest beslut enligt 2 kap. För Kalmar län, som inte fattar lika många beslut, kan den förhållandevis höga siffran förklaras av ovanligt många överklaganden av nekat tillstånd till användning av metallsökare under perioden. Vissa län har inga eller mycket få överklaganden. För Västerbottens län har inga överklaganden alls kunnat registreras för den aktuella tidsperioden, varken avseende 2, 3 eller 4 kap. KML.

De flesta domar är till kulturmiljövårdens fördel, vilket innebär att länsstyrelsernas beslut i allmänhet står sig. Det är tydligast i domarna från kammarrätterna. Av domarna framgår att domstolarna mestadels anser att det allmänna intresset är större än den enskildes. När det gäller kyrkliga kulturminnen handlar det om att sökt tillstånd avsevärt skulle minska det kulturhistoriska värdet.

Domstolarna kan begära in yttranden från Riksantikvarieämbetet. Det förekommer oftare i samband med mål rörande kyrkoärenden än för fornminnes- respektive byggnadsminnesärenden. Det är också van-

ligare att kammarrätterna begär in yttrande från Riksantikvarieämbetet än att länsrätterna gör det. Materialet visar att domstolarna lägger stor vikt vid Riksantikvarieämbetets yttranden och oftast dömer i linje med dessa. Detta gäller dock inte för de tre målen i Regeringsrätten, där Riksantikvarieämbetet yttrade sig i samtliga och avstyrkte bifall. Regeringsrätten biföll dock i två av sina domar och gick därmed emot kulturmiljövårdens linje. I materialet anas en tendens till minskning av ifrån domstolarna begärda yttranden från Riksantikvarieämbetet när det gäller både fornminnesärenden och byggnadsminnesärenden.

I de flesta fall där Riksantikvarieämbetet yttrar sig till domstolarna går Riksantikvarieämbetet på länsstyrelsens linje. Det pekar mot att det finns en grundläggande gemensam praxis eller syn på lagtillämpningen. I ett fåtal fall går Riksantikvarieämbetet emot länsstyrelsen och tillstyrker klagandens linje, vilket vi tolkar som en intäkt för att Riksantikvarieämbetets prövning är substantiell och inte påverkas av kollegialitet. Det kan vara angeläget att länsstyrelserna i samband med överklagandena till domstol för fram behovet av yttranden från Riksantikvarieämbetet.

Utvärderingen har inte kunnat peka på några speciella skillnader i hur domstolarna hanterar Kulturminneslagen.

2. Inledning

2.1. Bakgrund

Utvärderingen omfattar överklaganden av länsstyrelsebeslut som får överklagas enligt 2 kap. 24–25 §§ KML, 3 kap. 19 § KML och 4 kap. 18 § KML och som överklagats hos allmän förvaltningsdomstol samt till Kulturdepartementet. Utvärderingen omfattar domslut och beslut fattade från 2000 till 2008.

Länsstyrelsernas beslut enligt 2–4 kap. KML, som är överklagbara, överklagas hos allmän förvaltningsdomstol, där länsrätten är första instans. Enligt 22 § Förvaltningslagen får ett beslut överklagas av den som beslutet angår, om det har gått honom emot och beslutet kan överklagas. I princip innebär det att den som berörs av ett beslut enligt 2–4 kap. KML kan överklaga detta. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten och Regeringsrätten.

Överklagandereglererna för 2 kap. KML gjordes om 2000-07-01 på så sätt att regeringens befattning med ärendena då i huvudsak upphörde. Endast Riksantikvarieämbetets beslut om fyndfördelning enligt 2 kap. 17 § KML kan överklagas hos regeringen. Beslut enligt 2 kap. KML som rör ersättning eller befrielse från kostnadsansvar kan inte överklagas. Den som är missnöjd med ett sådant beslut får i stället väcka talan vid fastighetsdomstol.

Länsstyrelsens beslut att inte förklara en byggnad eller anläggning för byggnadsminne enligt 3 kap. 4 § KML får endast överklagas av Riksantikvarieämbetet. Länsstyrelsens beslut om ersättning och inlösen enligt 3 kap. 10 § KML får inte överklagas, istället kan ägaren väcka talan mot staten vid fastighetsdomstolen.

För 4 kap. KML finns inga speciella bestämmelser rörande överklagan utan besluten kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol.

2.2. Syfte och mål

Utvärderingen syftar till att belysa hur stark KML är vid en rättslig prövning och ge en uppfattning om tillämpningen av KML. En genomgång och analys av domar och domskäl bör ge nyttiga erfarenheter för lagtillämpningen. Det övergripande målet är att lagtillämpningen ska vara lika över hela landet.

Genom fördjupade studier och analys av överklaganden och domskäl kan eventuella olikheter och brister i lagtillämpningen uppmärksammas. Vilka domslut, dvs. hur många bifall respektive avslag, avges i de olika domstolarna? Lönar det sig att överklaga? Vem är det som överklagar? Vad är det som överklagas? Detta är några av de frågor

som utvärderingen har försökt att besvara. Syftet med utvärderingen har även varit att se om det finns skillnader mellan länen. Kan man se tendenser till att vissa län har många överklaganden medan andra helt saknar sådana? Utvärderingen har också försökt utreda vilken vikt som kan läggas vid Riksantikvarieämbetets medverkan med yttranden till domstolarna.

Resultat från utvärderingen ska återföras till Riksantikvarieämbetets strategiska arbete med tillämpningen av KML och i första hand förmedlas till länsstyrelserna.

2.3. Metod

Domslut och beslut gällande 2–4 kap. KML från förvaltningsdomstolar för åren 2000–2008 har gått igenom och registrerats i en databas. Domsluten har granskats med avseende på till vilka instanser överklagan skett, vad överklagan gällt, vem som överklagat, varför man överklagat, domslut samt Riksantikvarieämbetets medverkan. Utifrån registreringen har statistik sammanställts och kommenterats. Domar av speciellt intresse för kulturmiljövården har kommenterats särskilt. I vissa fall rör det sig om domar med vägledande avgöranden. När bestämmelserna om prövningstillstånd infördes för kammarrätterna medförde det att flera av kammarrätternas domar kan ha en prejudicerande verkan.

Det finns en viss osäkerhet om huruvida Riksantikvarieämbetet verkligen har fått kopior på alla domar och beslut som fattats under den aktuella perioden. Därför har Riksantikvarieämbetet vid flera tillfällen, inte minst i samband med denna utvärdering, eftersökt domar från länsrätterna och länsstyrelserna för att få en komplett bild av situationen. Alla siffror i rapporten redovisas därför med reservation för att Riksantikvarieämbetet eventuellt inte har fått samtliga domar och beslut från domstolarna.

2.4. Avgränsningar

Domar som har medtagits i rapporten är alltså domar från länsrätt, kammarrätt och Regeringsrätten. Före 1 juli 2000 överklagades länsstyrelsernas beslut enligt 2 kap. KML till regeringen (Kulturdepartementet). Dessa beslut från Kulturdepartementet är inte medtagna i denna rapport med undantag för ett beslut om fyndfördelning. Fyndfördelningsbeslut överklagas fortfarande till regeringen.

Rapporten kommenterar två domar från fastighetsdomstol. Dessa är inte redovisade i diagrammen men har ansetts som principiellt viktiga och behandlas därför i kapitel 4.3.

Rapporten behandlar överklaganden till och med år 2008. Men ett mål som avgjordes av Kammarrätten i Stockholm under 2009 var frågan om hävandet av byggnadsminnet f.d. Generalstabens stalletablisement i Stockholm. Även detta mål anses principiellt viktigt och är därför refererat i kapitel 4.7.

Domar som gäller fornminnesbrott ingår inte i denna utvärdering.

För att få rapportens diagram gällande statistiken för 2 kap. så tydliga som möjligt redovisas varken avvisade eller avskrivna överklaganden eller överklaganden som inte fått prövningstillstånd i kammarrätt i diagrammen. De målen är dock omnämnda i texten.

I diagrammen är domarna sorterade efter datum för domen. Samtliga domar som ingår i utvärderingen är redovisade i en bilaga till rapporten.

3. Resultat av utvärderingen

Resultat av utvärderingen redovisas i ett antal diagram som kommenteras. De olika kapitlen i KML redovisas var för sig men de uppgifter som redovisas följer i stort sett samma mönster.

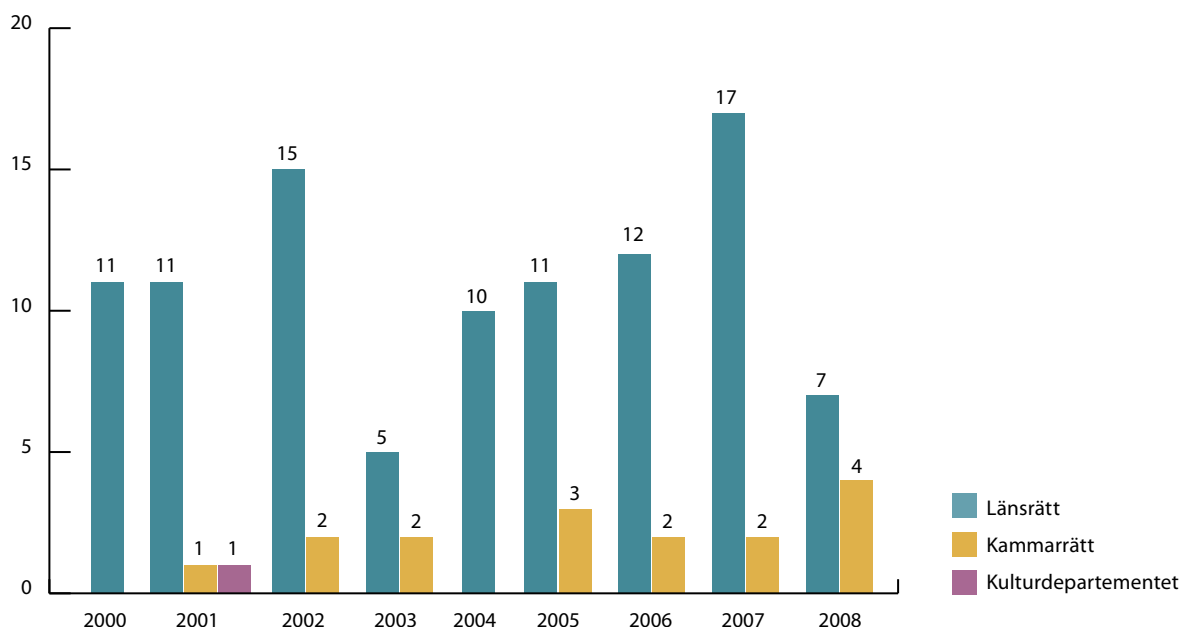
3.1. 2 kap. KML Fornminnen

Kommentar – figur 1

Figur 1 visar antalet domar i mål som gäller överklaganden av länsstyrelsebeslut enligt 2 kap. KML till allmän förvaltningsdomstol. Domarna utgörs av 99 länsrättsdomar, 16 kammarrättsdomar samt ett beslut från Kulturdepartementet¹.

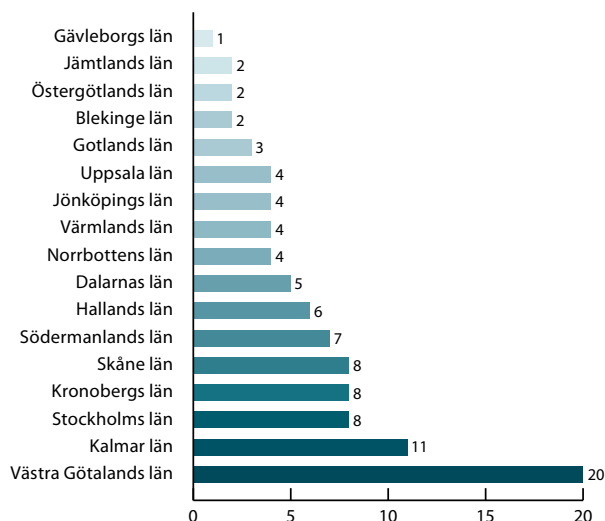
När det gäller 2 kap. KML har inga domar från högsta instans, Regeringsrätten, förekommit under tidsperioden.

Under åren 2000–2008 har antalet avkunnade domar i länsrätterna varierat mellan 5 och 17 per år. Endast ett fåtal har överklagats till kammarrätt. Det är alltså endast en bråkdel av alla länsstyrelsebeslut enligt 2 kap. som överklagas. Exempelvis fattade länsstyrelserna år 2007 sammanlagt 3 065 beslut enligt 2 kap. KML. Endast 17 överklagades till länsrätt, dvs. 0,5 procent (se även kommentar till figur 2).

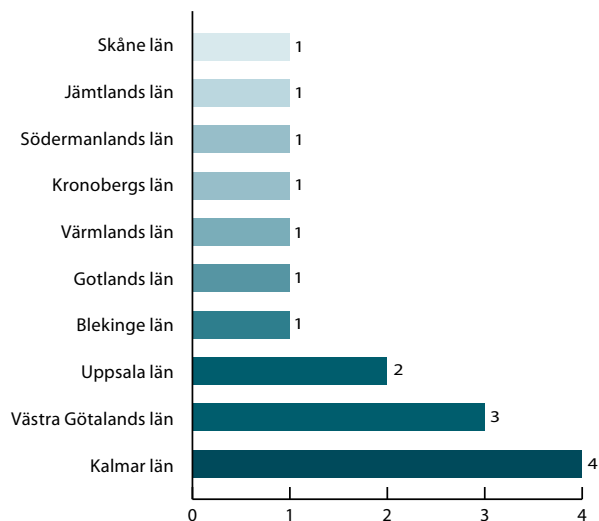

Figur 1. Antal domar från läns- och kammarrätter samt beslut från Kulturdepartementet för 2 kap. KML tiden 2000-07-01– 2008-12-31. Totalt antal domar och beslut: 116.

1. Alla siffror i rapporten redovisas med reservation för att Riksantikvarieämbetet eventuellt inte har fått kopior av samtliga domar och beslut från landets domstolar.

Figur 2. Länsvis fördelning av länsrättsdomar gällande 2 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal länsrättsdomar: 99.

Figur 3. Länsvis fördelning av kammarrättsdomar gällande 2 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal kammarrättsdomar: 16.

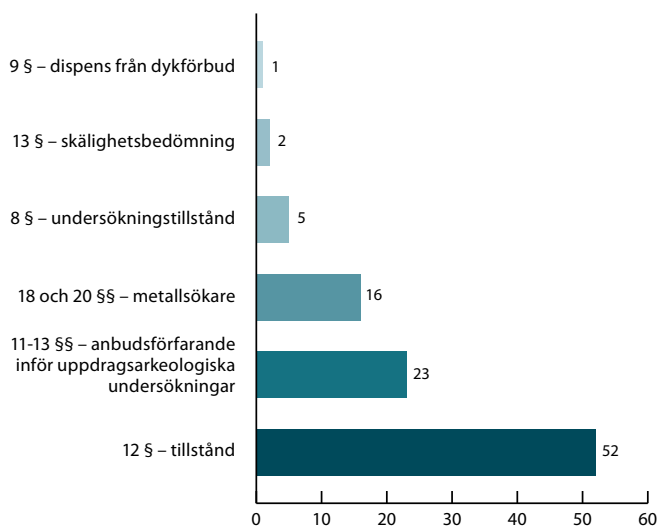
Ett enda överklagande har avgjorts av Kulturdepartementet under perioden. Norrbottens museum överklagade år 2001 ett fyndfördelningsbeslut och yrkade att fynden skulle tillfalla museet. Kulturdepartementets beslut blev avslag. Regeringen ansåg inte att statens rätt till fynden skulle överlätas eftersom fynden hade ett stort vetenskapligt värde av rikskaraktär.

Under perioden avvisades 14 överklaganden och ett avskrevs vid länsrätterna. Tio överklaganden till kammarrätt fick inte prövningstillstånd. Fyra överklaganden till Regeringsrätten fick inte prövningstillstånd. Det var alltså totalt 29 överklaganden som avvisades, avskrevs eller inte fick prövningstillstånd.

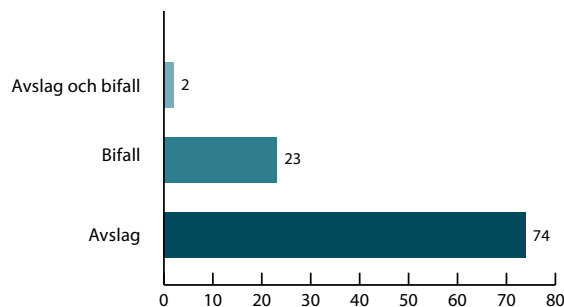
Kommentar – figur 2

Av figur 2 framgår att Västra Götalands län hade flest överklaganden till länsrätten, följt av Kalmar län. I fyra län ledde inga beslut alls till överklaganden; Västernorrlands, Örebro, Västmanlands och Västerbottens län. Detta kan förklaras av det faktum att länsstyrelserna i allmänhet inte fattar beslut som innebär avslag på sökta tillstånd. Under åren 2005–2008 (den period vi har statistik för) fattades i Västernorrlands län endast ett beslut som innebar avslag och i Västerbottens län två sådana beslut. Länsstyrelserna i Örebro och Västmanland fattade under 2005–2008 inga beslut alls som innebar avslag på tillståndsansökan.

Flest beslut fattades under 2005–2008 av Skåne län, följt av Västra Götaland. Kalmar län som hade 11 överklaganden till länsrätt låg i en mellanklass avseende antalet fattade beslut under perioden. Den jämförelsevis höga siffran vad gäller antalet överklagningar kan, åtminstone delvis, förklaras av att man hade fem överklaganden av beslut rörande metallsökare, vilket är ovanligt många. I övriga län har man haft tre som mest.

Figur 4. Paragrafer i 2 kap. KML som berörts av överklaganden till länsrätt åren 2000–2008. Totalt antal länsrättsdomar: 99.

Figur 5. Länsrättsdomar gällande 2 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal länsrättsdomar: 99

Om man väljer att titta närmare på ett år, till exempel år 2007, togs det året i Västra Götalands län 414 beslut enligt 2 kap. 12 § KML (skogsbruksärenden ej medräknade). Inte något av dessa beslut innebar avslag. Tre domar från länsrätten i Västra Götaland har ändå registrerats det året. Dessa domar gällde dock överklaganden av beslut som fattades åren 2004 och 2006. Samma år, alltså 2007, togs i Kalmar län 151 beslut enligt 2 kap. 12 §, varav två innebar avslag på sökta tillstånd. Ett av dessa överklagades. En anledning till att så få länsstyrelsebeslut innebär avslag är sannolikt att länsstyrelserna tar initiativ till tidiga samråd med de tillståndssökande och att man vid samråden kommer överens om en för alla godtagbar lösning.

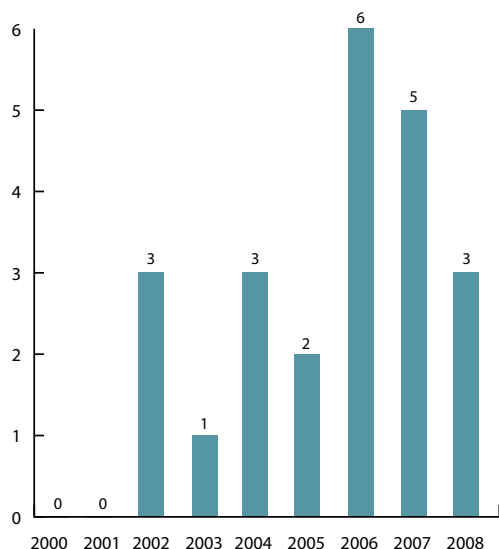
Kommentar – figur 3

Kalmar län hade flest överklaganden till kammarrätten, av elva länsrättsdomar överklagades fyra till kammarrätten. Materialet är alltför litet att dra några slutsatser av, men noteras kan att Västra Götaland hade relativt få överklaganden till kammarrätten. Av Västra Götalands 20 länsrättsdomar överklagades tre till kammarrätten.

Tio överklaganden beviljades inte prövningstillstånd i kammarrätten. Prövningstillstånd ges om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, att anledning förekommer till ändring i det slut vartill länsrätten kommit eller om det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet (34 a § andra stycket Förvaltningsprocesslagen). Kammarrätterna har i dessa fall inte funnit skäl att meddela prövningstillstånd.

Kommentar – figur 4 och 5

Figur 4 visar vilka paragrafer i 2 kap. KML som överklagandena baserats på. Ibland har prövningen skett enligt mer än ett lagrum, men i diagrammet har endast ett redovisats. Figur 5 redovisar antalet avslag respektive

Figur 6. Antal överklaganden till länsrätt av länsstyrelsebeslut enligt 11 och 13 §§ (anbudsförfarande inför uppdragsarkeologiska undersökningar) redovisade årsvis. Totalt antal överklaganden: 23.

bifall i länsrätterna. I två domar har länsrätten bifallit ett av yrkandena och avslagit det andra. I tre fall blev domen ”återvisar till länsstyrelsen för nytt beslut”. Dessa har i diagrammet hänförs till bifall.

Länsstyrelsernas beslut i tillståndsärenden enligt 12 § är den paragraf som förekommit mest frekvent i överklagandena. Här återfinns överklagade beslut angående nybyggnation på fornlämning eller inom fornlämningsområde, tillstånd till plantering av energiskog, övertäckning av fornlämning, tillstånd till skogsbruksåtgärder etc. Tre av dessa överklaganden gjordes av Riksantikvarieämbetet, övriga gjordes främst av enskilda personer eller privatföretagare som nekats tillstånd till intrång i fornlämning eller i fornlämningsområde. Av de 52 överklagandena av beslut enligt 12 § dömdes till avslag i 35 mål, bifall dömdes i 16 mål och i ett fall dömdes både avslag och bifall. Av de 35 som fick avslag i länsrätten överklagade 13 till kammarrätt, tio av dessa fick prövningstillstånd. I sju fall har den klagande fått avslag hela vägen, alltså från länsstyrelsebeslutet, i länsrätt och i kammarrätt. Av de 16 målen som dömdes bifall överklagades sex till kammarrätten.

Riksantikvarieämbetets tre överklaganden gällde länsstyrelsebeslut för tillstånd till nybyggnation i två fall och plantering av energiskog i ett. Länsrätterna biföll Riksantikvarieämbetets överklaganden i alla tre målen. En av dessa domar överklagades till kammarrätt som dock inte gav prövningstillstånd.

23 mål rörde länsstyrelsebeslut enligt 11 och 13 §§ gällande anbudsförfaranden inför uppdragsarkeologiska undersökningar där de klagande var olika arkeologiföretag som inte blivit tilldelade de aktuella undersökningarna. Ytterligare två beslut enligt 13 § har överklagats av två privatpersoner. I de båda fallen gällde överklagandet skälighet i att villkora om uppdragsarkeologiska undersökningar. Båda fick avslag.

Av de 16 målen som rörde tillstånd att använda metallsökare, 18 och 20 §§, avslogs 15 medan ett bifölls. Det sistnämnda bifölls med vissa villkor.

De fem överklagandena enligt 8 § gjordes av en och samma privatperson och gällde tillstånd att utföra arkeologisk undersökning. I alla fem målen blev domarna avslag.

En privatperson överklagade ett beslut enligt 9 § som inte gav dispens från dykförbud vid två vrak. Länsrättens dom blev avslag.

Av 60 privatpersoner som överklagat till länsrätt har 50, drygt 83 procent, fått avslag, 10 fick bifall, alltså drygt 16 procent (varav 2 fall som återvisades till länsstyrelsen för nytt beslut, här har räknats som bifall). Motsvarande siffror för arkeologiföretagens totalt 23 överklaganden är 16 avslag, 5 bifall och 2 mål där domen blivit både avslag och bifall (överklagandena innehöll två olika yrkanden).

Av de 52 tillståndsärendena enligt 12 § som överklagats gick alltså länsrätternas domar på kulturmiljövårdens linje i cirka 71 procent av målen.

Kommentar – figur 6

Under den aktuella perioden har 21 länsstyrelsebeslut som fattats enligt 11 och 13 §§ överklagats till länsrätt. Samtliga överklaganden rör beslut som länsstyrelsen fattat efter att ha genomfört ett anbuds-förfarande inför uppdragsarkeologiska undersökningar. De klagande är uteslutande undersökare som inte blivit tilldelade de aktuella undersökningarna. Två beslut har överklagats av flera undersökare efter att länsrätt dömt att länsstyrelsen skulle göra om upphandlingen – därav den totala summan om 23 överklaganden.

I fyra fall har någon av parterna valt att efter länsrättens dom överklaga vidare till kammarrätten. Tre av dessa fick prövningstillstånd.

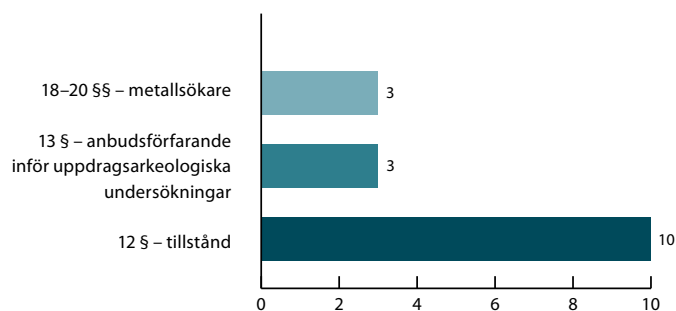
Det är uteslutande undersökare som deltagit i upphandlingen som överklagat.

Av diagrammet figur 6 framgår att antalet överklaganden var ett fåtal fram till år 2005. Under 2006 sker en ökning i antalet överklaganden för att därefter minska igen. Under 2008 var antalet överklaganden endast tre. Dessa siffror ska jämföras med de totala antalen genomförda anbuds-förfaranden under respektive år; 24 st 2006 respektive 30 st 2008. Under 2009 har antalet överklagningar återigen ökat och till och med november har åtta beslut överklagats till länsrätt. De reviderade verkställighetsföreskrifterna, som trädde i kraft 1 januari 2008, kan således inte sägas ha lett till färre överklaganden.

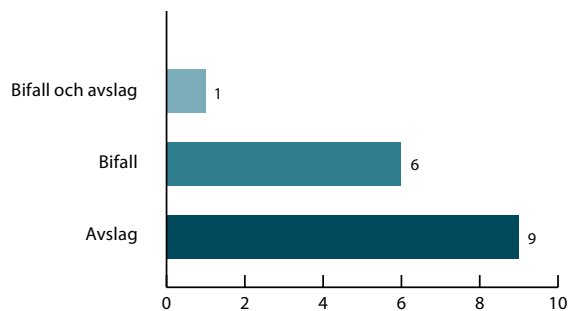
Kommentar – figur 7 och 8

Under den aktuella perioden har 26 länsrättsdomar överklagats till kammarrätten. 16 av dessa har beviljats prövningstillstånd. Av figur 7 framgår vilka paragrafer i 2 kap. KML som överklagats till kammarrätten.

Flest överklaganden, tio stycken, rör beslut enligt 12 § KML. Samtliga överklaganden gäller önskemål om intrång i fornlämningsområde (som länsstyrelsen sagt nej till) i samband med nysbebyggelse, anläggningsarbeten, plantering av energiskog eller skogsbruksåtgärder. I sex

Figur 7. Paragrafer i 2 kap. KML som överklagats till kammarrätt åren 2000–2008. Totalt antal kammarrättsdomar: 16.

Figur 8. Kammarrättsdomar gällande 2 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal kammarrättsdomar: 16.

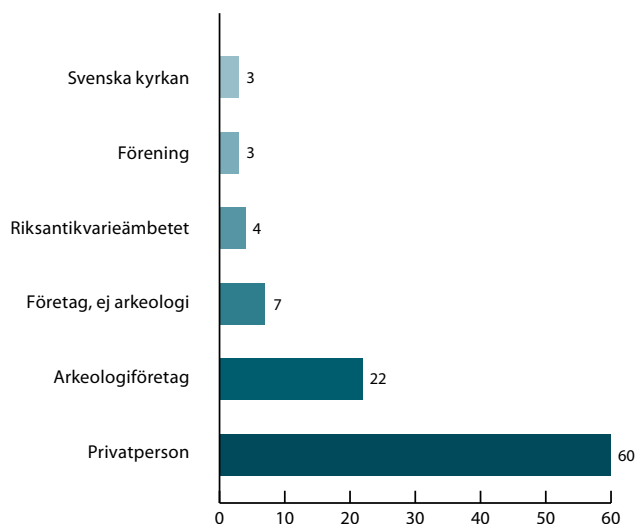
fall är det den sökande som överklagat till kammarrätten efter avslag i länsrätten, i tre fall är det länsstyrelsen och i ett fall både länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet efter att sökanden fått bifall i länsrätten. I sju fall har utfallet i kammarrätten blivit som länsstyrelsen beslutat från början. I två fall dömde kammarrätten till klagandens fördel och i ett fall blev domen i kammarrätten både avslag och bifall.

Den ena domen där kammarrätten dömde till klagandens fördel berörde skogsbruksåtgärder i ett röjningsröseområde. Markägaren sökte tillstånd för harvning vid återplanteringen men fick avslag av länsstyrelsen som menade att endast fläckmarksberedning skulle tillåtas. Sökanden överklagade till länsrätten och fick bifall. Länsstyrelsen överklagade i sin tur till kammarrätten. Efter yttranden från Riksantikvarieämbetet och från Skogsstyrelsen, som båda gick på markägarens linje, avslag kammarrätten länsstyrelsens överklagande.

Den andra domen som också var till klagandens fördel berörde tillstånd att få uppföra ett skjul inom ett fornlämningsområde som länsstyrelsen sagt nej till. Sökande överklagade till länsrätten och fick avslag varvid sökande överklagade vidare till kammarrätten och fick bifall. Kammarrätten ansåg att skjulet inte skulle påverka fornlämningen annat än ytterst marginellt.

Det mål där domen i kammarrätten både blev bifall och avslag handlade om att få uppföra två vindkraftverk som länsstyrelsen sagt nej till. Sökanden överklagade till länsrätten och fick nej även där. Sökanden överklagade vidare till kammarrätten som ansåg att det ena vindkraftverket skulle kunna uppföras (det norra) medan det andra (det södra) avslogs. (Målet beskrivs mera utförligt i kapitel 4.1.)

Samtliga tre överklaganden enligt 13 § KML berör anbudsförfaranden i samband med länsstyrelsebeslut om arkeologisk undersökning. I två fall är det arkeologiföretag som överklagar, i ett fall länsstyrelsen. Överklagandena gällde vem som skulle få utföra den arkeologiska undersökningen. Kammarrätten avslag arkeologiföretagens överklagande emedan länsstyrelsens överklagande bifölls genom att länsrätens dom upphävdes. Länsstyrelsen fick alltså rätt i samtliga fall.

Figur 9. Vem har överklagat beslut enligt 2 kap. KML till länsrätt åren 2000–2008? Totalt antal länsrättsdomar: 99.

Arkeologiföretag innefattar privata företag, kommunala och regionala museer samt UV. Med *Riksantikvarieämbetet* menas myndigheten Riksantikvarieämbetet, inte UV. *Förening* innefattar hembygdsföreningar, golfklubbar och andra föreningar. Med *Svenska kyrkan* avses här en kyrklig samfällighet och en egendomsförvaltning i ett av stiftet.

De tre överklagandena enligt 18–20 §§ KML berörde vägrat tillstånd att få använda metallsökare inom fornlämningsområde och vägrat tillstånd att få använda metallsökare mer än sex månader. De klagande var två privatpersoner och en bostadsrättsförening och samtliga fick avslag.

Sammanfattningsvis har nästan alla kammarrättsdomar utom en lett fram till en dom som gått på kulturmiljövårdens linje. I det senare fallet ansåg kammarrätten att fornlämningen skulle påverkas ytterst marginellt.

Kommentar – figur 9

Sammanlagt 60 *privatpersoner* överklagade länsstyrelsebeslut till länsrätten under perioden. Av dessa överklaganden berörde 38 beslut enligt 12 §, dvs. olika tillståndsärenden.

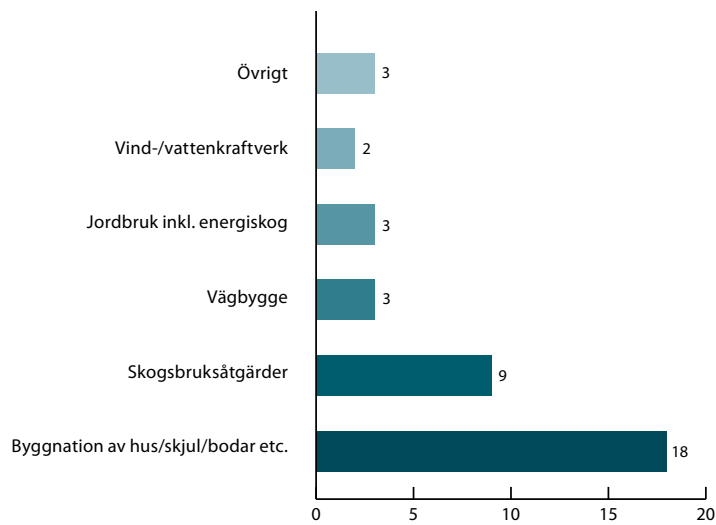
Samtliga *arkeologiföretagens* 22 överklaganden gällde anbudsförfaranden inför uppdragsarkeologiska undersökningar.

Företag, ej arkeologi överklagade sju beslut i tillståndsärenden enligt 12 § samt, i ett fall, nekat tillstånd till användning av metallsökare.

Riksantikvarieämbetet överklagade tre länsstyrelsebeslut som gällde tillståndsärenden enligt 12 § samt i ett fall ett beslut rörande anbuds-förfarande inför uppdragsarkeologisk undersökning.

Föreningars överklagande gällde beslut om metallsökare, fiskefrämjande åtgärder inom fornlämning och vissa åtgärder på en golfbana.

Svenska kyrkan överklagade två vägrade tillstånd till vissa skogsbruksåtgärder inom fornlämningsområden samt ett vägrat tillstånd till utvidgning av begravningsplats inom medeltida stadslager.

Figur 10. Anledning till att privatperson sökt tillstånd enligt 2 kap. 12 § KML. Totalt antal: 38.

Kommentar – figur 10

I 38 fall har privatpersoner som nekats tillstånd att rubba, ändra eller ta bort en fast fornlämning överklagat länsstyrelsernas beslut till länsrätt. Vanligaste orsaken till att privatpersoner sökt tillstånd är att man vill uppföra en byggnad på en fornlämning eller inom ett fornlämningsområde.

Av de 18 beslut som berörde *byggnation av hus*, oftast bostadshus, och som överklagades till länsrätten fick 14 avslag och fyra bifölls. (I ett av dessa fall återvisades ärendet till länsstyrelsen för nytt beslut, här räknat som bifall.) Vad gäller överklagandena som fick bifall kom länsrätterna fram till att de aktuella ingreppen medförde obetydlig eller ingen påverkan på fornlämningsområdet. Två av dessa fyra domar överklagades till kammarrätten av länsstyrelsen, i det ena fallet tillsammans med Riksantikvarieämbetet. I kammarrätten fick båda dessa överklaganden bifall, länsstyrelsernas ursprungliga beslut fastställdes alltså. De två övriga länsrättsdomarna överklagades inte.

I nio fall har privatpersoner överklagat länsstyrelsebeslut i samband med *skogsbruksåtgärder* – sju fick avslag och två fick bifall (i det ena som här räknas som bifall återvisades ärendet till länsstyrelsen för nytt beslut). I det ena av målen (som tidigare kommenterats under figur 7 och 8) där överklagandet bifölls, överklagade en markägare ett beslut som inte tillät harvning inom ett röjningsröseområde i Kronobergs län. Det andra målet där den klagande, en markägare, fick bifall på sin överklagan rörde vissa skogsbruksåtgärder invid en fäbodlämning i Dalarna. I korthet kom länsrätten här fram till att återvisa ärendet till länsstyrelsen för förnyad beredning och en individualiserad bedömning av arbetsföretagets betydelse både ur enskild och ur allmän syn-

punkt. Länsstyrelsen överklagade till kammarrätten som i sin dom från år 2009 också återvisade ärendet till länsstyrelsen för förnyat beslut.

När det gäller de tre överklagandena angående sökt tillstånd till *väg-bygge* avslogs överklagandena i två fall och bifölls i ett. I det sistnämnda ansåg länsrätten att den planerade vägen visserligen skulle hamna inom fornlämningsområdet men gå över redan plöjd mark och inte ligga i direkt anslutning till de aktuella gravhögarna. Vyn över högarna skulle inte påverkas. Vidare innebar den föreslagna vägen enligt länsrätten ett relativt ringa ingrepp i fornlämningsområdet och vägen betydde att jordbruket kunde skötas mer effektivt. Länsstyrelsen överklagade till kammarrätten som gav länsstyrelsen bifall och upphävde länsrättens dom. Länsstyrelsernas ursprungliga beslut stod sig alltså i alla tre fallen.

I de tre överklaganden som berörde åtgärder inom *jordbruket* dömdes till avslag. Ett av dessa gällde en markägare som ville plantera energiskog på en åker med två registrerade stenåldersboplatser. Han menade bland annat att denna typ av odling gör mindre skada än vanlig plöjning. Länsstyrelsen vidhöll och åberopade vad Riksantikvarieämbetet anfört till regeringen år 2000 angående plantering av energiskog på en boplatz i Fjärås, Kungsbacka kommun. Riksantikvarieämbetet menade att plantering av energiskog inom fast fornlämning inte väger tyngre än betydelsen av att bevara fornlämningen. Grödans rotsystem och påföljande upplöjning bedöms skada fornlämningen, också om marken tidigare varit brukad. Länsrätten i Halland (dit ärendet sedermera överlämnades från regeringen²) gick på Riksantikvarieämbetets linje och avslog överklagan. Denna dom har gällt som riktmärke för länsstyrelsernas tillståndsprövning avseende energiskogsplantering sedan dess. Markägaren i det nu aktuella ärendet fick avslag i länsrätten och överklagade till kammarrätten men fick avslag även där.

Tillstånd för *vind-* respektive *vattenkraftverk* har överklagats i två fall. Länsrätten dömde avslag i ett fall och bifall i ett. Båda dessa överklagades till kammarrätten. Målet angående vindkraftverk är refererat i kapitel 4.1. När det gäller målet om anläggande av ett vattenkraftverk överklagade en privatperson som ville anlägga kraftverket i Svartåhyttans hyttområde i Värmland. Förslaget innebar i korthet en dämning av Svartån så att delar av fornlämningen skulle hamna under vatten. Den klagande menade bland annat att här fanns en lång kontinuitet av vattenkraftutnyttjande och fornlämningen har inte varit prioriterad för underhåll och vård av länsstyrelsen. Man anförde även att det skett en fastighetsbildning på platsen just för vattenkraftsändamål. Efter en intresseavvägning blev länsrättens domslut bifall till överklagan. Länsstyrelsen överklagade till Kammarrätten i Göteborg som biföll länsstyrelsens överklagan och ändrade länsrättens dom.

De tre överklagandena som i diagrammet ovan lagts som *Övrigt* berör utfyllnad av kanal, avstyckning för tomtmark och anläggande av pool. I det sistnämnda målet dömdes bifall av Länsrätten i Kalmar län.

---

2. Överklagandet gjordes före 1 juli 2000 och gick då till Kulturdepartementet.

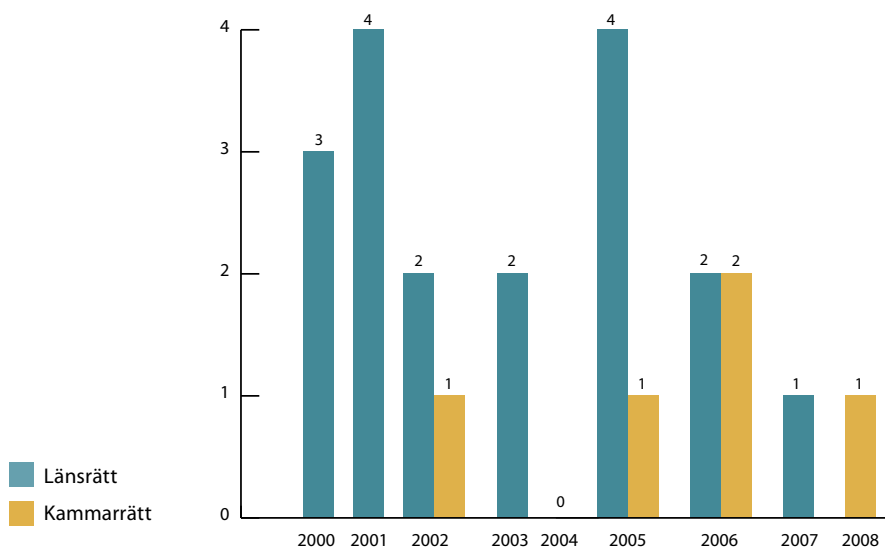
Här fann länsrätten att den aktuella poolanläggningen berörde mark som sedan tidigare var kraftigt omrörd och poolen var anlagd alldeles intill ett befintligt hotell. Ingreppet i fornlämningen ansågs därför inte vara av sådan betydelse att ansökan skulle vägras. Överklagandena angående vägrade tillstånd för utfyllnad av kanal och avstyckning för tomtmark fick båda avslag.

Utöver de 38 i figur 10 redovisade överklagandena av privatpersoner gjordes ytterligare fem överklaganden angående tillståndsärenden som avvisades av länsrätterna. Fyra av de fem avvisades därför att den klagande inte hade rätt att överklaga. Den femte avvisades eftersom den klagande överklagat fel sak. Han yrkade att gränserna för en viss fornlämning borde ändras. Detta hade han emellertid inte ansökt om hos länsstyrelsen som inte heller fattat beslut om detta. Därför kunde inte länsrätten pröva yrkandet och avvisade överklagandet.

Kommentar – figur 11. Riksantikvarieämbetets medverkan

Figur 11 visar antalet mål där Riksantikvarieämbetet efter begäran yttrat sig till domstolarna. Ämbetet har avgett sådana yttranden i 23 mål, vilket motsvarar 19 procent av det totala antalet. I 18 procent av länsrättsdomarna och i hälften av målen i kammarrätterna har ämbetet inkommit med yttranden. Materialet är egentligen för litet för att dra några slutsatser av, men tendensen under de senaste åren är att Riksantikvarieämbetet alltmer sällan ombeds att avge yttranden.

I 18 av de totalt 23 yttrandena har Riksantikvarieämbetet avstyrkt bifall till överklagan. Domstolarna har därefter dömt avslag i 15 fall i linje med Riksantikvarieämbetets yttrande, bifall i två samt både avslag och bifall i ett. I tre fall har Riksantikvarieämbetet tillstyrkt bifall till överklagan. Domstolarna dömde bifall i de tre målen. I ett fall slutli-

Figur 11. Antal domar i länsrätt och kammarrätt där Riksantikvarieämbetet medverkat med yttranden åren 2000–2008. Totalt antal domar: 23.

gen rekommenderade Riksantikvarieämbetet återvisning till länsstyrelsen eftersom underlaget ansågs otillräckligt för en riktig bedömning inför beslutet. Länsrätten återvisade ärendet till länsstyrelsen för handläggning.

I två fall har andra instanser ombetts yttra sig till domstolarna. Statens maritima museer (SMM) har yttrat sig en gång avseende dispens från dykförbud som man motsatte sig. Länsrätten gick på SMM:s linje och avslog överklagandet. Västergötlands museum har yttrat sig till länsrätten i samband med överklagandet om vindkraftverken på Falbygden. Museet avstyrkte bifall till överklagan och överklagandet avslogs.

Övriga domar/beslut 2 kap. KML

Justitiekanslerns beslut av den 19 april 2001 rörde en ansökan om skadestånd från staten. En privatperson hade anspråk på skadestånd på grund av ett länsstyrelsebeslut rörande hänsyn till fornlämningar i samband med skogsavverkning. Den klagande menade att beslutet och KML strider mot det skydd som svensk grundlag och Europakonventionen ger för den privata äganderätten. Justitiekanslern avslog skadeståndsanspråken. (Beslut 2001-04-19, Dnr 542-01-40)

Fastighetsdomstolen behandlade under tidsperioden tre mål rörande ersättningsanspråk, ett av dessa överklagades till hovrätten (se vidare kapitel 4.3).

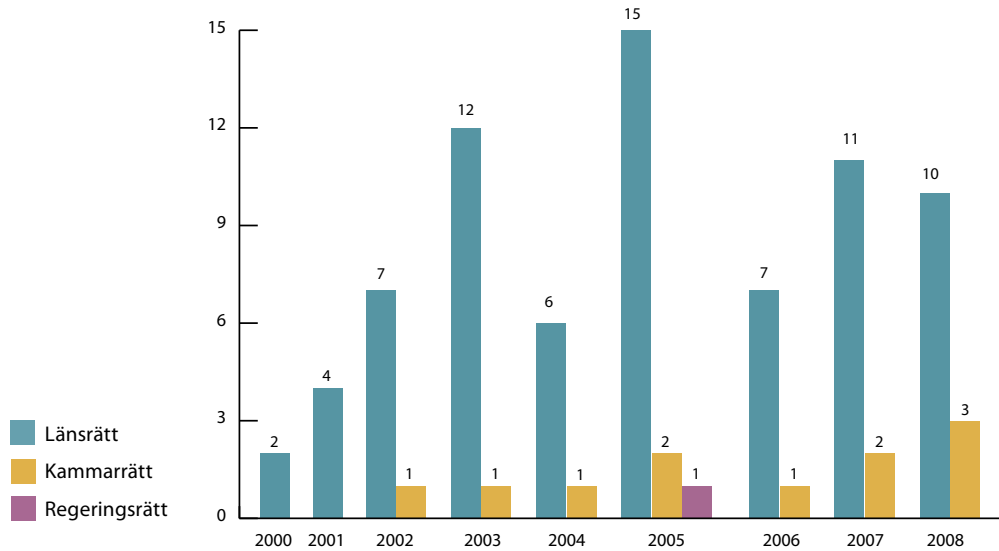
Slutsatser 2 kap. KML

Utvärderingen gällande överklaganden av länsstyrelsebeslut enligt 2 kap. KML grundar sig på totalt 116 domar. Det är 99 länsrättsdomar, 16 kammarrättsdomar och ett beslut från Kulturdepartementet.

Ett fåtal länsstyrelsebeslut enligt 2 kap. KML överklagas till domstol. Att det är så få överklaganden kan sannolikt bero på att endast en mindre del av besluten går sökanden emot och att sökanden därför sällan finner skäl att överklaga. De flesta beslut som fattas på länsstyrelserna sker i samförstånd mellan sökanden och länsstyrelsen och endast i undantagsfall fattar länsstyrelsen ett beslut som innebär avslag. De beslut som överklagas berör framför allt 12 och 20 §§, dvs. tillståndsärenden inom fornlämning eller fornlämningsområde respektive användning av metallsökare.

Överklagandena görs främst av privatpersoner. Detta kan bero på att länsstyrelsen i varje tillståndsärende gör en avvägning mellan samhällsintresset av att bevara fornlämningen och den enskildes intresse av ett visst arbetsföretag, oftast nybyggnation. I sådana fall väger i allmänhet den enskildes intresse lätt.

Under 2006–2008 minskade arkeologiföretagens överklaganden i antal, men under 2009 som egentligen inte ingår i utvärderingen, har vi noterat en ökning igen. De reviderade verkställighetsföreskrifterna trädde i kraft 1 januari 2008 och ökningen kan tolkas som en test av systemet innan det funnit sin slutliga form.

Figur 12. Antal domar och beslut 3 kap. KML åren 2000–2008.

Totalt antal domar och beslut: 86.

Riksantikvarieämbetet yttrar sig sällan till länsrätt eller kammarrätt, sammanlagt under tidsperioden endast 23 gånger. Materialet är litet men det finns en tendens till att det blir allt färre sådana yttranden. Under 2008–2009 har Riksantikvarieämbetet inte yttrat sig en enda gång till länsrätten, däremot förefaller kammarrätterna fortfarande begära in yttranden. I de fall domstolarna begärt och fått ett yttrande från Riksantikvarieämbetet läggs stor vikt vid detta. I flertalet domar går domslutet i linje med Riksantikvarieämbetets yttrande.

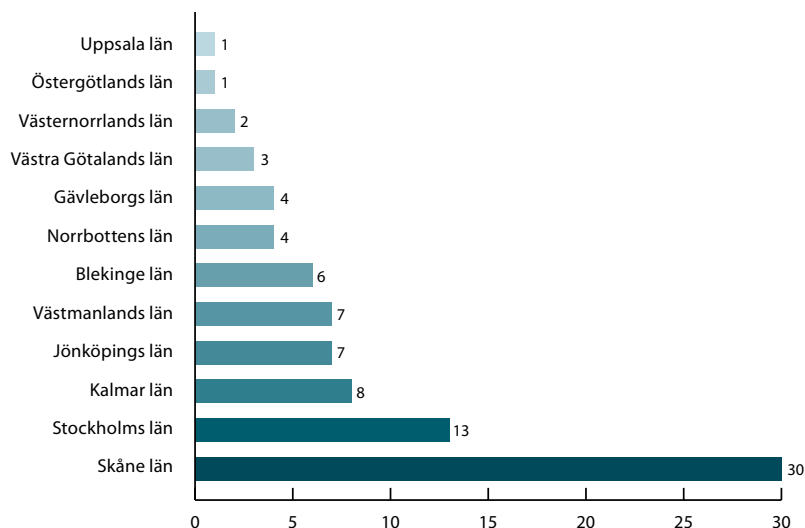
Generellt sett har en övervägande del av domarna som berört överklagningar av beslut enligt 2 kap. KML inneburit att länsstyrelsernas ursprungliga beslut har stått sig.

3.2. 3 kap. KML Byggnadsminnen

Kommentar – figur 12

Ett mycket litet antal av länsstyrelsernas beslut överklagas. För åren 2005–2008 var det totala antalet beslut som gällde 3 kap. KML för respektive år 423, 445, 494 och 472. Av det totala antalet domar och beslut har 74 fattats av länsrätter, 11 av kammarrätter och 1 av Regeringsrätten. Att så få överklaganden sker hänger självfallet samman med att de flesta beslut som länsstyrelserna fattar enligt 3 kap. KML är positiva för den som ansöker, dvs. man får oftast tillstånd för de ändringar man vill göra på sina byggnadsminnen.

Figur 13. Länsvis fördelning av domar och beslut gällande 3 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal domar och beslut: 86.

Kommentar – figur 13

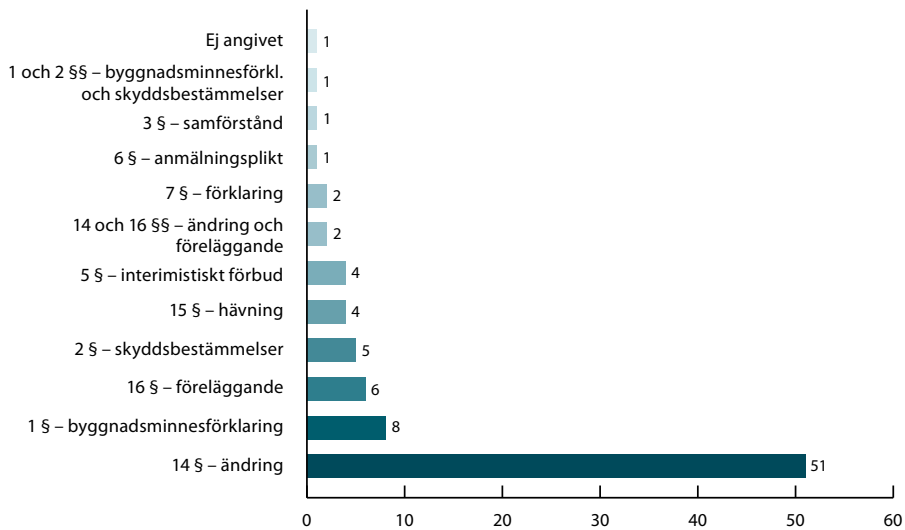
Nio län har inga överklaganden alls. Samtliga av dessa förutom Västerbottens län och vissa år Dalarnas län hör till de län som har förhållandevis få beslut enligt 3 kap. KML. Skåne län är det län som har flest överklaganden, men det är också det län som har det största antalet beslut som rör 3 kap. KML varje år. Åren 2005–2008 fattades det 362 beslut enligt 3 kap. KML i Skåne län. Stockholms, Västra Götalands och Kalmar län är de län förutom nämnda Skåne län som annars brukar avge de flesta besluten enligt 3 kap. KML varje år. Det är alltså följdriktigt att de även har fler överklaganden än övriga län. Undantaget är Västra Götalands län som trots många beslut varje år har få överklaganden.

Då det rör sig om tämligen få domar går det inte att säga något om den länsvisa fördelningen mellan avslag och bifall. Några speciellt märkbara tendenser eller skillnader i detta avseende finns alltså inte mellan länen.

Kommentar – figur 14

De flesta överklagandena gäller 14 § vilket knappast är förvånande, då majoriteten av beslut gällande 3 kap. KML handlar om tillstånd till ändring av byggnadsminnen i strid mot skyddsbestämmelserna. Dessa ärenden utgjorde drygt 80 procent av alla ärenden åren 2005–2008.

Överklaganden av 1 och 2 §§ handlar om att fastighetsägare överklagat byggnadsminnesförklaringen och de skyddsbestämmelser som fastställts utom i ett fall då Riksantikvarieämbetet överklagade ett beslut om att inte förklara Scalabiografen i Ystad som byggnadsminne. Länsrätten undanröjde länsstyrelsens beslut och återvisade ärendet för förnyad handläggning. Gränna kyrkliga samfällighets överklagande av en ansökan om ändring av skyddsbestämmelserna avseende byggnadsminnets omfattning

Figur 14. Paragrafer i 3 kap. KML som överklagats åren 2000–2008. Totalt antal överklaganden: 86.

för prästgården i Gränna kommenteras särskilt (se kapitel 4.6). Samtliga övriga överklaganden av denna paragraf avlogs eller avskrevs.

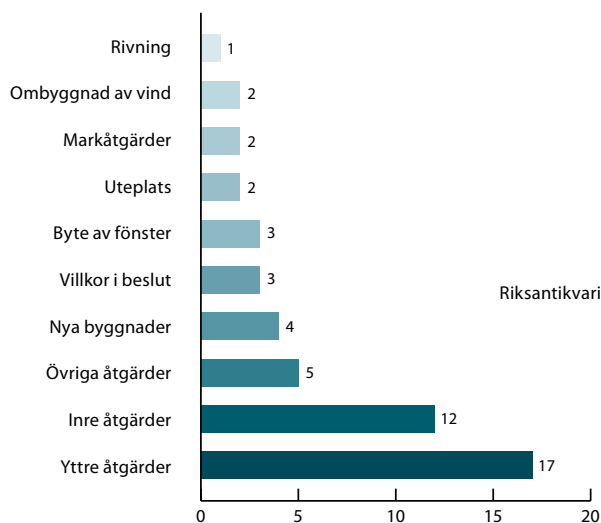
De överklaganden av länsstyrelsernas beslut om att inte häva ett byggnadsminne enligt 15 § som förekommit har samtliga lett till avslag i länsrätterna. De fastighetsägare som ansökt om hävning av byggnadsminnet har avslagits av länsstyrelserna och så även av länsrätterna. Ingen av dessa domar har överklagats till högre instans.

Överklaganden av förelägganden att rätta till gjorda ändringar av byggnadsminnen har i samtliga fall utom ett lett till avslag. Länsrätten biföll en fastighetsägares överklagande och ändrade länsstyrelsens beslut om föreläggande att ta bort tillbyggnader till ett byggnadsminne. Länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet överklagade dock länsrättens dom till kammarrätten som ändrade länsrättens dom så att föreläggandet stod fast.

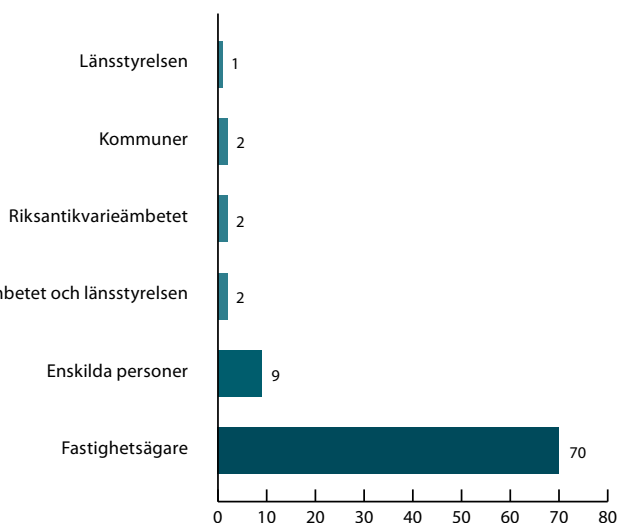
Posten ”ej angivet” gäller ett domslut där länsrätten avvisade målet, och där det inte framgick vilken paragraf överklagan gällde.

Kommentar – figur 15

Posten övriga åtgärder innehåller installation av värmepump (två domar), ny belysning på fasad och kaj, uppsättning av banderoller på fasad och överbyggnad av gårdar. Förutom de fyra ärenden som gäller nybyggnader inom befintliga byggnadsminnen är det ganska förvånande att många överklaganden ändå handlar om förhållandevis enkla och enstaka åtgärder på enskilda byggnader och inte några mer genomgående ombyggnationer av byggnadsminnena. Vilket också kan vara en förklaring till att de flesta ärendena avgörs i länsrätterna och inte överprövas i kammarrätterna.

Figur 15. Åtgärder enligt 3 kap. 14 § KML som överklagats 2000–2008. Totalt antal överklaganden: 51.

Figur 16. Vem har överklagat ärenden enligt 3 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal överklaganden: 86.

Kommentar – figur 16

Den största gruppen klagande var fastighetsägare (ca 80 procent) och överklagandet gällde vanligen att sökt tillstånd till ändring av byggnadsminnet inte beviljats. Överklaganden av enskilda personer har även gjorts i några fall då de fått avslag på en väckt fråga om byggnadsminnesförklaring. De har då överklagat till länsrätten som i samtliga fall avvisat målen, då den klagande inte haft rätt att överklaga beslutet. Dessa beslut kan endast överklagas av Riksantikvarieämbetet.

Riksantikvarieämbetet har överklagat fyra länsstyrelsebeslut. Länsstyrelsens beslut att inte byggnadsminnesförklara Scalabiografen i Ystad överklagades av Riksantikvarieämbetet 2001. Länsrätten undanröjde länsstyrelsens beslut och återvisade det till länsstyrelsen för ny handläggning. Sedan Riksantikvarieämbetet flera år senare ändrat åsikt om byggnadens värde fattade länsstyrelsen ett nytt avslagsbeslut. Riksantikvarieämbetet överklagade 2007 länsstyrelsens beslut om att häva byggnadsminnet f.d. Generalstabens stalletablisement i Stockholm. Länsrätten biföll överklagandet och upphävde länsstyrelsens beslut. Detta beslut har i sin tur fastighetsägaren överklagat till kammarrätten som i en dom 2009 avslog överklagandet.

Riksantikvarieämbetet och Västmanlands länsmuseum överklagade var för sig beslutet att häva byggnadsminnet Fryxellska skolan i Västerås. Riksantikvarieämbetet återtog senare överklagandet och målet avskrevs, då länsmuseumet inte hade någon rätt att överklaga beslutet. Riksantikvarieämbetet och Länsstyrelsen i Gävleborgs län överklagade den länsrättsdom som undanröjde länsstyrelsens beslut om föreläggande att ta bort de vindskydd som en fastighetsägare satt upp. Kammarrätten ändrade länsrättens dom och fastställde länsstyrelsens beslut.

Endast en länsstyrelse har överklagat en länsrättsdom till högre instans. Länsstyrelsen i Stockholms län överklagade en dom angående rivning och nybyggnad av en trappa i Berns salonger i Stockholm där länsrätten hade bifallit den klagande och lämnat tillstånd till åtgärden. I kammarrättens dom 2009 undanröjdes länsrättens dom och målet återvisades till länsrätten för prövning av om det fanns särskilda skäl att lämna tillstånd till aktuell åtgärd enligt KML.

Kommuner har i egenskap av fastighetsägare i flera fall överklagat länsstyrelsernas beslut, men i något enstaka fall har kommuner även överklagat beslut där man inte varit sakägare. Ekerö kommun överklagade ett ärende där länsstyrelsen lämnat tillstånd till viss nybyggnation inom ett byggnadsminne. Bodens kommun överklagade länsstyrelsens beslut om skyddsbestämmelser för ett byggnadsminne och ville ha en ändring av skyddsbestämmelserna. Båda kommunerna återtog dock sina överklaganden och målen avskrevs.

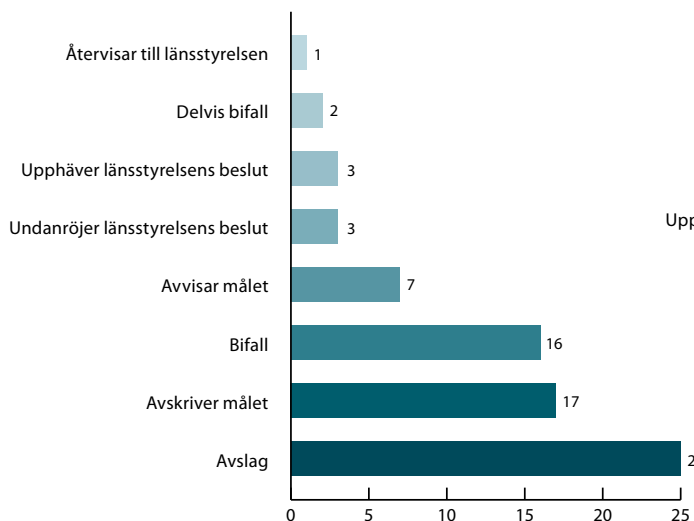
Kommentar – figur 17

De 24 överklaganden som avvisats eller avskrivits gäller uteslutande fall då den som överklagat ett beslut inte haft rätt att överklaga eller så har den klagande tagit tillbaka överklagandet. Av de 50 återstående domarna har hälften (25 stycken) avslagits. Samtliga gällde fastighetsägares önskan att få länsstyrelsebeslut ändrat. De flesta paragrafer som redovisas i figur 13 har avslagits, och inga speciella tendenser kan skönjas att överklaganden av vissa beslut oftare leder till avslag eller vice versa.

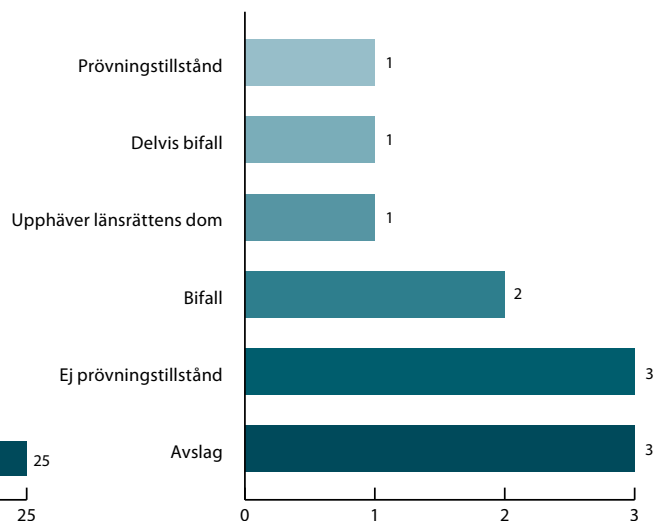
Den övervägande delen av de överklaganden som bifölls gällde tillstånd till ändring enligt 3 kap. 14 § (14 st.). Av dessa var det påfallande många kommuner eller kommunala bolag som fick igenom sitt överklagande. Övriga bifall var Riksantikvarieämbetes överklagan av hävning av f.d. Generalstabens stalletablisement i Stockholm och Eslövs kommun överklagan av ett interimistiskt förbud enligt 3 kap. 6 § för Lagerhuset i Eslöv. Med delvis bifall menas domslut där domstolen till viss del bifallit överklagandet, till exempel att den överklagande fått rätt att montera nya takfönster, dock inte i den omfattning som begärdes.

De sju överklaganden av beslut som länsrätterna undanröjt, upphävt eller återvisat får också ses som ett bifall till den klagande. Sammanlagt kan man alltså tala om 25 överklaganden som, helt eller delvis, har bifallits av länsrätterna. Exakt samma antal som avlogs med andra ord.

Finns det några skillnader i de olika länsrätternas bedömning av likartade överklaganden? Och vad skulle i så fall vara orsaken till detta? Återigen är antalet jämförbara överklaganden för få för att dra några slutsatser. Man kan dock se att bifallen nästan uteslutande gäller överklagande av tillståndsärenden enligt 3 kap. 14 §. Avslagen gäller förutom tillstånd till ändring enligt 3 kap. 14 § även ärenden som rör föreläggande och hävning av byggnadsminnen.

Figur 17. Domar och beslut i länsrätter gällande 3 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal domar och beslut: 74.

Figur 18. Domar och beslut i kammarrätter 3 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal domar och beslut: 11.

Kommentar – figur 18

I ett av de två ärenden där kammarrätten bifallit ett överklagande av fastighetsägaren gällde frågan om länsstyrelsen kan bestämma vem som ska utföra antikvarisk kontroll (se kapitel 3.8.). I det andra fallet biföll kammarrätten angående Järnvägshotellet i Ljusdal, länsstyrelsens överklagan av länsrättens dom. Kammarrätten ansåg att byggnaden förvanskats av de vindskydd som fastighetsägaren satt upp utan länsstyrelsens tillstånd. I ett annat mål biföll kammarrätten delvis en fastighetsägares önskan att få sätta in takfönster, dock inte i den omfattning som fastighetsägaren yrkat på.

Kammarrätten meddelade inte prövningstillstånd för överklagan gällande ändring av skyddsområde (se kapitel 4.6). Inte heller gavs prövningstillstånd för en överklagan där fastighetsägaren fått nej på ansökan om att sätta upp markiser.

Prövningstillstånd har meddelats gällande länsstyrelsens överklagan av länsrättens dom där man biföll fastighetsägarens yrkande att ta bort och ersätta en trappa i Berns salonger i Stockholm. Ärendet avgjordes 2009, se sid. 28.

De överklaganden som kammarrätterna avslag avsåg fastighetsägares önskan om att få utföra ändringar enligt 3 kap. 14 § KML. Sammantaget kan man säga att avgörandena i kammarrätterna till största delen gått på kulturmiljövårdens linje på ett mer uttalat sätt än vad som gäller för länsrätterna.

En kammarrättsdom har överklagats till Regeringsrätten. Överklagandet gällde den kammarrättsdom där man avslag fastighetsägarens överklagan gällande tillstånd till ändring av ett byggnadsminne. Regeringsrätten meddelade inte prövningstillstånd.

Riksantikvarieämbetets medverkan

Riksantikvarieämbetet har avgett yttranden i elva fall till domstolarna (13 procent av det totala antalet). I fem fall har Riksantikvarieämbetet tillstyrkt och i sex fall avstyrkt överklagandena. Samtliga av de överklaganden som Riksantikvarieämbetet tillstyrkte har även lett till en bifallande dom för den som överklagat. I de fall Riksantikvarieämbetet avstyrkte blev utfallet; tre avslag, två bifall och ett delvis bifall. Det senare avsåg en dom där kammarrätten delvis ändrade länsrättens dom, då man gav den klagande rätt att få installera vissa fönster, dock inte i den omfattning som begärdes. De överklaganden som bifölls, trots Riksantikvarieämbetets avstyrkan, gällde i två fall uppsättning av takfönster och en ny cafébyggnad på torget i Eksjö.

Slutsatsen av Riksantikvarieämbetets medverkan är att det i de allra flesta fall lett fram till en dom som varit i linje med Riksantikvarieämbetets och länsstyrelsernas framförda argument.

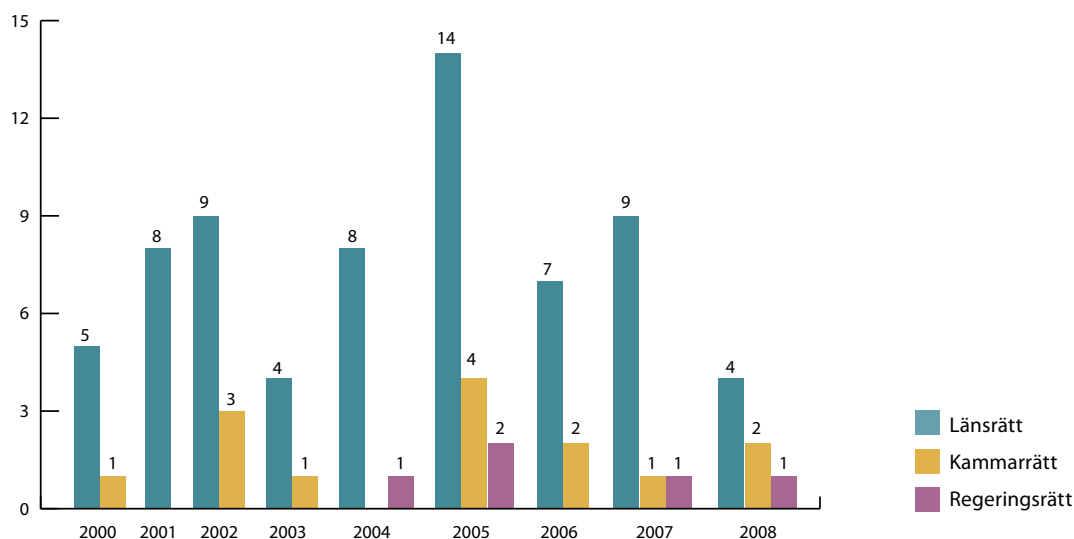
Slutsatser 3 kap. KML

Liksom för överklaganden gällande fornminnen och kyrkliga kulturminnen är det få länsstyrelsebeslut gällande byggnadsminnen som överklagas. Orsaken till detta är troligtvis att de flesta beslut som länsstyrelserna fattar är positiva för den sökande. Under tidsperioden har det också fattats väldigt få avslagsbeslut. Ett fåtal län har dock förhållandevis fler överklaganden än jämförbara län med samma antal ärenden.

De beslut som oftast överklagas gäller ändring av byggnadsminnen, då den sökande inte fått tillstånd att göra de ändringar av byggnadsminnet som efterfrågades.

Domsluten är oftast till kulturmiljövårdens fördel, vilket innebär att domstolarna oftast ser att det allmänna intresset är större än den enskildes. Speciellt gäller detta de domar som avkunnats av kammarrätterna. Några av dessa har dessutom varit speciellt avgörande, till exempel den dom som kommenteras i kapitlet 4.5. Denna dom har bland annat medfört att rutinerna för antikvarisk medverkan ändrats och att Riksantikvarieämbetet utarbetat en ny vägledning om detta.

Riksantikvarieämbetet ombeds sällan yttra sig till domstolarna, sammanlagt under tidsperioden har det skett endast elva gånger och det finns en tendens till att domstolarna i allt mindre utsträckning efterfrågar yttranden. I de fall domstolarna begärt och fått ett yttrande från Riksantikvarieämbetet läggs stor vikt vid detta, i de allra flesta fall går domslutet i linje med Riksantikvarieämbetets yttrande.

Figur 19. Domar och beslut enligt 4 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal domar och beslut: 87.

3.3. 4 kap. KML Kyrkliga kulturminnen

Kommentar – figur 19

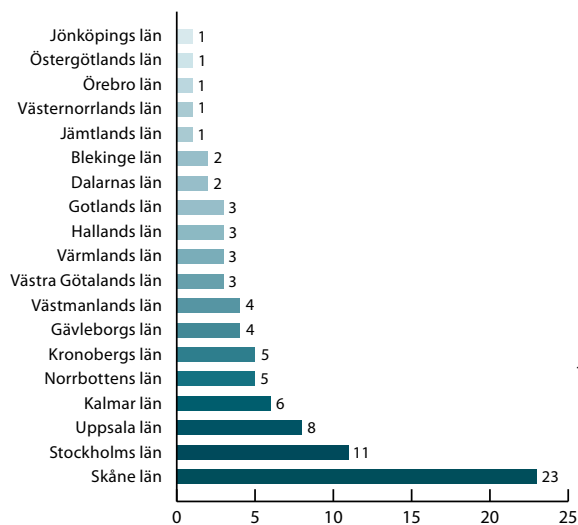
För åren 2005–2008 var det totala antalet beslut som gällde 4 kap. KML för respektive år 1 676, 1 656, 1 747 och 1 882. Andelen beslut som överklagas är alltså procentuellt sett mindre för 4 kap. än för 3 kap. KML. Antalet domar och beslut är fördelat mellan länsrätter 68, kammarrätter 14 och Regeringsrätten fem stycken. Jämfört med 3 kap. KML är det alltså en något högre andel domslut som överprövas i högre instans.

Kommentar – figur 20

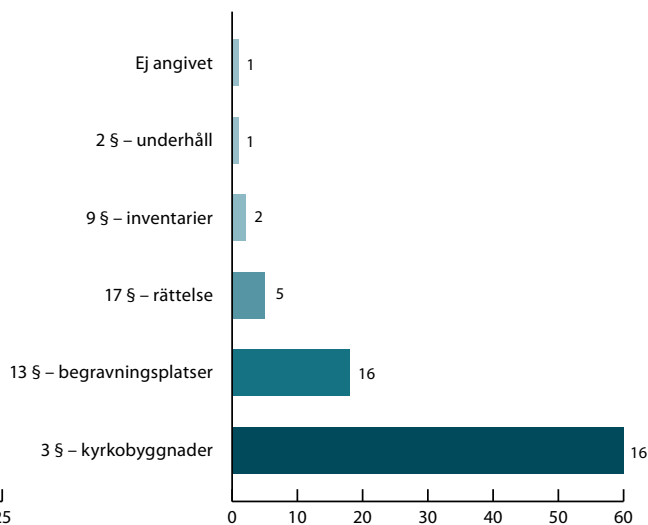
Två län, Södermanlands och Västerbottens län, saknar helt överklaganden. De flesta län har som figur 20 visar enbart några få överklaganden under den undersökta perioden. Skåne, Stockholms, Kalmar och Uppsala län hör till de län som har många kyrkoärenden varje år. Västra Götalands län har statistiskt sett flest kyrkoärenden varje år men har, liksom för 3 kap. KML, relativt få överklaganden. Gotlands, Dalarnas och Jönköpings län hör också till de län som under de senare åren har haft många kyrkoärenden men få överklaganden.

Kommentar – figur 21

Antalet överklaganden följer i stort sett fördelningen av kyrkoärendena, utom för 9 § som har få överklaganden i förhållande till antalet ärenden. De flesta ärenden som fattas enligt 9 § avser beslut om konserveringsåtgärder. Av 2007 års kyrkoärenden som länsstyrelsen hanterade gällde 59 procent tillstånd till ändring av kyrkobyggnader och kyrkotomter (3 §), 22 procent gällde tillstånd till ändring av begravningsplatser (13 §), 18 procent gällde kyrkliga inventarier (9 §) och 1 procent gällde övriga paragrafer. Överklaganden enligt 3 och 13 §§ kommenteras i de följande figurerna.

Figur 20. Länsvis fördelning av domar och beslut enligt 4 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal domar och beslut: 87.

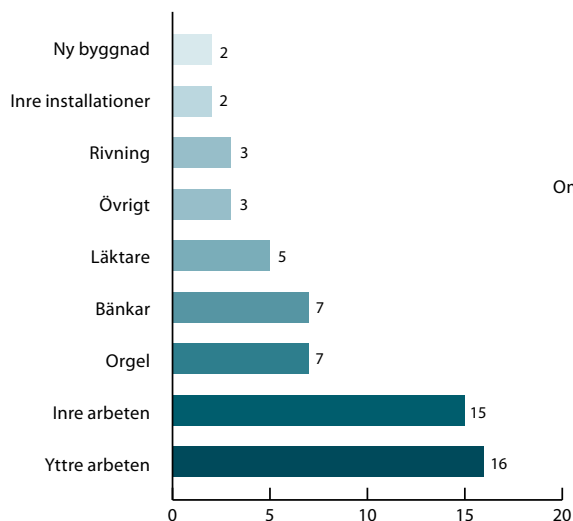
Figur 21. Paragrafer i 4 kap. KML som överklagats åren 2000–2008. Totalt antal överklaganden: 87.

De fem överklaganden av beslut om rättelse enligt 17 § handlar egentligen bara om två enskilda ärenden. Länsstyrelsens beslut att återställa en vägg i sakristian i Singö kyrka, där pastoratet utan tillstånd anordnat en utrymningsväg, överklagades till länsrätten som avslog överklagandet. Pastoratet överklagade vidare både till kammarrätten och till Regeringsrätten, vilka inte meddelade prövningstillstånd. Det andra ärendet gällde länsstyrelsens beslut med stöd av 17 § att stoppa pågående omläggning av takplåten på Smedby kyrka. Beslutet överklagades till länsrätten som ansåg att länsstyrelsen hade fog för sitt beslut och avslog överklagandet. Domen överklagades till kammarrätten som inte meddelade prövningstillstånd.

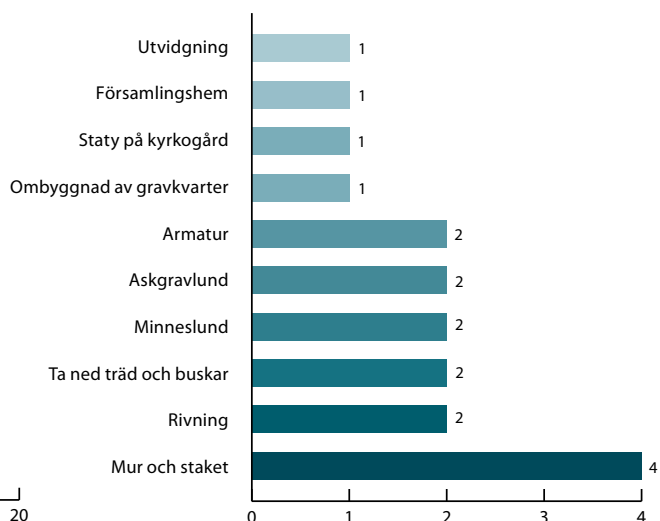
Länsstyrelsens beslut enligt 9 § att inte godkänna ommålning av en Kristusfigur på altaruppsatsen i Slätthögs kyrka överklagades till länsrätten som avslog överklagandet. Länsrätten biföll Fränninge och Vollsjö kyrkliga samfällighets begäran att få sätta tillbaka en tidigare uppsatt altaruppsats i Vollsjö kyrka. Överklagandet enligt 2 § gällde Gustav Vasa församlings begäran att få sätta upp två flaggstänger vid Gustav Vasa kyrka som länsrätten biföll.

Posten ”ej angivet” gäller en dom där det inte framgår vilken paragraf som överklagats, och där länsrätten avskrev ärendet.

Figur 22. Vilken typ av åtgärder enligt 4 kap. 3 § KML som överklagats. Totalt antal överklaganden: 60.

Figur 23. Vilken typ av åtgärder enligt 4 kap. 13 § KML som överklagats. Totalt antal överklaganden: 18.

Kommentar – figur 22

Det är svårt att se några enhetliga eller tydliga tendenser till att en viss typ av åtgärd, till exempel borttagande av bänkar, behandlas olika i domstolarna. Den enda lite mer tydliga tendensen man kan läsa ut är att överklaganden av avslag på ansökan för ändring av tak och fasad på kyrkorna oftare leder till avslag på överklagan än motsvarande överklaganden gällande interiöra arbeten.

Posten ”övrigt” rör ärenden som borde ha överklagats enligt andra paragrafer i 4 kap. KML, två domar gällde ett ärende för en begravningsplats och en dom gällde deposition av kyrkliga inventarier.

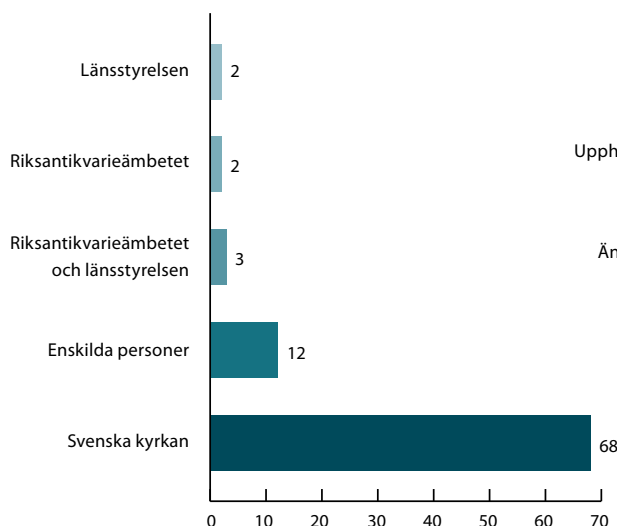
Kommentar – figur 23

Antalet överklaganden som rör begravningsplatser är för få för att dra några slutsatser av angående vilken typ av åtgärder som bifallits respektive avslagits av domstolarna. Den enda tydliga tendens vi kan se här är att i samtliga fall där enskilda personer överklagat beslut eller domar gällande gravvårdar har domstolarna avskrivit eller avvisat målet. Överklaganden av ärenden enligt begravningslagen (1990:1144) handläggs inte av kulturmiljövården utan av andra enheter på länsstyrelserna.

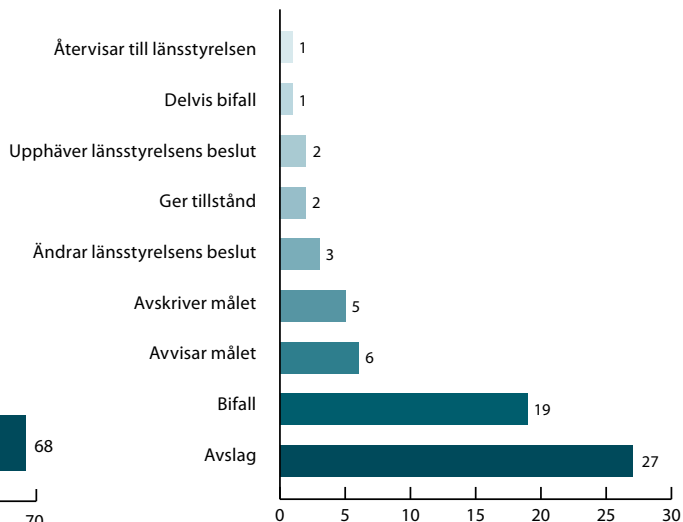
Kommentar – figur 24

Större delen av överklagandena som gäller 4 kap. KML har gjorts av församlingar eller pastorat eller andra delar av Svenska kyrkan. Det som nästan uteslutande överklagats är länsstyrelsernas avslag på fråga om tillstånd till olika åtgärder på kyrkobyggnad eller begravningsplats.

De överklaganden som enskilda personer har gjort har i de flesta fall lett fram till att domstolarna konstaterat att den klagande inte har rätt att överklaga och därefter avskrivit målet.

Figur 24. Vem har överklagat ärenden enligt 4 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal överklaganden: 87.

Figur 25. Domar och beslut i länsrätter gällande 4 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal domar och beslut: 66.

Riksantikvarieämbetet och länsstyrelsen har till kammarrätten överklagat tre olika länsrättsdomar gällande ändring av orgelfasad, borttagning av bänkinredning och solceller på kyrktak. Utfallet i kammarrätterna har i samtliga fall blivit bifall och att länsrätternas domar har upphävts.

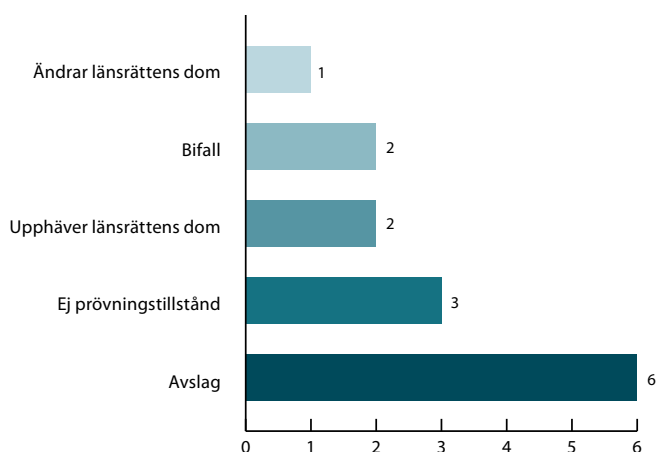
Även de överklaganden som två länsstyrelser gjort till kammarrätter bifölls om än inte fullt ut. Det gällde rivning av ekonomibyggnader på Skogskyrkogården i Gävle, där kammarrätten medgav rivning till en yngre byggnad (ett drivmedelsförråd). Länsrätten hade dock medgett rivning av samtliga byggnader.

Riksantikvarieämbetets överklagan av länsstyrelsens beslut om deposition av en mitra i Linköpings domkyrka bifölls av länsrätten och länsstyrelsens beslut upphävdes. Däremot avslog länsrätten Riksantikvarieämbetets överklagan av länsstyrelsens beslut om en stationsuppgång för Citybanan på S:t Johanneskyrkans kyrkotomt i Malmö. Länsantikvarien lämnade här avvikande mening till länsstyrelsens beslut.

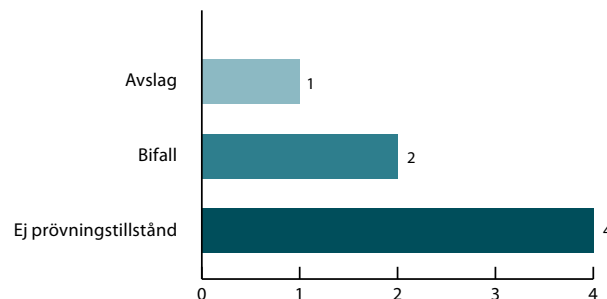
Kommentar – figur 25

23 av de 27 avslagen i länsrätterna gällde överklaganden av länsstyrelsebeslut som Svenska kyrkan gjort och där sökande inte fått tillstånd för begärda förändringar. Överklagandena gällde såväl yttre som inre åtgärder i kyrkobyggnader som åtgärder på begravningsplatser och inga särskilda tendenser kan urskiljas utifrån domsluten. De tre övriga gällde i två fall enskilda personers överklagan av länsstyrelsebeslut och den redan nämnda överklagan som Riksantikvarieämbetet gjorde av länsstyrelsens beslut om en stationsuppgång vid S:t Johanneskyrkan.

De mål som avvisats gällde överklaganden från enskilda personer. De avskrivna målen var i ett fall en överklagan från enskild person och i övrigt mål där Svenska kyrkan tog tillbaka överklagandet.

Figur 26. Domar och beslut i kammarrätter gällande 4 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal domar och beslut: 14.

Figur 27. Domar och beslut i Regeringsrätten gällande 4 kap. KML åren 2000–2008. Totalt antal domar och beslut: 7.

Om man drar bort de elva överklaganden som avskrevs eller avvissades återstår 55 domar eller beslut av länsrätterna. Av dessa blev det i nära hälften (27 st.) av fallen avslag på överklagandena. Bara i ett fall (S:t Johanneskyrkan) gick avslaget inte på kulturmiljövårdens linje. Av de återstående 28 avgörandena i länsrätterna har i de allra flesta fall överklagandena bifallits och Svenska kyrkan har fått möjlighet att göra de förändringar som man begärde. Ett bifall gällde redan nämnda Riksantikvarieämbetets överklagan av deposition av en mitra i Linköpings domkyrka.

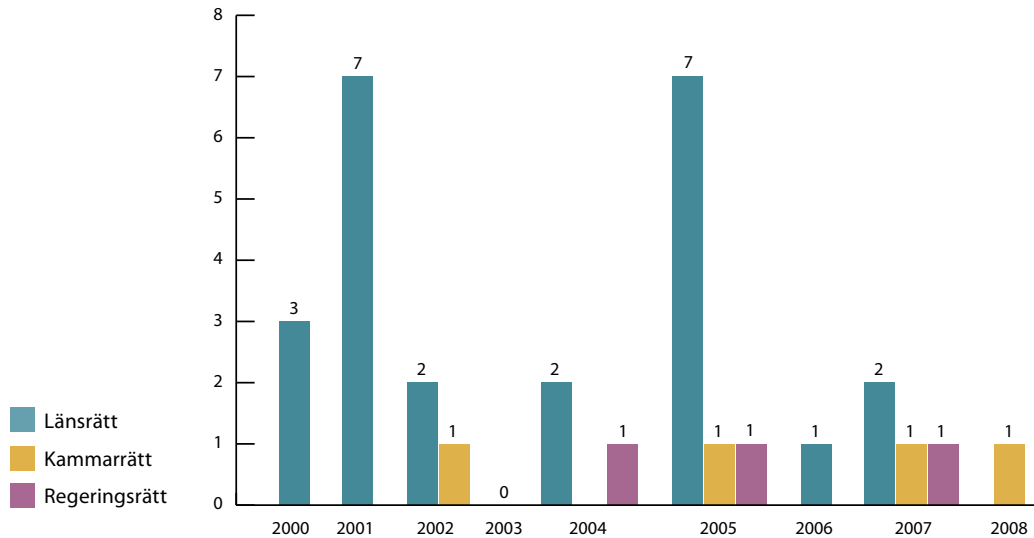
Med andra ord har antalet domslut i länsrätterna till lika stora delar gått på kulturmiljövårdens linje. Vissa domslut överklagades dock till kammarrätten som i vissa fall upphävde domar av länsrätten, se vidare nedan.

Kommentar – figur 26

Utslagen i kammarrätterna är mer entydiga. Samtliga domslut kan sägas vara till kulturmiljövårdens fördel. I de fall Svenska kyrkan besvärat sig har överklagandena avslagits eller inte getts prövningstillstånd. De överklaganden som gjorts av Riksantikvarieämbetet och/eller länsstyrelserna har bifallits eller så har länsrätternas domar ändrats. Kammarrätterna har alltså gjort andra bedömningar än länsrätterna.

Kommentar – figur 27

Regeringsrätten har i två fall bifallit Svenska kyrkans överklaganden. Hammarslöv församling fick i Regeringsrätten rätt att riva Maglarps nya kyrka. Likaså fick Björklinge Skuttunge Viksta kyrkliga samfällighet tillstånd att riva orgelläktaren i Viksta kyrka. Regeringsrättens avslag gällde församlingens önskan att installera solceller på taket på Fläckebo kyrka. Med andra ord är avgörandena i Regeringsrätten inte lika entydigt i linje med kulturmiljövårdens framförda argument som förhållandena var i kammarrätterna.

Figur 28. Antal domar i länsrätt, kammarrätt och Regeringsrätt gällande 4 kap. KML där Riksantikvarieämbetet medverkat 2000–2008.

Kommentar – figur 28

Riksantikvarieämbetet har avgett yttranden i 31 fall till domstolarna (36 procent av det totala antalet). Det är alltså betydligt vanligare att domstolarna vänder sig till Riksantikvarieämbetet med begäran om ett yttrande i kyrkoärenden än för fornminnes och byggnadsminnesärenden. I 24 fall har Riksantikvarieämbetet avstyrkt och i sju fall tillstyrkt överklagandena. Samtliga av de överklaganden som Riksantikvarieämbetet tillstyrkte har även lett till en bifallande dom för den som överklagat. I de fall Riksantikvarieämbetet avstyrkte i sina yttranden blev utfallet; 15 avslag, sex bifall, två delvis bifall och i en kammarrättsdom ändrades länsrättens dom. De överklaganden som bifölls, trots Riksantikvarieämbetets avstyrkan till bifall, gällde förutom de redan nämnda regeringsrättsdomarna, överklaganden rörande nytt uppvärmningssystem i Ore kyrka och anläggande av en askgravlund vid Fröskogs kyrka.

Slutsatsen av Riksantikvarieämbetets medverkan är att det i de allra flesta fall lett fram till en dom i enlighet med Riksantikvarieämbetets yttranden.

Slutsatser 4 kap. KML

Ett fåtal av länsstyrelsernas beslut avseende de kyrkliga kulturminnena överklagas till domstol. Antalet överklagade beslut varierar mellan åren och mellan länen och det är inte alla beslut om att en åtgärd inte får genomföras som överklagas. Under åren 2005–2008 fattades totalt 6 961 beslut av länsstyrelserna för åtgärder enligt 4 kap. KML. Av 96 länsstyrelsebeslut fattade mellan åren 2005–2008 som innebar avslag på sökt tillstånd enligt 3 och 13 §§ KML, överklagades cirka hälften, 47 beslut. Av besluten, om att inte bevilja tillstånd, berör 70 stycken kyrkobyggnad eller kyrkotomt enligt 3 §.

Av de överklagade besluten angående avslag på sökt åtgärd berör de flesta åtgärder som omfattar byggnaden, men även nekade åtgärder rörande fast inredning överklagas, som t.ex. åtgärder rörande orgel och borttagande av bänkinredning. Det är följdriktigt att de flesta överklaganden berör 3 § eftersom de flesta besluten fattas enligt denna paragraf.

De beslut enligt 13 § som överklagas omfattar bland annat anläggande av askgravlund och minneslund men även åtgärder avseende murar och staket.

Endast två beslut som rör kyrkliga inventarier har överklagats under perioden 2000–2008.

Det finns län som har många ärenden men få överklaganden och län med färre beslut som har fler överklaganden. Detta kan vi konstatera vid en jämförelse med den statistik som Riksantikvarieämbetet har sammanställt av länsstyrelsernas beslut. (Se Rapport från Riksantikvarieämbetet 2008:6.)

Under tidsperioden har prövningstillstånd begärts i Regeringsrätten för sju ärenden. Två av dessa fick bifall, ett fick avslag, övriga fyra ärenden fick inte prövningstillstånd. Av de två överklaganden som bifölls, dvs. Hammarslövs församlings ärende om rivning av Maglarps nya kyrka och Björklinge Skuttunge Viksta kyrkliga samfällighets tillstånd att riva orgelläktaren i Viksta kyrka kommenteras det första ärendet i denna rapport.

Riksantikvarieämbetet har avgett yttranden i 31 mål (36 procent av det totala antalet) i domstolarna. Det är betydligt vanligare att domstolarna vänder sig till Riksantikvarieämbetet med begäran om ett yttrande i kyrkoärenden än för fornminnes- och byggnadsminnesärenden. I 24 ärenden gällande 4 kap. har Riksantikvarieämbetet avstyrkt bifall till överklagan och i sju fall yrkat att överklagan ska bifallas, dvs. gått på den klagandes linje.

4. Kommenterade domar

I de följande kapitlen kommenteras ett antal domar av speciellt intresse för kulturmiljövården. I vissa fall rör det sig även om domar med vägledande avgöranden. Urvalet av de kommenterade domarna har gjorts av Riksantikvarieämbetet och får betecknas som subjektivt. Det kan även förekomma andra intressanta domar som inte tagits med här.

4.1. Fornlämningsområde enligt 2 kap. 2 § KML

En studie av domar som berör fornlämningsområde enligt 2 kap. 2 § KML visar på att mycket få domstolar tar ställning till fornlämningsområdenas storlek och omfattning, utan domstolarna tycks godta den bedömning som länsstyrelserna har gjort. I stället gör domstolarna en intresseavvägning utifrån 2 kap. 12 § 2 stycket, "Länsstyrelsen får lämna sådant tillstånd endast om fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till fornlämningens betydelse." Nedan följer referat av två domar, varav den första, en kammarrättsdom, faktiskt tar upp fornlämningsområdets storlek och kommer fram till en annan bedömning än den som länsstyrelsen gjort, vilket också får en avgörande betydelse för utfallet. Den andra refererade domen får representera flertalet domar i länsrätterna där enskild person har sökt tillstånd, oftast till nybyggnation. Länsstyrelsen har avslagit begäran med hänvisning till att platsen för det sökta tillståndet ligger inom ett fornlämningsområde.

Mål i Kammarrätten i Jönköping

Mål nr: 3864-05

Klagande: Enskild person

Motpart: Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Saken: Tillstånd enligt 2 kap. 12 § KML för uppförande av vindkraftverk samt anläggande av väg

Berörda typer av fornlämningar: Fornlämningsområde med gånggrifter, stensättningar och hög

Klaganden fick avslag hos länsstyrelsen på ansökan om tillstånd till anläggandet av två vindkraftverk och väg till dessa. Länsstyrelsens avslag motiverades av att kulturlandskapet på platsen endast i mindre grad är påverkat av senare tiders agrara strukturomvandling och tidsdjupet är fortfarande tydligt i landskapet. I området finns en koncentration av fornlämningar som beskriver perioden yngre stenålder – järnålder. Länsstyrelsen menade att bevarandevärdet är högt.

Vindkraftverken skulle skada möjligheten att förstå och uppleva det förhistoriska landskaputnyttjandet och de rumsliga relationer som fornlämningarna beskriver. Överklagan i länsrätten gav avslag, dock hade en av rättens ledamöter skiljaktig mening och anförde ”att intresset av att exploatera området genom de två planerade vindkraftverken väsentligen överstiger intresset av att bevara området i nuvarande skick och bifaller därför ... överklagande”.

Länsrättens dom överklagades till kammarrätten. Klaganden anförde i kammarrätten att intresset av att anlägga vindkraftverken var betydande för honom ur ekonomisk synpunkt, att den miljö som skulle beaktas vid intresseavvägningen var ett storskaligt och modernt livsmedelsjordbruk samt att anläggandet av vindkraftverk är ett betydande allmänt intresse. Han hävdade vidare att fornlämningsområdet bedöms av länsstyrelsen på ett sätt som inte stöds av KML.

Länsstyrelsen förtydligade att den föreslagna åtgärden skulle hamna inom fornlämningsområdet till de aktuella fornlämningarna. Förutom 2 kap. KML citerades också prop. 1987/88:104 s. 35f och Underrättelser från Riksantikvarieämbetet 1999:1 s. 20 samt prop. 1987/88:104 s. 73. Vidare framhölls bland annat att områdets omfattning måste

Figur 29. En av de i målet berörda gånggrifterna (RAÄ-nummer 19 i Gudhems socken, Falköpings kommun) där kammarrätten menar att fornlämningsområdet inte kan utvidgas förbi det sluttande fältets krön. Foto: Eva Wikström, Riksantikvarieämbetet 2005.

bedömas utifrån förhållandena på den enskilda fornlämningsplatsen. Som allmän regel kan sägas att bestämmelserna i 3 § (avser 3 § i lagen om fornminnen, SFS 1942:350) avser att fornlämningar för framtiden ska behålla ett så fritt läge att det i görligaste mån motsvarar de ursprungliga förhållandena. Vid bedömningen av skyddsområdets storlek anses därför de topografiska gränserna avgörande. Det normala förfarandet är att man i första hand söker ansluta till befintliga, naturliga gränslinjer i landskapet, såsom ett vattendrag, en höjdrygg eller en siktlinje från fornlämningen. Är fornlämningar spridda över ett större område är det ibland inte tillfyllest att de olika fornlämningsområdena bedöms var för sig. Hänsyn tas då i stället till fornlämningarnas inbördes kulturhistoriska sammanhang och deras läge i kulturlandskapet. Det tillhörande området avser principiellt den mark kring lämningarna som i samband med deras tillkomst torde ha nyttjats på visst sätt och som därför bedöms ha betydelse för förståelsen av fornlämningen. Ett ingrepp genom byggande i ett område beläget mellan olika fornlämningar kan därför vara olämpligt även om avståndet till de enskilda fornlämningarna är relativt stort. Länsstyrelsen hävdade vidare att påståendet om att den sökta etableringen inte skulle innebära något fysiskt ingrepp i kända eller okända fornlämningar alltså är felaktigt då det bygger på en tolkning av fornlämningsbegreppet som inte stämmer med lagförarbetena.

Riksantikvarieämbetet yttrade sig i målet. I yttrandet framhölls fornlämningarnas unicitet och stora upplevelsevärde och Riksantikvarieämbetet menade att fornlämningarnas art och läge i landskapet är av sådan karaktär och dignitet att ett relativt stort fornlämningsområde behövs för att bevara dem i lämplig miljö. En etablering av vindkraftverk och ny väg skulle innebära en väsentlig ändring av och skada på fornlämningen. De aktuella fornlämningarna är av mycket stor betydelse nationellt sett, tillstånd till etablering bör inte accepteras inom fornlämningsområdet.

I kammarrättens bedömning diskuterades kort storleken på fornlämningsområdet och om detta kan ges olika omfattning beroende på typ av åtgärd. Kammarrätten menade att den frågan bör besvaras nekande. Det förhållandet att en fornlämning med tillhörande fornlämningsområde kan påverkas på olika sätt av olika åtgärder, t.ex. en vattenledning respektive ett vindkraftverk, faller i stället in under prövningen enligt 2 kap. 12 § andra stycket KML. Rätten bedömde att resterna av det historiska odlingslandskapet hade gått förlorade och att trakten har en omiskännlig karaktär av modernt, storskaligt åkerbruk. I det aktuella fallet menade man att fornlämningsområdet inte kan utvidgas ”förbi det sluttande fältets krön eller i annan riktning på så vis att varje synlig förändring från modern tid vore utesluten.” Detta innebar alltså att inga hinder enligt KML föreligger för det norra vindkraftverket, medan däremot det södra vindkraftverket hamnar inom fornlämningsområdet och där krävs tillstånd enligt KML. Vid avvägningen som

ska göras fann rätten att det hinder som bevarandet av miljön inom fornlämningsområdet medför inte var orimligt. Tillstånd ska därför inte ges i det fallet.

Kammarrätten förordnade att KML inte utgör hinder mot att det norra vindkraftverket uppförs, men avslag överklagandet beträffande det södra. Angående vägen visades målet åter till länsstyrelsen för angivande av vilka åtgärder som fick göras samt vilka villkor som skulle gälla.

En ledamot av rätten anmälde skiljaktig mening. Han menade att inget av vindkraftverken skulle hamna inom fornlämningsområde och hänvisade till ett tidigare beslut av länsstyrelsen i samband med en vattenledningsdragning.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Ett exempel på en av de fåtaliga domar där domstolen diskuterar fornlämningsområdets storlek och utbredning. Detta ligger till grund för domen. Kammarrättens uppfattning var att fornlämningsområdets storlek och omfattning inte kan förändras beroende på åtgärd, utan olika föreslagna åtgärder ska i stället prövas enligt 12 § andra stycket, dvs. länsstyrelsen får lämna sådant tillstånd endast om fornlämningen medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till fornlämningens betydelse.

Mål i Länsrätten i Uppsala län

Mål nr: 174-05

Klagande: Enskild person

Motpart: Länsstyrelsen i Uppsala län

Saken: Ansökan om tillstånd enligt 2 kap. 12 § KML till uppförande av bostadshus

Berörd typ av fornlämning: Fornlämningsområde med skålgropsförekomster och skärvstensförekomster

Länsstyrelsen avslag ansökan om tillstånd till uppförande av bostadshus på den sökta platsen. Beslutet motiverades med att den planerade tomten ligger inom fornlämningsområde för ett stort antal hållristningar samt skärvstensförekomster. Uppförandet av bostadsbebyggelse på den aktuella platsen skulle utgöra ett icke acceptabelt intrång i fornlämningsområdet. Området är också riksintresse för kulturmiljövården, konstituerat av ett ålderdomligt odlingslandskap med en av landets mest koncentrerade fornlämningsmiljöer från bronsåldern. Länsstyrelsen strävar efter att landskapets särprägel ska bestå. Ny bebyggelse är inte förenligt med riksintresset.

Den klagande yrkade i sitt överklagande till länsrätten tillstånd till nybyggnation och anförde att det tidigare lämnats tillstånd till att bygga nya hus endast 150 meter från den nu aktuella platsen. På denna plats har också tidigare funnits bebyggelse, grunder finns kvar efter denna bebyggelse och det är nu bara att bygga upp huset igen.

Riksantikvarieämbetet yttrade sig i målet efter besiktning på platsen och anförde att länsstyrelsens bedömning av det sammanhängande fornlämningsområdet var befogat i förhållande till fornlämningarnas art, betydelse och läge i odlingslandskapet. Riksantikvarieämbetet menade att området har ett högt upplevelsevärde och är relativt ostört av senare tids bebyggelse. Riksantikvarieämbetet delar länsstyrelsens uppfattning att överklagandet ska avslås.

Länsrätten konstaterar att den föreslagna nybyggnationen ska ske i ett område som är klassat som fornlämningsområde av länsstyrelsen. Ett sådant område avser att skydda fasta fornlämningar som endast får rubbas, ändras eller tas bort om de medför hinder eller olägenhet som inte står i rimligt förhållande till fornlämningens betydelse. Tillstånd kan bara komma ifråga om det vid en noggrann intresseavvägning framkommer skäl som är mycket tunga i förhållanden till fornlämningens betydelse. Länsrätten hänvisar till Riksantikvarieämbetets yttrande och finner att intresset för att uppföra bebyggelsen inte väsentligen överstiger intresset av att bevara fornlämningen. Överklagandet avslögs därför.

Länsrätten var inte enig. En ledamot anförde skiljaktig mening och menade att det inte fanns några synliga fornminnen på den aktuella platsen så upplevelsevärdet för allmänheten kan inte ha varit särskilt högt. Den klagande hade starkt intresse av att disponera marken som gått i arv i släkten i generationer. Ledamoten menade därför att intresset att uppföra byggnaden vägde tyngre än intresset av att bevara fornlämningen.

Domen överklagades senare till kammarrätt, även där blev det avslag. Kammarrätten menade att den klagandes intresse av att uppföra ett bostadshus på aktuell plats inte väsentligt översteg intresset att bevara fornlämningarna. Kammarrätten menade också att bebyggelsen var möjlig på annan del av fastigheten.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Ett exempel på domslut där domstolen gör en intresseavvägning enligt 2 kap. 12 § 2 stycket. Fornlämningsområdets storlek eller avgränsning diskuteras inte alls.

4.2. "Uppdragsarkeologi" enligt 2 kap.11–13 §§ KML

Under perioden 2000 till 2008 har 21 länsstyrelsebeslut angående uppdragsarkeologi överklagats till länsrätt och i tre fall har länsrättsdomen överklagats till kammarrätten. Av dessa domar gäller samtliga länsstyrelsens hantering av anbudsförfarandet och den klagande parten i dessa fall är undersökare som inte har blivit tilldelade de aktuella undersökningarna. I ett fall har Riksantikvarieämbetet överklagat ett beslut baserat på ett anbudsförfarande. Däremot har företagaren, som får bekosta de arkeologiska undersökningarna, inte i något fall varit den överklagande parten. Mellan åren 2000 till 2005 var antalet överklaganden förhållandevis få och varierade mellan noll till tre per år. År 2006 ökade antalet överklaganden markant till sex för att de senaste två åren vara fem respektive tre stycken.

Den 1 januari 2008 trädde nya reviderade föreskrifter för uppdragsarkeologin i kraft. Detta gör att flertalet domar till och med 2007 är mindre intressanta att kommentera och de tre länsrättsdomarna från 2008 har inte bedömts som vägledande för lagtillämpningen. En framställan som återkommer i flera överklaganden rör frågan om EU:s upphandlingsdirektiv och EG-fördragets regler om etableringsfrihet och frihet att tillhandahålla tjänster är tillämpliga vid länsstyrelsens hantering av anbudsförfarande. Ytterst rör detta frågan om att Lagen (2007:1091) om offentlig upphandling (LOU) inte enligt KML gäller inom uppdragsarkeologin. Den nedan kommenterade kammarrättsdomen är den senaste i rad av överklaganden baserade på just EU direktivens ordalydelser.

Mål i Kammarrätten i Stockholm

Mål nr: 7590-06

Klagande: Stiftelsen Societas Archaeologica Upsaliensis

Motpart: Länsstyrelsen i Södermanlands län

Saken: Upphandlingsliknande förfarande av särskild arkeologisk undersökning enligt 2 kap 13 § KML

Berörd typ av fornlämning: Boplats

Länsstyrelsen genomförde i mars 2006 ett anbudsförfarande inför en särskild undersökning av en stenåldersboplats (RAÄ 39) i Katrineholms kommun. Undersökningsplaner lämnades in av Stiftelsen Societas Archaeologica Upsaliensis (SAU) i samarbete med Södermanlands museum, av Riksantikvarieämbetet UV Mitt (UV) samt av Arkeologikonstult AB (AK). Länsstyrelsen beslutade, efter att ha begärt in en reviderad undersökningsplan, att den särskilda undersökningen skulle utföras av UV. SAU respektive AK överklagade länsstyrelsens beslut till länsrätten och yrkade att länsrätten skulle undanröja länsstyrelsens beslut rörande val av undersökare. Länsrätten avtog båda överklagandena (Mål nr 1592-06 och 1533-06).

SAU valde att driva frågan vidare och överklagade därför länsrättens dom till Kammarrätten i Stockholm. Liksom i sitt yrkande till länsrätten anförde SAU som grund för sitt överklagande bland annat att länsstyrelsen vid val av undersökare ska beakta bestämmelserna i EU:s upphandlingsdirektiv (direktiv 2004/18/EG) och EG-fördragets regler om etableringsfrihet och frihet att tillhandahålla tjänster.

Upphandlingsdirektivet reglerar när och hur offentliga myndigheter ska handla upp varor, tjänster och byggentreprenader. För att upphandlingsdirektivet ska vara tillämpligt ska det vara fråga om ett ”offentligt kontrakt”, dvs. ett skriftligt kontrakt med ekonomiska villkor som sluts mellan en eller flera ekonomiska aktörer och en eller flera upphandlande myndigheter (Upphandlingsdirektivet artikel 1.2).

EU betonar fri konkurrens mellan företag och betydelsen av att företag kan agera på lika villkor, men EG-fördraget anger också att fördragets bestämmelser inte är tillämpliga på sådan verksamhet som hos medlemsländerna är förenad med offentlig makt (artiklar 45 och 55). I dessa fall ska inte heller upphandlingsdirektivets regler om tjänsteupphandling tillämpas.

SAU ifrågasätter inte att länsstyrelsen beslut om en undersökning är att ses som ”utövande av offentlig makt” som är det EG-rättsliga begreppet som kan jämföras med det svenska ”myndighetsutövning”. Däremot hävdar SAU att beslutet om vem som ska utföra undersökningen inte ska ses som utövande av offentlig makt i och med att undersökaren inte har några befogenheter att utöva sådan offentlig makt. Länsstyrelsen har således genomfört en tjänstupphandling även om länsstyrelsen inte själv sluter avtal med undersökaren, eftersom valet av undersökare helt sker i statens intresse och för statens räkning. Anbudsförfarandet genomförs i statens intresse och därför kan länsstyrelsen som statens företrädare inte undgå kraven i upphandlingsdirektivet genom att låta en annan part (undersökaren) underteckna kontraktet. Detta strider enligt SAU mot syftet med upphandlingsdirektivet, vilket är att tillgodose gemenskapens krav på fri rörlighet av tjänster m.m.

Enligt kammarrättens mening kan genomförandet av en uppdragsarkeologisk undersökning inte sägas vara i sig direkt och specifikt förenad med utövande av offentlig makt. Artiklarna 45 och 55 i EG-fördraget utesluter alltså inte att upphandlingsdirektivet tillämpas vid anbudsförfarandet i det aktuella fallet. Men för att upphandlingsdirektivet ska vara tillämpligt krävs att den upphandlande myndigheten, i detta fall länsstyrelsen, är den part som sluter avtal med den leverantör (undersökaren) som handlats upp. Inom den uppdragsarkeologiska verksamheten är det dock företagaren som sluter avtal med undersökaren. Avtalet innebär ömsesidiga förpliktelser såsom att företagaren ska betala för undersökningen och undersökaren ska leverera tjänster (genomföra undersökningen). Däremot torde avtalet inte innebära några förpliktelser för länsstyrelsen. Kammarrätten finner

därför att det inte finns tillräckliga skäl att betrakta länsstyrelsen som undersökarens kontraktspart eller av andra skäl bedöma att upphandlingsdirektivet är tillämpligt i det aktuella fallet.

Kammarrätten fann inget stöd för SAU:s yrkande vare sig i inhemsk svenska lag (LOU) eller i gemenskapsrätten och yrkandet avlogs därför.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Frågan om EU:s regler för offentlig upphandling är tillämpliga på uppdragsarkeologisk verksamhet behandlades redan 2003 i en dom från Kammarrätten i Stockholm (Mål 1455-03). Även då ansåg kammarrätten att det dåvarande upphandlingsdirektivet (92/50) endast var tillämpligt när den upphandlande myndigheten själv var kontraktspart och att länsstyrelsen inte ingår något sådant "offentligt upphandlingskontrakt" i samband med genomförandet av en arkeologisk undersökning.

De båda kammarrättsdomarna innebär således att länsstyrelsen själv måste vara den part som ingår avtal med undersökaren för att EG:s upphandlingsdirektiv och i förlängningen även LOU ska vara tillämplig. Detta ställningstagande överensstämmer med regeringens bedömning i propositionen Uppdragsarkeologi m.m. (1996/97:99). Därremot avviker kammarrättens dom i ovan refererade mål i sin syn på att genomförandet av en uppdragsarkeologisk undersökning inte ska ses som myndighetsutövning med den som regeringen framförde i propositionen 1996/97:99. Regeringen ansåg då att länsstyrelsens beslut i alla dess delar var att anse som myndighetsutövning, dvs. inklusive angivandet av vem som ska utföra en undersökning.

4.3. Ersättning enligt 2 kap. 14 och 15 §§ KML

Enligt huvudregeln i 2 kap. KML ska den som utför ett arbetsföretag som berör fast fornlämning svara för kostnaden för åtgärder enligt 13 §. Det finns dock situationer då undantag görs från företagarens generella kostnadsansvar vilka anges i 2 kap. 14 § andra stycket KML. Företagaren svarar inte för kostnad som 1. hänför sig till en fornlämning som inte förut varit känd, 2. väsentligt överstiger vad länsstyrelsen angett i beslut om tillstånd enligt 13 § första stycket, 3. hänför sig till arkeologisk förundersökning enligt 13 § andra stycket, om länsstyrelsen inte lämnar tillstånd till ingrepp i fornlämningen enligt 12 § andra stycket, eller 4. hänför sig till arkeologisk förundersökning eller särskild undersökning enligt 13 §, om det visar sig att någon fornlämning inte berörs av arbetsföretaget. Enligt 2 kap. 25 § får länsstyrelsernas beslut inte överklagas när det gäller beslut om kostnad för förundersökning eller särskild undersökning enligt 14 § andra stycket. Den som är missnöjd med ett sådant beslut kan däremot väcka talan mot staten vid fastighetsdomstolen. Detta har gjorts i ett fall, domen refereras nedan.

Mål i Göteborgs tingsrätt (fastighetsdomstolen)

Mål nr F 4113-02

Klagande: Enskild person

Motpart: Staten genom Riksantikvarieämbetet

Saken: Befrielse från kostnadsansvar enligt 2 kap.

14 § andra stycket, punkt 4 KML

Berörd typ av fornlämning: stenåldersboplats

I samband med att tre tomter skulle avstyckas från en jordbruksfastighet beslutade Länsstyrelsen i Västra Götalands län att en arkeologisk förundersökning enligt 13 § KML skulle utföras. På fastigheten finns en stenåldersboplats med osäker utbredning. Syftet med förundersökningen var att avgränsa boplatsen och kontrollera att de föreslagna byggnadslägena inte skulle komma att beröras av fornlämningen. Kostnaden skulle betalas av fastighetsägaren enligt 2 kap. 14 § första stycket KML. Vid förundersökningen framkom inga ytterligare fynd. Länsstyrelsen hade därför ingenting att erinra mot den planerade byggnationen. Sedan länsstyrelsen fakturerat fastighetsägaren kostnaderna för förundersökningen begärde fastighetsägaren befrielse från kostnadsansvar med hänvisning till 2 kap. 14 § andra stycket, punkt 4. Länsstyrelsen avslag begäran om kostnadsbefrielse varvid fastighetsägaren väckte talan mot staten genom Riksantikvarieämbetet.

I sin utveckling av talan till fastighetsdomstolen anförde klaganden att förundersökningen gav vetskap om att boplatsen var koncentrerad till en intilliggande plåtå varför de aktuella avstyckningarna hamnade relativt långt ifrån den fasta fornlämningen och att det därmed blev känt att fastighetsbildningsområdet inte utgör ett fornlämningsområde. En betalningsplikt måste bygga på att det genom själva förunder-

sökningen har framkommit att en fast fornlämning inom fastighetsbildningsområdet verkligen berörs. Genom förundersökningen har det emellertid framkommit att länsstyrelsen haft fel i sitt antagande och att inget skyddsvärt stod att finna på fastighetsbildningsområdet. Denna oriktiga bedömning ska inte gå ut över den som utför arbetsföretaget i form av betalningsplikt för genomförd förundersökning.

Riksantikvarieämbetet avstyrkte överklagandet och anförde att länsstyrelsen prövat frågan om fornlämningsområdets utsträckning och funnit att den planerade exploateringen ligger inom fornlämningsområdet. Hade exploateringen legat utanför detta område hade något tillstånd inte behövts. Av resultatet från förundersökningen kunde den slutsatsen dras att boplatsens fysiska utbredning inte sträckte sig in på det område där förundersökningen genomfördes. Detta betyder emellertid inte att denna plats inte ingår i det område som enligt 2 kap. 2 § KML hör till en fornlämning och som benämns fornlämningsområde. Syftet med den arkeologiska förundersökningen var att få ett tillfredsställande underlag för prövning av frågan om tillstånd enligt 2 kap. 12 § KML, bland annat syftande till att se hur långt boplatsen sträckte sig. Det är således fråga om en exploatering inom den fasta fornlämningen, varför undantagsbestämmelsen i 2 kap. 14 § andra stycket, punkt 4. KML inte är tillämplig. Bestämmelsen avser de fall då en förundersökning görs utan att någon fornlämning finns eller fall då det vid förundersökningen visar sig att det man trodde var en fornlämning i själva verket var någonting annat. Det är då inte fråga om att rubba, ta bort eller ändra en fast fornlämning och den enskilde behöver inte stå för kostnaderna när en förundersökning ändå görs. I detta fall kan konstateras både att fornlämningen finns och att den berörs, varför den åberopade bestämmelsen inte är tillämplig.

Fastighetsdomstolen konstaterar i likhet med Riksantikvarieämbetet att de aktuella avstyckningarna ligger inom det område som länsstyrelsen bedömt vara fornlämningsområde eftersom länsstyrelsen funnit skäl att förordna om en arkeologisk förundersökning. Man betonar vikten av att länsstyrelsen noga prövar behovet av en förundersökning. Enbart det förhållandet att ett arbetsföretag berör ett fornlämningsområde är inte alltid tillräckligt skäl för att besluta om en förundersökning. Beslutet måste grundas på länsstyrelsens bedömning av risken att det kan förekomma fornlämningar utan synligt märke ovan jord. Eftersom boplatsens exakta utsträckning var okänd krävdes en förundersökning som underlag för tillståndsprövningen. Klaganden åberopar befrielse från kostnadsansvar med hänvisning till 2 kap. 14 § andra stycket 4. Regeln i punkt 4 är en spärr mot att länsstyrelsen beslutar om en förundersökning i onödan. I detta fall har en förundersökning varit befogad och berör en tidigare känd fornlämning på så sätt att arbetsföretaget ligger inom fornlämningsområdet. Den klagande är då enligt paragrafens lydelse skyldig att svara för kostnaden.

Överklagandet avlogs. Dessutom fick klaganden ersätta Riksantikvarieämbetet för rättegångskostnader med 9 530 kronor

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Domen är principiellt viktig eftersom många företagare har svårt att acceptera att de är kostnadsansvariga även i de fall inga fysiska lämningar framkommer vid en förundersökning.

Vägras någon tillstånd att ta bort en fornlämning enligt 12 § som när den påträffas var helt okänd och utan synligt märke ovan jord, är han enligt 15 § berättigad till skälig ersättning av allmänna medel, om fornlämningen vållar honom betydande hinder eller olägenhet. Två domar berör 15 § varav den ena domen refereras här.

Mål i Svea Hovrätt

Mål nr: T 7139-05

Klagande: Enskild person

Motpart: Staten genom Riksantikvarieämbetet

Saken: Ersättning enligt 2 kap.15 § KML

Berörd typ av fornlämning: 10 gravar

Den aktuella fastigheten bildades genom avstyckning 1970. Vid avstyckningen noterade fastighetsbildningsmyndigheten inte den registrerade fornlämningen. År 1976 beviljades bygglov för uppförande av bostadshus med garage. Av bygglovshandlingarna framgår inte att det finns en registrerad fornlämning på fastigheten. De nuvarande ägarna förvärvade fastigheten 1982. Vid fastighetsförvärvet fanns ingen anteckning om fornlämningen i fastighetsregistret däremot var fornlämningen införd på ekonomiska kartan. I samband med en bygglovsansökan 2001, anförde Länsstyrelsen i Södermanlands län i ett yttrande till byggnadsnämnden att det med hänsyn till bland annat den aktuella fornlämningen inte var lämpligt att bebygga fastigheten. Genom beslut den 21 januari 2002 lämnade länsstyrelsen inte tillstånd till schaktning på fastigheten bland annat med hänvisning till att markarbeten skulle innebära ingrepp i fornlämningen. Beslutet överklagades till Länsrätten i Södermanlands län som genom dom den 3 juni 2002 avlog överklagandet. Ägarna ansökte hos länsstyrelsen om ersättning enligt 2 kap. 15 § KML med 541 144 kronor jämte ränta för det att fornlämningen vållat dem betydande hinder och olägenhet. Genom beslut den 3 juli 2003 avlogs ansökan, varvid ägarna väckte talan mot staten genom Riksantikvarieämbetet.

I yrkandet till fastighetsdomstolen åberopade markägarna att fornlämningen var helt okänd när den påträffades och att den saknade synligt märke ovan jord. Fornlämningen var inte känd hos fastig-

hetsbildningsmyndigheten, inte heller hos mäklare, byggnadsnämnd eller tidigare ägare. Man menade vidare att det inte kan krävas att en fastighetsköpare ska införskaffa den ekonomiska kartan eller efterhöra hos länsstyrelsen huruvida fornlämningar förekommer på fastigheten. Det vägrade schaktningstillståndet har inneburit betydande hinder och olägenheter eftersom fastigheten inte kan bebyggas och i praktiken inte heller säljas.

Riksantikvarieämbetet bestred påståendet att fornlämningen var helt okänd när den påträffades eftersom fornlämningen var antecknad i fornminnesregistret och markerad på ekonomiska kartan. Likaså ansåg Riksantikvarieämbetet att fornlämningen inte saknade synligt märke ovan jord vid påträffandet.

Fastighetsdomstolen höll syn på platsen. I fastighetsdomstolens dom diskuteras dels frågan om fornlämningen var helt okänd vid påträffandet, dels frågan om fornlämningen var utan synligt märke ovan jord. En fornlämning kan inte anses ha varit helt okänd om den tillståndssökande hade kunnat få besked om fornlämningen vid en förfrågan hos länsstyrelsen, dessutom var fornlämningen markerad på ekonomiska kartan. När det däremot gäller frågan om fornlämningen var synlig ovan jord anser domstolen att det bör tas i beaktande att gravarna inte låg typiskt, att marken var bevuxen med kraftig vegetation, vilket innebär att det inte kan anses att förhållandena var sådana att en lekman hade anledning att misstänka att det fanns en fornlämning på platsen.

Fastighetsdomstolen ogillade käromålet.

Fastighetsdomstolens dom överklagades till Svea hovrätt. I hovrätts dom resonerade man på samma sätt som i fastighetsdomstolen. Fornlämningen kan inte ha ansetts vara okänd eftersom den vid förvärvet var införd på ekonomiska kartan. Dessutom hade man fått vetskap om fornlämningen om man kontaktat länsstyrelsen. I domen jämförs också med bestämmelser om ersättning i 2 kap. 18 § andra stycket regeringsformen. Hovrätten finner dock med hänsyn till den långa tid som förflutit sedan såväl fastighetsbildningen genomfördes som bygglovvet beviljades samt till att detaljplan saknas, att pågående markanvändning för fastigheten inte innefattar rätt att uppföra bostadsbebyggelse. Någon skada har därmed inte heller uppkommit.

Hovrätten fastställde fastighetsdomstolens dom.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Domen kan anses bekräfta att en fornlämning är att räkna som känd när den är registrerad i fornminnesregistret och markerad på ekonomiska kartan. Det är således förvånande att den klagande fick prövningstillstånd i hovrätten eftersom fornlämningen var både synlig och känd.

4.4. Metallsökare enligt 2 kap. 18–20 §§ KML

Ett landsomfattande förbud mot användande av metallsökare infördes i KML 1991. Lagändringen kom till mot bakgrund av det ökande antal plundringar av fornlämningar som kunde observeras. Lagskärpningen kom först att beröra Gotland, därefter Öland för att till slut gälla hela landet, såväl till lands som till sjöss. Det generella förbudet gäller alla, undantagna är endast Riksantikvarieämbetet. Metallsökare får också användas i militär verksamhet och i myndigheters verksamhet för att söka efter annat än fornynd. Under perioden 2000–2008 har 16 överklaganden skett till länsrätter av länsstyrelsebeslut som berör tillstånd att söka med metallsökare. Tre av dessa har överklagats vidare till kammarrätt varav en företagare fick bifall på sin överklagan. En majoritet av överklagandena har gjorts av privatpersoner som ansökt om tillstånd att få använda metallsökare för letning efter borttappade föremål inom vissa angivna områden, främst badstränder och platser för konserter och marknader. Några överklaganden gäller avslag på ansökan om att använda metallsökare under vatten samt för mineralletning. I flera fall har överklagan sin grund i att den givna tiden för tillstånd anses som omotiverat kort eller att den person som fått tillstånd måste anmäla varje enskild användning i förväg. De faktorer som främst beaktas av länsstyrelserna vid tillståndsprövningarna är närhet till fornlämningar, fornlämningsområden eller att området som sådant är beläget i ett fornlämningsrikt område där man kan misstänka att det finns fornlämningar.

Mål i Länsrätten i Värmlands län

Mål nr: 30608

Klagande: Enskild person

Motpart: Länsstyrelsen i Värmlands län

Saken: Tillstånd att använda metallsökare

En privatperson önskade genomsöka ett 20-tal badplatser med metallsökare efter borttappade saker. Han ansökte om tillstånd för detta hos länsstyrelsen som avslag ansökan. Länsstyrelsen angav som skäl att metallsökare enligt 2 kap. 18 § KML inte får användas om inte annat anges i 19 eller 20 §. Länsstyrelsen bedömde att sökning efter föremål som hobbyverksamhet inte utgjorde skäl att lämna tillstånd vid de angivna platserna. Länsstyrelsen konstaterade vidare att flera platser låg i anslutning till eller inom områden som utpekats i länets kulturmiljöprogram och att det vid någon av platserna fanns fornlämningar i närområdet.

I länsrätten yrkade den klagande att han skulle beviljas tillstånd och anförde som skäl att om det inte finns något av kulturhistoriskt intresse bör det inte finnas några hinder för metallsökning. Han menade att han fått tillstånd av ett tiotal länsstyrelser tidigare utom i de fall där det har funnits något av kulturhistoriskt intresse.

Länsstyrelsen bestred bifall och anförde bland annat att när förbudet att använda metallsökare infördes i lagen nämndes i förarbetena att vissa yrkesmässiga tillstånd bör kunna ges, främst i samband med seriös prospektering och mineraljakt samt bland annat att en jordbrukare får använda metallsökare på sin egen mark om det finns rimligt skäl. Vidare framhölls att med hänsyn till behovet att värna fasta fornlämningar och fornfynd fick intresset för hobbybruk av metallsökare stå tillbaka. Hobbybruk av metallsökare skulle inte längre vara tillåtet (Prop. 1990:123 s. 15). Länsstyrelsen menade också att man dittills hade gett dispens för ansökningar med ett relevant och godtagbart syfte, t.ex. att ett preciserat föremål ska eftersökas och att den sökande kan göra gällande att det är troligt att föremålet kan hittas inom aktuellt område. Att lämna tillstånd i det aktuella fallet skulle vara att gå utöver vad som kan tillåtas enligt 2 kap. 20 § KML, i så fall vore det generella skyddet verkningslöst, eftersom motsvarande skäl kan åberopas i de flesta sammanhang. Att vägra tillstånd endast i områden med fornlämningar vore enligt länsstyrelsens mening att gå tillbaka till situationen som gällde före lagändringen 1991, ”vilket inte kan ha varit lagstiftarens mening”.

Länsrätten angav i sina domskäl att om länsstyrelsen ska ge tillstånd krävs ”att skäl därtill föreligger”. KML är inte utformad så att det krävs något särskilt skyddsvärt kulturhistoriskt intresse för att metallsökare ska kunna förbjudas. Huvudregeln är att metallsökare är förbjudet, och det krävs något särskilt positivt skäl för att bevilja tillstånd. Länsrätten avslag överklagandet.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

I Riksantikvarieämbetets allmänna råd från 1993 framgår följande om hobbybruk (s.17 ff.): ”Det ges möjlighet att använda metallsökare för fritidsbruk. Länsstyrelsens bedömning bör grundas bland annat på vilka arkeologiska skyddsintressen som föreligger inom ett område som tillstånd söks för. Fritidsbruk av metallsökare kan gälla letande efter specifika föremål, pilspetsar, mineral och liknande. De vanligaste ansökningarna gäller dock ren sakletning efter föremål med historisk anknytning, t.ex. mynt eller kulturhistoriska föremål. Hembygdsforskning och intresse för arkeologi är positiva förtecken i detta sammanhang. Det kan dock inte uteslutas att sakletning i inte ringa omfattning bedrivs utifrån samlarbegär och vinstintressen.”

De allmänna råden är alltså mer generösa i sin syn på att tillåta hobbyletning än vad länsrätten är i ovan refererade dom. Både länsstyrelsen och länsrätten åberopar lagtexten och inte de allmänna råden. Möjligen kan man ana ett trendbrott här då flera länsstyrelser under innevarande år (2009) har vägrat tillstånd till hobbyletning, just med hänvisning till det generella förbudet.

4.5. Villkor vid tillstånd om ändring enligt 3 kap. 14 § KML

De allra flesta överklaganden av beslut enligt 3 kap. KML avgörs som redan nämnts i länsrätterna. Nedan följer referat av tre domar, varav den första, en kammarrättsdom som behandlar villkor om antikvarisk kontroll, kommer fram till en annan bedömning än den som länsstyrelsen och länsrätten gjort, vilket också kom att få en avgörande betydelse för den fortsatta tillämpningen. Bland annat med anledning av denna dom har Riksantikvarieämbetet tagit fram en ny vägledning för antikvarisk medverkan.

Mål i Länsrätten i Skåne län

Mål nr: 7842-04

Mål i Kammarrätten i Göteborg

Mål nr: 4835-05

Klagande: Fastighetsägare

Motpart: Länsstyrelsen i Skåne län

Saken: Villkor om antikvarisk kontroll

Länsstyrelsen beslutade att fasadarbeten fick utföras på byggnadsminnet Kärnan i enlighet med handlingar som hörde till ansökan under förutsättning att vissa villkor uppfylldes. Bland annat att arbetet skulle stå under antikvarisk kontroll av Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne. Fastighetsägaren Helsingborgs museer/Kulturmagasinet överklagade länsstyrelsens beslut till länsrätten och yrkade att villkoret om att den antikvariska kontrollen skulle utföras av Regionmuseet togs bort. Till stöd för detta anförde man att kontrollanten skulle utses av Kulturmagasinet som också stod för kostnaden för densamma. Man menade även att Riksantikvarieämbetets allmänna råd om antikvarisk kontroll var motsägelsefulla och otydliga och inte lämnade något stöd för den uppfattningen att kontrollanten skulle utses av länsstyrelsen. Kulturmagasinet anförde även att lagen inte ger stöd för att den antikvariska kontrollen ska utföras av viss person eller myndighet.

Länsstyrelsen bestred bifall till överklagandet och anförde bland annat att den antikvariske kontrollanten upphandlats av länsstyrelsen enligt LOU.

Länsrätten bedömde att krav på att arbetet skulle stå under antikvarisk kontroll var ett sådant villkor som länsstyrelsen har rätt att ställa enligt KML. Vem som ska utse kontrollant anges dock inte i lagtexten, men enligt KML:s förarbeten tyder det på att det är länsstyrelsen som ska utse kontrollant. Länsrätten bedömde sammantaget att då kontrollanten bland annat ska se till att länsstyrelsens beslut följs är det länsstyrelsen som har rätt att utse antikvarisk kontrollant. Länsrätten avsåg därför överklagandet.

Länsrättens dom överklagades till kammarrätten. Klaganden yrkade i första hand att kammarrätten skulle ändra villkoret om antikvarisk kontroll så att det inte anges vem som skulle utföra kontrollen. I andra hand yrkade man att kammarrätten skulle upphäva den överklagade

domen och återvisa målet till länsrätten för ny prövning. Klaganden anförde även att utpekandet av kontrollant strider mot bestämmelserna i LOU och att man tvingas åsidosätta den lagen för att kunna uppfylla villkoren i tillståndsbeslutet.

Länsstyrelsen anförde bland annat att det är av största vikt att länsstyrelsen i sin egenskap av tillsyns- och tillståndsmyndighet får avgöra vem som har erforderlig kompetens att kontrollera att länsstyrelsens beslut följs. Då det först under byggtiden i många fall avgörs hur vissa antikvariska värden ska hanteras är det väsentligt att det arbetet sker under överinseende av en oberoende antikvarisk kontrollant. Länsstyrelsen menade också att då man i många fall fördelat bidragsmedel för antikvariska överkostnader var det naturligt för länsstyrelsen att även utse den antikvariske kontrollanten.

Kammarrätten prövade om länsstyrelsens villkor om särskilt angiven kontrollant är förenligt med bestämmelserna i 3 kap. 14 § KML. Man fann att till skillnad från vad som gäller enligt 2 kap. 11 och 13 §§ KML med avseende på utredning beträffande fornlämning och arkeologisk förundersökning, där det uttryckligen anges att länsstyrelsen ska ange vem som ska utföra respektive undersökning och att LOU då inte ska gälla, ger bestämmelsen i 3 kap. 14 § KML inte uttryckligt stöd för att länsstyrelsen ska kunna ange vem som ska utföra den antikvariska kontrollen. Något undantag från tillämpning av LOU finns inte heller i detta lagrum. Kammarrätten biföll överklagandet med ändring av länsrättens dom att länsstyrelsen i sitt beslut inte ägt rätt att ange vem som ska utföra antikvarisk kontroll och dokumentation.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Uppdraget att svara för antikvarisk medverkan (kontroll) kan ges till såväl ett länsmuseum eller ett kommunalt museum som en privat konsult. Den som väljs bör ha relevant kunskap och erfarenhet samt vara lämplig för uppgiften. Ett grundläggande krav är i de flesta fall att den antikvariske experten har en adekvat högskoleutbildning, goda kunskaper om byggnadsvård och erfarenhet av antikvarisk medverkan. Till skillnad från vad som gäller enligt 2 kap. 11 och 13 §§ KML för arkeologisk undersökning, där det uttryckligen anges att länsstyrelsen ska ange vem som ska utföra undersökningen, finns det i 3 kap. KML inget uttryckligt stöd för att länsstyrelsen kan ange vem som ska vara antikvarisk expert.

Det är byggherrens ansvar att, med beaktande av de krav på kompetens som länsstyrelsen ställt, se till att rätt kompetens anlitas. Byggherren ska normalt stå för kostnaden för antikvarisk medverkan. Kostnaden måste dock vara skälig i sammanhanget. Skäligheten ska bedömas främst utifrån hur angeläget det är med antikvarisk medverkan. Länsstyrelsen kan inte låta fastighetsägaren stå för kostnaderna för länsstyrelsens eget myndighetsarbete, till exempel tillsyn och kontroll av att länsstyrelsens beslut följs. Kostnaden för antikvarisk medverkan kan helt eller delvis täckas av statliga bidrag enligt bidragsförordningen.

4.6. Jämkning av skyddsbestämmelser enligt 3 kap. 15 § KML

Denna dom representerar de flesta domar i länsrätterna där fastighetsägare har sökt tillstånd för ändring av ett byggnadsminne. För att kunna få möjlighet att uppföra ny bebyggelse inom byggnadsminnet har fastighetsägaren i detta fall begärt att få skyddsbestämmelserna ändrade. Länsstyrelsen avslog ägarens begäran med hänvisning till byggnadsminnets höga kulturhistoriska värden och länsrätten avslog fastighetsägarens överklagan.

Mål i Länsrätten i Jönköpings län

Mål nr: 664-06

Mål i Kammarrätten i Jönköping

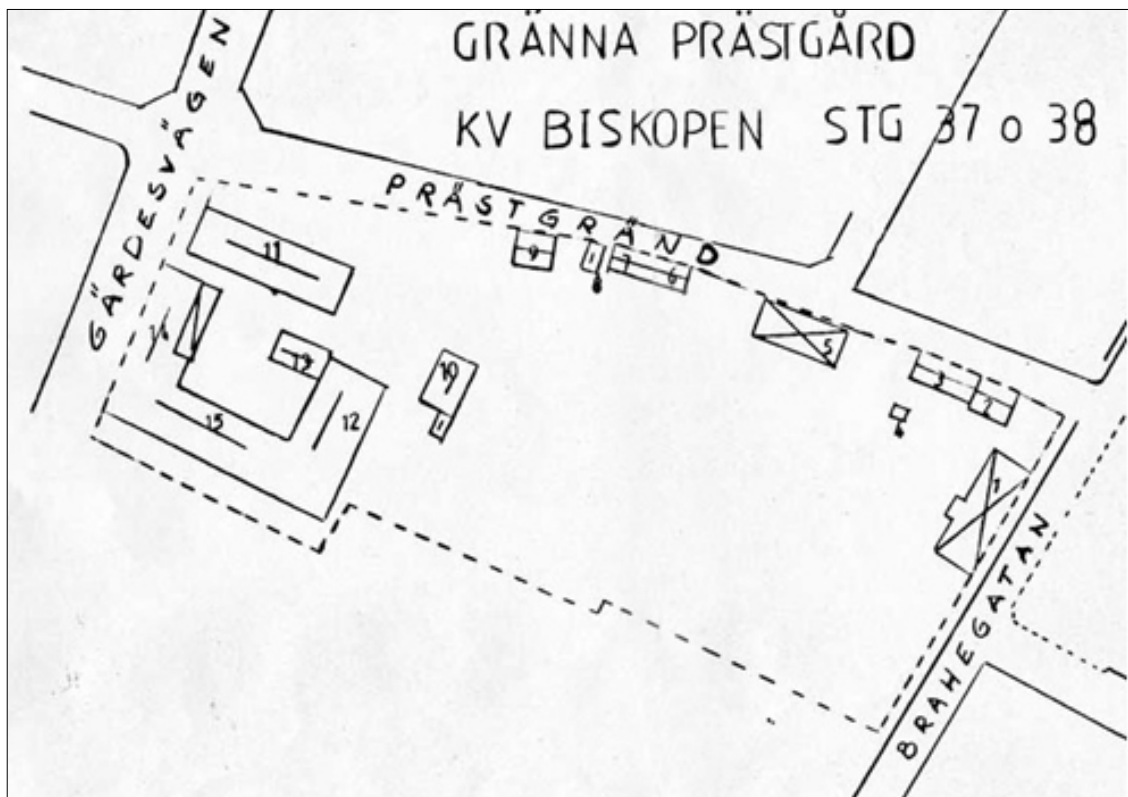
Mål nr: 3442-06

Klagande: Fastighetsägare

Motpart: Länsstyrelsen i Jönköpings län

Saken: Jämkning av skyddsbestämmelser

Huvudbyggnaden på Gränna prästgård stod färdig 1804. Byggnaden är uppförd i två våningar och har en påkostad och rik panelarkitektur. Denna och ytterligare 14 byggnader på fastigheten förklarades som byggnadsminne 1985, då prästgården är det enda bevarade exemplet på den typiska gårdsbildningen från tidigt 1800-tal i staden. Fastighets-

Figur 30. Plan över byggnadsminnet (den streckade linjen). De många kvarvarande ekonomibygnaderna och de stora delar som är obebyggda syns tydligt.

ägaren Gränna-Visingsö kyrkliga samfällighet ansökte 2006 att byggnadsminnets skyddsområde skulle ändras (minska) så att de frigjorda ytorna kunde bebyggas med ny bebyggelse. Motivet till detta var bland annat samfällighetens ansträngda ekonomi.

Länsstyrelsen avlog samfällighetens ansökan och detta beslut överklagades till länsrätten. Samfälligheten yrkade att skyddsområdet skulle ändras enligt ansökan och att detta inte medförde att prästgårdens kulturhistoriska värden skulle minska. Man anförde även att man vid byggnadsminnesförklaringen 1985 planerade att uppföra en ny prästgårdsbyggnad i det aktuella området. Länsstyrelsen uttryckte då att byggnadsminnesförklaringen i princip inte borde utgöra hinder mot nybyggnad av den omfattning som planerades. Någon nybyggnad uppfördes inte vid detta tillfälle. Istället planerade man i mitten av 2000-talet en avstyckning av byggnadsminnet för att på denna mark uppföra ett nytt bostadshus och skapa en attraktiv miljö med äldreboende, en sedan länge efterfrågad boendeform i staden. Ett bostadshus med sex lägenheter i samma stil som prästgården planerades, samtidigt som en del av prästgårdens park skulle göras om.

Länsstyrelsen vidhöll sitt beslut och anförde bland annat att gården fortfarande var en väl sammanhållen enhet och att den även i nationellt perspektiv var unik, då det inte finns någon sådan anläggning i landet med lantgård bevarad inom en stads gränser.

Länsrätten påpekade att länsstyrelsen avslagit ansökan utan angivande av lagrum. Länsrätten fann att omständigheterna i målet innebar att man endast kunde pröva frågan om jämkning av skyddsbestämmelserna enligt 3 kap. 15 § KML. Ett äldreboende av den omfattning som planeras bedömde länsrätten inte som ett företag av större allmän eller enskild nytta. Då jämkning endast kan komma i fråga i undantagsfall och då de planerade åtgärderna inte skulle ske till följd av ändrad detaljplan eller till förmån för företag av större allmän eller enskild nytta bedömde länsrätten att ett bibehållande av byggnadsminnet var försvarbart. Det fanns inga hinder, olägenheter eller kostnader som stod i rimligt förhållande till dess betydelse på ett sådant sätt att en jämkning av skyddsbestämmelserna kunde komma i fråga. Länsstyrelsen hade därför fog för att avslå fastighetsägarens ansökan.

Länsrätten i Jönköpings län avlog överklagandet. Länsrättens dom överklagades till kammarrätten som inte meddelade prövningstillstånd, då man ansåg att det inte fanns anledning att ändra länsrättens avgörande.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Länsrättens dom visar att det krävs starka skäl för att en jämkning av skyddsbestämmelserna ska komma ifråga. De ekonomiska aspekter som klaganden framförde bedömdes inte väga tyngre än det allmänna bevarandeintresset.

4.7. Hävande av byggnadsminne enligt 3 kap. 15 § KML

Länsstyrelsens i Stockholms län hävning av byggnadsminnet f.d. Generalstabens stalletablisement överklagades av Riksantikvarieämbetet till länsrätten som i sin dom upphävde länsstyrelsens beslut. Denna dom överklagades av fastighetsägaren till kammarrätten som fastställde länsrättens dom. Dessa mål visar att det krävs synnerligen starka skäl för att häva ett byggnadsminne. Båda rättsinstanserna har tagit fasta på att bestämmelserna om hävning ska tillämpas ytterst restriktivt.

Mål i Kammarrätten i Stockholm

Mål nr: 8558-07

Klagande: Fastighetsägare

Motpart: Riksantikvarieämbetet

Saken: Hävande av byggnadsminne

Regeringen beslutade 1993-06-24 att f.d. Generalstabens stalletablisement skulle förklaras som statligt byggnadsminne. Fastigheten övergick senare till en icke-statlig ägare och blev därmed byggnadsminne enligt KML. Länsstyrelsen i Stockholms län utfärdade 1995-04-21 en förklaring om detta.

2006-12-05 ansökte fastighetsägaren om att byggnadsminnesförklaringen skulle hävas. Fastighetsägaren planerade en nybyggnation både på den tomt där byggnadsminnet är beläget och på intilliggande tomter. Huvudsyftet var att uppföra nya större lokaler för Musikhögskolan, men även bostäder planerades. Man anförde även att grunden för byggnadsminnesförklaringen – hästhållningen och ridverksamheten med nära koppling till den tidigare militära verksamheten – inte längre kan vidmakthållas. Man ansåg därmed att byggnadsminnesförklaringen framstod som ändamålslös. Vidare menade man att ett behållande av byggnadsminnet utgjorde hinder för en detaljplan som på bästa sätt tillvaratog stadslandskapets samlade kultur- och stadsbildsvärden. De kostnader som en alternativ användning skulle medföra vid ett behållande av byggnadsminnet bedömdes inte vara rimliga i förhållande till dess betydelse.

Länsstyrelsen i Stockholm upphävde 2007-06-14 byggnadsminnesförklaringen. Länsstyrelsen bedömde att de allmänna intressena av en utveckling av Musikhögskolans verksamhet vägde tyngre än de allmänna intressena av ett bevarande av byggnadsminnet.

Riksantikvarieämbetet överklagade detta beslut till länsrätten och yrkade att länsrätten skulle upphäva länsstyrelsens beslut. Enligt Riksantikvarieämbetets mening fanns det en rad olika kulturhistoriska värden som legat till grund för byggnadsminnesförklaringen och som fortfarande var lika aktuella. Riksantikvarieämbetet ansåg vidare att det inte fanns tillräckliga skäl att häva byggnadsminnesförklaringen, då byggnadsminnet enligt Riksantikvarieämbetets bedömning inte

var ändamålslost. Riksantikvarieämbetet ansåg inte heller att det förelåg ett sådant hinder, en sådan olägenhet eller en sådan kostnad att byggnadsminnesförklaringen av f.d. Generalstabens stalletablisement kunde hävas.

Länsstyrelsen vidhöll sitt beslut i yttrande till länsrätten och anförde bland annat att behovet av nya lokaler för Musikhögskolan var av så stort allmänt intresse att de kulturhistoriska värden som stallanläggningen har måste ge vika. Fastighetsägaren bestred bifall till överklagandet och anförde bland annat, utöver vad man tidigare sagt, att kostnaden för att behålla byggnadsminnet inte var ändamålsenlig.

Länsrätten konstaterade att syftet med en byggnadsminnesförklaring är att bevara kulturhistoriska värden för en avsevärd framtid och att man måste vara särskilt restriktiv vid bedömningen om hävning av ett byggnadsminne. Vid en sammanvägd bedömning fann länsrätten att hindren, olägenheterna och kostnaderna inte kunde anses så stora att de inte stod i rimligt förhållande till byggnadsminnets betydelse. Länsrätten biföll överklagandet på så sätt att länsstyrelsens beslut om hävning av byggnadsminnesförklaringen upphävdes.

Fastighetsägaren överklagade länsrättens dom till Kammarrätten i Stockholm och yrkade i första hand att kammarrätten skulle pröva samtliga grunder som åberopats och med ändring av länsrättens dom fastställa länsstyrelsens beslut. I andra hand yrkade man att målet skall återförvisas till länsrätten för prövning om byggnadsminnesförklaringen kunde hävas på grund av att den framstod som ändamålslös.

Man anförde som stöd för sin talan bland annat att stallbyggnaderna och den omkringliggande fastigheten kraftigt förändrats sedan byggnadsminnesförklaringen 1995 och att ett behållande av byggnadsminnet utgjorde hinder för en ny detaljplan. Man hävdade också att länsstyrelsens beslut 1995 fattas på felaktiga grunder, då bland annat delar av den ursprungliga interiören var utrivna.

Riksantikvarieämbetet bestred bifall till överklagandet och anförde, utöver vad som tidigare sagts i frågan, då f.d. Generalstabens stalletablisement är ett byggnadsminne så är det per definition synnerligen märkligt genom sitt kulturhistoriska värde. Bibehållandet av byggnadsminnet på fastigheten utgjorde inget hinder för olika typer av byggande på grannfastigheten. Stockholm behöver som bekant fler bostäder och sådana planeras också på grannfastigheten. Dessutom hindrar byggnadsminnet inte genomförandet av en detaljplan.

Riksantikvarieämbetet ifrågasatte inte att Musikhögskolan behöver nya lokaler. Det finns dock inget som säger att dessa nödvändigt måste ligga inom byggnadsminnet. Kanske finns det inte plats att både bygga bostäder och bygga ut Musikhögskolan på grannfastigheten, men det innebär inte att bibehållandet av byggnadsminnet utgör ett sådant hinder eller en sådan olägenhet som avses i KML.

Riksantikvarieämbetet menade att fastighetsägaren inte visat att man haft några antikvariska överkostnader för bibehållandet av byggnadsminnet och än mindre några orimliga sådana. Den eventuella uteblivna vinst som en fastighetsägare drabbas av för att han köpt en fastighet med ett byggnadsminne är förstås inte heller att betrakta som en orimlig kostnad i KML:s mening. Den nya Musikhögskolan kommer att kosta pengar oavsett var den placeras och det finns ingenting som säger att den skulle bli billigare att bygga inom byggnadsminnet än någon annanstans.

En byggnadsminnesförklaring kan slutligen hävas när den framstår som ändamålslös. Exempel från praxis visar att detta rekvisit har ansetts tillämpligt t.ex. när ett byggnadsminne har brunnit ner. Motparten har inte visat att någon jämförbar omständighet föreligger i det aktuella ärendet.

Kammarrätten gjorde samma bedömning som länsrätten och fann att några hinder, olägenheter eller kostnader inte fanns som kunde vara så stora att de inte stod i rimligt förhållande till byggnadsminnets betydelse. Man fann inte heller några omständigheter som skulle kunna medföra att byggnadsminnesförklaringen framstod som ändamålslös och kammarrätten avlog därför överklagandet.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Både länsrätten och kammarrätten konstaterar att bestämmelsen om hävning av byggnadsminnesförklaring ska tillämpas mycket restriktivt och att det bara kan ske i yttersta undantagsfall.

De skäl som framfördes för ett hävande av byggnadsminnet ogillades, till exempel eftersatt underhåll och fastighetsägarens intresse av att kunna använda marken på ett mer ekonomiskt lönsamt sätt.

Kammarrätten bedömde även att ett bibehållande av byggnadsminnet inte utgjorde hinder för en ny detaljplan.

Slutligen kan konstateras att bibehållandet av byggnadsminnet inte var en orimlig kostnad för det allmänna.

4.8. Tillstånd till rivning av kyrka enligt 4 kap. 3 § KML

Under åren 2000–2008 överklagades 66 beslut fattade av länsstyrelserna till allmän förvaltningsdomstol och av dessa har Svenska kyrkan i sju ärenden begärt att Regeringsrätten ska ta upp dessa till prövning. De flesta överklagade beslut enligt 4 kap. KML avgjordes redan i länsrätten och överklagades inte till högre instans. Jämfört med 3 kap. KML är det en något högre andel som överprövas i högre instans. Prövningstillstånd hos Regeringsrätten har sökts i sju ärenden och av dessa har fyra inte fått prövningstillstånd, två ärenden har bifallits och ett fick avslag. De två överklaganden som i Regeringsrätten fick bifall var Hammarslövs församlings ärende om rivning av Maglarps nya kyrka. Likaså fick Björklinge Skuttunge Viksta kyrkliga samfällighet tillstånd att riva orgelläktaren i Viksta kyrka. Regeringsrättens avslag gällde församlingens önskan att installera solceller på taket till Fläckebo kyrka. Riksantikvarieämbetet kommenterar nedan de två domarna angående rivning av Maglarps nya kyrka och solceller på taket till Fläckebo kyrka.

Mål i Regeringsrätten

Mål nr: 2993-00

Klagande: Församling

Motpart: Länsstyrelsen i Skåne län

Saken: Tillstånd till rivning av kyrkobyggnad

Klaganden fick avslag hos länsstyrelsen på ansökan om tillstånd att riva Maglarps nya kyrka. Länsstyrelsens avslag motiverades med att Maglarps nya kyrka besitter ett omistligt kulturhistoriskt värde. Den är i motsatts till flertalet andra kyrkor i allt väsentligt oförändrad sedan byggnadstiden. Den är ett helgjutet arkitektoniskt verk av den kände skånske arkitekten Harald Boklund. Kyrkan är en god representant för den s.k. avklingande gotiken. Kyrkan omges av en välbevarad kyrkogård som även är i bruk. Det finns, som länsstyrelsen visat, möjligheter att finansiera ett bevarande. På angivna grunder kan länsstyrelsen inte lämna tillstånd till rivning av Maglarps nya kyrka. Ansökan avslås därför.

Beslutet överklagades till länsrätten som avslog överklagandet.

Länsrättens dom överklagades till kammarrätten. Klagande fullföljde i kammarrätten sin talan om att få riva kyrkan och tillade följande. ”Eftersom ärendet är unikt är det viktigt att det prövas i högre instans. Det gäller en byggnad som inte har använts på 24 år och som inte behövs för församlinglivet. Det är principiellt viktigt att det klarläggs om samfälligheten ska vara skyldig, trots att den inte har ekonomiska resurser härför, att vårda en byggnad som det inte finns någon användning för. Även om det finns möjlighet att erhålla bidrag kommer pastoratet att få bidra med en del både till renoveringsarbetet och till det löpande underhållet”.

Kammarrätten instämde i länsrättens bedömning och ändrade därför inte den överklagade domen.

Figur 31. Maglarps nya kyrka 2005.
Foto: Bengt A Lundberg,
Riksantikvarieämbetet.
Kulturmiljöbild: www.raa.se/kmb

Församlingen begärde prövningstillstånd i Regeringsrätten vilket beviljades. Församlingen yrkade att Regeringsrätten skulle undanröja kammarrättens dom och i första hand bevilja tillstånd till rivning av Maglarps nya kyrka och i andra hand bevilja tillstånd till rivning av delar av kyrkan. Församlingen anförde bland annat följande ”Maglarps nya kyrka är övertalig ur kyrklig synpunkt. År 1976 hölls den sista gudstjänsten i kyrkan”. Församlingen utvecklade här sin talan avseende antalet församlingsmedlemmar, antalet kyrkor som församlingen ansvarar för bland annat sex medeltidskyrkor, de ekonomiska resurserna, kostnaderna för upprustningsarbetet, en höjning av kyrkoavgiften och att de även ansåg att Maglarps nya kyrka inte har samma höga kulturhistoriska värde som övriga nygotiska kyrkor i stiftet.

Riksantikvarieämbetets avstyrkte bifall till överklagandet i yttrande till Regeringsrätten. Riksantikvarieämbetet anförde bland annat följande – ”Alternativa användningar bör i första hand prövas för kulturhistoriskt värdefulla kyrkor som är övertaliga ur kyrklig synpunkt, såsom Maglarps nya kyrka. Från kulturhistorisk synpunkt är en fortsatt

användning som kyrka givetvis det som bör eftersträvas men i de fall detta inte är möjligt är en alternativ användning att föredra framför en rivning. Det är anmärkningsvärt att församlingen medvetet låtit kyrkan förfalla. Den omständigheten att kyrkan nu är förfallen och avstängd på grund av rasrisk bör därför inte tillmätas någon större betydelse vid bedömningen av tillståndsfrågan. Kyrkobyggnadsbidrag och kyrkoantikvarisk ersättning kan sökas för att finansiera upprustningen”.

I Regerringsrättens bedömning diskuterades bland annat kostnaderna för restaurering av kyrkobyggnaden som ansågs kunna uppgå till betydande belopp. Rätten konstaterade även att kyrkan är övertalig ur kyrklig synpunkt och att någon alternativ användning inte stod till buds. Den till kyrkan hörande kyrkogården ansågs begränsa möjligheten till alternativ användning. Även med beaktande av kyrkobyggnadens kulturhistoriska värde förelåg sådana särskilda skäl att tillstånd till rivning av Maglarps nya kyrka borde ges.

Regeringsrätten biföll överklagandet och beviljade med upphävande av underinstansernas avgörande tillstånd till rivning av Maglarps nya kyrka samt visade målet åter till Länsstyrelsen i Skåne län för ny behandling.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Alternativa användningar bör i första hand prövas för kulturhistoriskt värdefulla kyrkor som är övertaliga ur kyrklig synpunkt. Omständigheten som eftersatt underhåll bör inte tillmätas någon större betydelse vid tillståndsfrågan. Driftskostnaderna bör till viss del kunna finansieras genom alternativ användning av kyrkan. Kyrkogården kan inte anses vara ett hinder eller utgöra en begränsning för en alternativ användning av kyrkan. (Se även Länsstyrelsens i Skåne län rapport över rivningen av Maglarps nya kyrka.)

4.9. Ansökan om tillstånd till ändring enligt 4 kap. 3 § KML

Mål i Regeringsrätten

Mål nr: 4678-05

Klagande: Kyrkonämnd i pastorat

Motpart: Länsstyrelsen i Västmanlands län, Riksantikvarieämbetet

Saken: Tillstånd enligt lagen om kulturminnen m.m. 4 kap. 3 § för montering av solcellsanläggning på kyrkans tak.

Klaganden fick avslag hos länsstyrelsen på ansökan om tillstånd till installation av ett nätanslutet solesystem på taket till Fläckebo kyrka. Länsstyrelsens avslag motiverades med att ”ur kulturhistorisk synpunkt skulle en montering av solcellpanelerna på kyrkans tak medföra en väsentlig ändring samt förvanskning av kyrkans exteriöra utseende. ... Efter en samlad bedömning ska ansökan avslås.”

Ärendet överklagades till länsrätten som biföll överklagandet och beviljade kyrkonämnden tillstånd till installation av nätanslutet solesystem i enlighet med ansökan. (Utan att återförvisa ärendet till länsstyrelsen för ny handläggning). Länsrätten höll syn på platsen. Länsrätten angav som domskäl att själva installationen inte torde komma att medföra några större ingrepp vare sig på taket eller på byggnaden i övrigt. Dock anges att kyrkans helhetsintryck på avstånd kan komma att störas av den nivåskillnad som uppstår mellan panelen och taket, skillnaden i material och den omständigheten att panelen i vissa dagar kan avge reflexer. Länsrätten bedömde att dessa förhållanden emellertid inte kan anses medföra att byggnadens kulturhistoriska värde minskar eller att dess karaktär förvanskas. Inte heller torde den synliga anordningen på taket påverka kyrkan utseendemässigt på ett så negativt sätt att det kan jämföras med att kyrkans utseende förvanskas. Länsrätten fann därför att det sökta tillståndet skulle beviljas.

Länsrättens dom överklagades till kammarrätten av Länsstyrelsen i Västmanlands län och Riksantikvarieämbetet. Både länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet yrkade att kammarrätten skulle upphäva Länsrättens i Västmanlands län dom. Kyrkonämnden bestred bifall till överklagandena. Kammarrätten höll syn på platsen. I kammarrättens bedömning diskuterades begreppet kulturhistoriskt värde. Kammarrätten fann sammanfattningsvis att ”installationen av det solvärmsystem för vilken kyrkonämnden sökt tillstånd skulle minska Fläckebo kyrkas kulturhistoriska värde och att vad som i målet framkommit inte visar att omständigheterna är sådana att tillstånd till installationen bör ges”. Kammarrätten biföll, med upphävande av länsrättens dom, överklagandena och fastställde länsstyrelsens beslut.

Kammarrättens dom överklagades till Regeringsrätten av kyrkonämnden. Kyrkonämnden yrkade att Regeringsrätten, med undanröjande av kammarrättens dom, fastställer länsrättens dom. Länsstyrelsen avstyrkte bifall till överklagande liksom Riksantikvarieämbetet.

Figur 32. Fläckebo kyrka 2005. Foto: Wikimedia Commons.

Regeringsrätten fann vid en samlad bedömning av de inskränkningar det innebar för kyrkonämnden att inte få placera solcellsanläggningen på kyrkobyggnadens tak att de inte uppväger det allmännas intresse av att kyrkobyggnadens kulturhistoriska värde inte minskas. Överklagandet avslogs därför.

Riksantikvarieämbetets kommentar:

Varför säger länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet nej till solceller på en kyrka som omfattas av 4 kap. KML? Ärendet handlar om kulturminneslagen och hur vi ska förhålla oss till en kulturmiljö med höga bevarandevärden. En viktig del av det kulturhistoriska värdet är knutet till hur vi upplever miljöer och byggnader. Solcellpanelerna i aluminium och plast, placerade på en stor del av kyrkans sydliga och väl synliga takfall, skulle enligt länsstyrelsen och Riksantikvarieämbetet i allt för hög grad påverka upplevelsen av den rika kulturmiljö vi finner

i Fläckebo – en kulturmiljö som vi idag beskriver som ålderdomlig, tidstypisk och autentisk. Domen kan ses som ett exempel på en dom där domstolen tar upp frågan om kulturhistoriskt värde och hur det påverkas och kan minska (se även 3 kap.). Regeringsrättens dom innebär att länsstyrelsens beslut vinner laga kraft. Församlingen har nu placerat solcellerna på taket till en intilliggande ekonomibyggnad.

I fortsatta samtal med Svenska kyrkan undersöker Riksantikvarieämbetet vidare möjligheten att genomföra pilotprojekt för att utveckla miljö- och klimatanpassade energisystem. Riksantikvarieämbetet deltar bland annat i *Spara och bevara* som är ett forsknings- och utvecklingsprogram för energieffektivisering i kulturhistoriskt värdefulla byggnader.

5. Referenser

Program för uppföljning och utvärdering av tillämpningen av kulturminneslagen och kulturresevat enligt miljöbalken.
Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2007:11
www.raa.se/publicerat/9789172094871.pdf

Tillämpning av 2–4 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Statistik gällande 2005.
Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2006:7.
www.raa.se/publicerat/9172094427.pdf

Tillämpning av 2–4 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Statistik gällande 2006.
Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2007:9.
www.raa.se/publicerat/9789172094833.pdf

Tillämpning av 2–4 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Statistik gällande 2007.
Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2008:6.
www.raa.se/publicerat/978917209529.pdf

Vad kostar uppdragsarkeologin egentligen? Uppföljning av de faktiska kostnaderna för uppdragsarkeologin 2005.
Stockholm. Rapport från Riksantikvarieämbetet 2008:4.
www.raa.se/publicerat/9789172095182.pdf

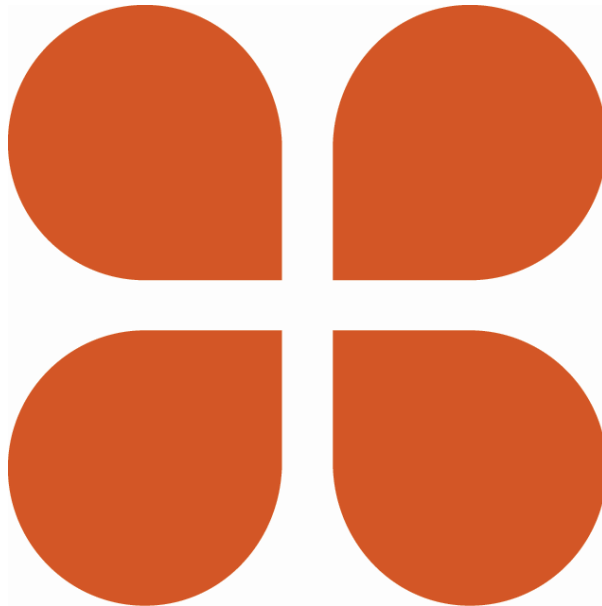
SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

Bilaga till rapporten

**Överklaganden av beslut enligt 2–4 kap.
lag (1988:950) om kulturminnen m.m.**

En utvärdering av domar från åren 2000–2008.

Rapport från Riksantikvarieämbetet 2009

Domar 2 kap. KML

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Klagande Motpart	Beslutsparagraf Typ av fornlämning	Saken	Domslut
Blekinge län - K				
Länsrätt 622-00 2000-12-18	Företag, ej arkeologi Blekinge län - K	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till hög	Ändring av gräns för fornlämningsområde	Avslag
Länsrätt 730-01 2001-10-16	Privatperson Blekinge län - K	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till tomtningar	Tillstånd husbygge	Avslag
Kammarrätt 3307-01 2003-07-07	Privatperson Blekinge län - K	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till tomtningar	Tillstånd husbygge	Bifall
Dalarnas län - W				
Länsrätt 2968-03 2004-05-13	Privatperson Dalarnas län - W	2 kap. 12 § KML Fäbod samt dess fornlämningsområde	Skogsbruksåtgärder	Avslag
Länsrätt 2558-05 E 2005-11-11	Privatperson Dalarnas län - W	2 kap. 12 § KML Järnframställningsplats	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 3000-05 2006-03-10	Privatperson Dalarnas län - W	2 kap. 12 § KML Fångstgropar	Skogsbruksåtgärder	Avslag
Länsrätt 3381-05 2006-12-20	Privatperson Dalarnas län - W	2 kap. 12 § KML Fäbod samt fornlämnings- området till denna	Skogsbruksåtgärder	Bifall
Länsrätt 1322-07 2007-07-16	Privatperson Dalarnas län - W	2 kap. 12 § KML Stenåldersboplatser	Skogsbruksåtgärder	Avslag
Gävleborgs län - X				
Länsrätt 581-06 2006-11-20	Arkeologiföretag Gävleborgs län - X	2 kap. 13 § KML Boplatser	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Gotlands län - I				
Länsrätt 4-06 2007-01-26	Privatperson Gotlands län - I	2 kap. 12 § KML Stensträng	Tillstånd jordbruksåtgärder	Avslag
Länsrätt 476-07 2007-09-11	Privatperson Gotlands län - I	2 kap. 12 § KML Stensträng	Tillstånd jordbruksåtgärder	Avslag
Länsrätt 475-07 2008-03-27	Privatperson Gotlands län - I	2 kap. 12 § KML Stenmur	Tillstånd vägbygge	Avslag
Kammarrätt 3073-08 2008-09-12	Privatperson Gotlands län - I	2 kap. 12 § KML Stenmur	Tillstånd vägbygge	Avslag

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Klagande Motpart	Beslutsparagraf Typ av fornlämning	Saken	Domslut
---	---------------------	---------------------------------------	-------	---------

Hallands län - N

Länsrätt 709-00 2000-06-29	Privatperson Hallands län - N	2 kap. 18-20 §§ KML Stadslager	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 1217-00 E 2000-09-08	RAÄ Hallands län - N	2 kap. 12 § KML Boplatser	Tillstånd att plantera energiskog	Bifall
Länsrätt 1597-00 2000-12-18	Privatperson Hallands län - N	2 kap. 18-20 §§ KML Fornlämningsområde till fästning	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 1123-00 E 2001-01-03	Privatperson Hallands län - N	2 kap. 12 § KML Boplatser	Tillstånd (samt avvisning) Husbygge	Avslag Avvisar målet
Länsrätt 1055-03 2004-01-26	Privatperson Hallands län - N	2 kap. 18-20 §§ KML Fornlämningsområde kring stadslager	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 2425-06 2007-07-05	Privatperson Hallands län - N	2 kap. 12 § KML Gravfält	Skogsbruksåtgärder	Avslag

Jämtlands län - Z

Länsrätt 390-07, Rotel 5 2007-06-28	Förening Jämtlands län - Z	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 413-08, Rotel 5 2008-09-01	Privatperson Jämtlands län - Z	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Avslag
Kammarrätt 2294-07 2007-11-09	Förening Jämtlands län - Z	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Avslag

Jönköpings län - F

Länsrätt 1346-01 2002-01-28	Arkeologiföretag Jönköpings län - F	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdagsark. undersökning	Avslag
Länsrätt 2334-01 2002-05-15	Privatperson Jönköpings län - F	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 507-02 E 2002-09-13	Privatperson Jönköpings län - F	2 kap. 13 § KML Fornlämningsområde till gravfält	Skälighetsbedömning	Avslag
Länsrätt 1385-08, Rotel 2 2008-10-29	Arkeologiföretag Jönköpings län - F	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdagsark. undersökning	Avslag

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Klagande Motpart	Beslutsparagraf Typ av fornlämning	Saken	Domslut
Länsrätt 920-00 2000-11-07	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till skans	Tillstånd poolbygge	Bifall
Länsrätt 937-00 2000-11-27	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 13 § KML Fornlämningsområde till röse och stensättning	Skälighetsbedömning	Avslag
Länsrätt 978-00 2000-12-15	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till två gravfält och två sten- sättningar	Tillstånd husbygge	Bifall
Länsrätt 834-01 2002-01-15	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 18-20 §§ KML Stadslager	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 1387-02 2003-04-23	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 18-20 §§ KML Fornlämningsområde till rösen och boplatser	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 1225-03 2004-01-29	Arkeologiföretag Kalmar län - H	2 kap. 13 § KML Slottsruin	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Länsrätt 1712-03 2004-04-14	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 12 § KML Stensättning	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 895-04 E 2004-09-07	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 383-05 2005-05-19	Företag, ej arkeologi Kalmar län - H	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till husgrund med hägnader, gravfält och fornborg	Tillstånd	Avslag
Länsrätt 1634-07 2007-12-19	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till gravfält och stensättningar	Tillstånd husbygge	Bifall
Länsrätt 855-08, Rotel 1 2008-09-17	Arkeologiföretag Kalmar län - H	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Bifall
Kammarrätt 25-2001 2001-06-20	RAÄ, Kalmar län - H Privatperson	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till två gravfält och två sten- sättningar	Tillstånd husbygge	Bifall
Kammarrätt 1982-03 2005-03-18	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 18-20 § KML -	Metalldetektor	Avslag
Kammarrätt 3042-04 2005-03-18	Privatperson Kalmar län - H	2 kap. 18-20 § KML -	Metalldetektor	Avslag
Kammarrätt 167-08 2008-04-28	Kalmar län - H Privatperson	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till gravfält och stensättningar	Tillstånd	Bifall

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Klagande Motpart	Beslutsparagraf Typ av fornlämning	Saken	Domslut
---	---------------------	---------------------------------------	-------	---------

Kronobergs län - G

Länsrätt 845-01 2001-10-31	Privatperson Kronobergs län - G	2 kap. 12 § KML Röjningsröseområde	Skogsbruksåtgärder	Avslag
Länsrätt 326-03 2003-04-24	Privatperson Kronobergs län - G	2 kap. 12 § KML Röjningsröseområde	Skogsbruksåtgärder	Avslag
Länsrätt 277-04 2004-05-11	Arkeologiföretag Kronobergs län - G	2 kap. 13 § KML -	Anbudsfordfarande inför uppdragsark. undersökning (och inhibition)	Avslag Avslag
Länsrätt 1068-05, Rotel 2 2005-11-18	Privatperson Kronobergs län - G	2 kap. 12 § KML Fossil åker (Röjningsröseområde)	Skogsbruksåtgärder	Bifall
Länsrätt 639-06 2006-07-06	Arkeologiföretag Kronobergs län - G	2 kap. 13 § KML Boplats	Anbudsfordfarande inför uppdragsark. undersökning	Bifall
Länsrätt 1001-06 2007-01-30	Privatperson Kronobergs län - G	2 kap. 12 § KML Röjningsröseområde, fossil åkermark med sten- sträng	Skogsbruksåtgärder	Avslag
Länsrätt 48-07 2007-10-03	Privatperson Kronobergs län - G	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till röse	Fornlämningsområdets utbredning borde begränsas. Tillstånd husbygge	Återvisar till Ist
Länsrätt 1149-07, Rotel 4 2007-12-06	Arkeologiföretag Kronobergs län - G	2 kap. 13 § KML -	Anbudsfordfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Kammarrätt 4189-05 2006-11-08	Kronobergs län - G Privatperson	2 kap. 12 § KML Fossil åker (Röjningsröseområde)	Skogsbruksåtgärder	Avslag

Norrbottnens län - BD

Länsrätt 1275-00 2000-11-14	Privatperson Norrbottnens län - BD	2 kap. 12 § KML Kanal	Tillstånd utfyllnad av kanal pga problem	Avslag
Länsrätt 1587-04 2004-09-03	Arkeologiföretag Norrbottnens län - BD	2 kap. 11 § KML -	Anbudsfordfarande inför uppdragsark. undersökning	Bifall
Länsrätt 772-05 2005-04-20	Arkeologiföretag Norrbottnens län - BD	2 kap. 11 § KML -	Anbudsfordfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Länsrätt 2067-07, Rotel 6 2007-08-14	Privatperson Norrbottnens län - BD	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Avslag
Kulturdeparte- mentet Ku2001/307/Ka 2001-05-17	Museum RAÅ	2 kap. 17 § KML Fynd från stensättning	Fyndforddelning	Avslag

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Klagande Motpart	Beslutsparagraf Typ av fornlämning	Saken	Domslut
---	---------------------	---------------------------------------	-------	---------

Östergötlands län - E

Länsrätt 2514-06 2006-09-07	Privatperson Östergötlands län - E	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till gravfält	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 4096-06 E 2007-05-15	Företag, ej arkeologi Östergötlands län - E	2 kap. 12 § KML Hällristning	Tillstånd	Bifall

Skåne län - M

Länsrätt 9283-00 2001-02-14	Förening Skåne län - M	2 kap. 12 § KML Högar, gravfält	Tillstånd	Avslag
Länsrätt 7665-00 2001-09-13	Företag, ej arkeologi Skåne län - M	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till hög	Tillstånd	Bifall
Länsrätt 5749-01 2002-03-21	Privatperson Skåne län - M	2 kap. 18-20 §§ KML Boplatser, marknadsplats, hög, pestkyrkogård m.fl.	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 2715-02 2002-06-20	Privatperson Skåne län - M	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till två högar	Tillstånd vägbygge	Avslag
Länsrätt 10948-02 2003-05-12	Privatperson Skåne län - M	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till högar	Tillstånd vägbygge	Bifall
Länsrätt 6073-03 2004-02-24	Privatperson Skåne län - M	2 kap. 12 § KML Fossil åkermark	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 1540-05 2005-10-31	Svenska kyrkan Skåne län - M	2 kap. 12 § KML Stadslager	Tillstånd	Avslag
Länsrätt 4312-07 2008-01-11	Arkeologiföretag Skåne län - M	2 kap. 13 § KML Boplatser	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Bifall
Kammarrätt 4017-03 2005-05-31	Skåne län - M Privatperson	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till högar	Tillstånd vägbygge	Bifall

Södermanlands län - D

Länsrätt 2118-01 2002-01-31	Företag, ej arkeologi Södermanlands län - D	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Bifall
Länsrätt 2181-01 2002-02-08	Privatperson Södermanlands län - D	2 kap. 12 § KML Gravfält	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 393-02 2002-06-03	Privatperson Södermanlands län - D	2 kap. 12 § KML Gravfält och dess fornlämningsområde	Tillstånd husbygge	Avslag

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Klagande Motpart	Beslutsparagraf Typ av fornlämning	Saken	Domslut
Länsrätt 675-04 2005-08-26	Företag, ej arkeologi Södermanlands län - D	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde kring stensättning	Tillstånd	Bifall
Länsrätt 2865-05E, Rotel 5 2006-04-13	Privatperson Privatperson och Södermanlands län - D	2 kap. 12 § KML Ålvkvarnsförekomst	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 1533-06 2006-11-08	Arkeologiföretag Södermanlands län - D	2 kap. 13 § KML Boplats	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Länsrätt 1592-06 2006-11-08	Arkeologiföretag Södermanlands län - D	2 kap. 13 § KML Boplats	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Kammarrätt 7590-06 2007-05-15	Arkeologiföretag Södermanlands län - D	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag

Stockholms län - AB

Länsrätt 16665-00 2001-03-08	Privatperson Stockholms län - AB	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till gravfält	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 9870-01 2001-10-16	RAÄ Stockholms län - AB	2 kap. 12 § KML Stensträngar	Tillstånd	Bifall
Länsrätt 15533-00 2002-03-18	Privatperson Stockholms län - AB	2 kap. 12 § KML Fynd (vrakdelar)	Tillstånd (till bärgning av kanon och stockankare från sjöbotten)	Bifall
Länsrätt 17869-01 2002-03-28	RAÄ Arkeologiföretag	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning (och inhibition)	Avslag
Länsrätt 19201-01 2002-10-31	Privatperson Stockholms län - AB	2 kap. 12 § KML Gravfält	Tillstånd till förundersökning i avgränsande syfte. Husbygge	Avslag
Länsrätt 11932-06 2007-03-07	RAÄ Stockholms län - AB och Företag, ej arkeologi	2 kap. 12 § KML Stensträngar samt fornlämningsområde till dessa	Tillstånd	Återvisar till Ist
Länsrätt 11995-06, Rotel 552 2007-11-27	Privatperson Stockholms län - AB	2 kap. 9 § KML Vrak	Dispens från dykförbud på vrak	Avslag
Länsrätt 16361-08 Rotel 552 2008-09-19	Företag, ej arkeologi Stockholms län - AB	2 kap. 12 § KML Boplats	Tillstånd	Avslag

Uppsala län - C

Länsrätt 214-03 2003-03-10	Arkeologiföretag Uppsala län - C	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
----------------------------------	-------------------------------------	----------------------	---	--------

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Klagande Motpart	Beslutsparagraf Typ av fornlämning	Saken	Domslut
Länsrätt 2408-02 2003-06-19	Privatperson Uppsala län - C	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till gravfält	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 174-05 2005-09-27	Privatperson Uppsala län - C	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde kring hållristning och boplats	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 620-07 2007-05-11	Arkeologiföretag Uppsala län - C och Företag, ej arkeologi	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Kammarrätt 1455-03 2003-04-29	Arkeologiföretag Uppsala län - C	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Kammarrätt 6281-05 2006-05-03	Privatperson Uppsala län - C	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde kring hållristning och boplats	Tillstånd husbygge	Avslag
Värmlands län - S				
Länsrätt 14-01 2001-07-02	Privatperson Värmlands län - S	2 kap. 12 § KML Hyttområde	Tillstånd vattenkraftverk	Bifall
Länsrätt 1562-02 2002-11-13	Förening Värmlands län - S	2 kap. 12 § KML Bruksområde	Tillstånd fiskvandningsled	Avslag
Länsrätt 796-05 E 2005-06-10	Privatperson Värmlands län - S	2 kap. 18-20 §§ KML By/gårdstomt	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 306--08 2008-05-19	Privatperson Värmlands län - S	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Avslag
Kammarrätt 4112-2001 2002-05-24	Värmlands län - S Privatperson	2 kap. 12 § KML Hyttområde	Tillstånd vattenkraftverk	Bifall
Västra Götalands län - O				
Länsrätt 2516-00 2000-11-23	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 8 § KML Fiskeläge	Tillstånd att utföra egen arkeologisk undersökning	Avslag
Länsrätt 2924-00 2000-11-23	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 8 § KML Fiskeläge	Tillstånd att utföra egen arkeologisk undersökning	Avslag
Länsrätt 2371-00 2000-11-23	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 8 § KML Husgrund (tomtning?)	Tillstånd att utföra egen arkeologisk undersökning	Avslag
Länsrätt 1988-00 2001-02-15	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 12 § KML Boplatser	Tillstånd jordbruksåtgärder (att plantera energiskog)	Avslag

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Klagande Motpart	Beslutsparagraf Typ av fornlämning	Saken	Domslut
Länsrätt 414-01, 415-01 2001-04-03	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 8 § KML Fiskeläge, trankokeri	Tillstånd att utföra egen arkeologisk undersökning	Avslag
Länsrätt 1518-00 Ab 9 2001-05-16	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 1147-02 2002-05-14	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 8 § KML Husgrund	Tillstånd till egen arkeologisk undersökning	Avslag
Länsrätt 5867-02 E 2002-09-27	Arkeologiföretag Västra Götalands län - O	2 kap. 13 § KML Röse	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning (och inhibition)	Avslag
Länsrätt 89-04 2004-05-25	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde till boplats	Tillstånd husbygge	Bifall
Länsrätt 263-04 2004-05-27	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 18-20 §§ KML -	Metalldetektor	Avslag
Länsrätt 6009-04 2005-06-08	Svenska kyrkan Västra Götalands län - O	2 kap. 12 § KML Fossil åker samt fornlämningsområde till	Skogsbruksåtgärder	Återvisar till Ist
Länsrätt 1505-05 2005-07-22	Arkeologiföretag Västra Götalands län - O	2 kap. 13 § KML Fyndplats, hög, m.m. röse och fossil åker	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Länsrätt 503-05 2005-10-17	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde kring gånggrifter	Tillstånd vindkraftverk	Avslag
Länsrätt 8977-05, Rotel 15 2006-05-12	Svenska kyrkan Västra Götalands län - O	2 kap. 12 § KML Stensättning o fossil åkermark samt forn- lämningsområdet	Skogsbruksåtgärder	Avslag
Länsrätt 5895-06 2006-10-16	Arkeologiföretag Västra Götalands län - O	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag
Länsrätt 1709-06 2006-10-20	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 12 § KML Gravfält	Tillstånd husbygge	Avslag
Länsrätt 2312-06, Enhet 02 2006-11-09	Arkeologiföretag Västra Götalands län - O	2 kap. 13 § KML Boplatser, hög	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Bifall
Länsrätt 3141-06 2007-02-21	Arkeologiföretag Västra Götalands län - O	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag Bifall
Länsrätt 2296-07 2007-08-28	Arkeologiföretag Västra Götalands län - O	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Bifall Avslag
Länsrätt 2179-07 2007-09-07	Arkeologiföretag Västra Götalands län - O	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Avslag

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Klagande Motpart	Beslutsparagraf Typ av fornlämning	Saken	Domslut
Kammarrätt 1655-2001 2002-06-18	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 12 § KML Två boplatser	Tillstånd (till plantering av energiskog på fornlämning)	Avslag
Kammarrätt 3864-05 2008-03-19	Privatperson Västra Götalands län - O	2 kap. 12 § KML Fornlämningsområde kring gånggrifter	Tillstånd vindkraftverk Avslag	Bifall
Kammarrätt 5246-07 2008-05-08	Västra Götalands län - O Arkeologiföretag	2 kap. 13 § KML -	Anbudsförfarande inför uppdragsark. undersökning	Upphäver länsrättens dom

Domar 3 kap KML

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Populärnamn	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Blekinge län - K				
Länsrätt 727-00 2000-12-05	Bröd Mårtenssons båtbyggeri	Fastighetsägare Blekinge län - K	Inlösen, avstyckning eller flyttning av BM	Avslag
Länsrätt 786-05 rotel 3 2005-11-18	Båtsmanskasernen	Fastighetsägare Blekinge län - K	Återställa interiör, vidta rättelse	Avslag Ändrar datum för föreläggandet
Länsrätt 473-06E rotel 1 2006-09-04	Portalkran 14	Fastighetsägare Blekinge län - K	Byggnadsminnes- förklaring	Avskriver målet
Länsrätt 860-07E 2007-09-26	Vattenborgen	Fastighetsägare Blekinge län - K	Tillstånd till ändring	Avskriver målet
Länsrätt 16-08 2008-09-10	Vattenborgen	Fastighetsägare Blekinge län - K	Uppsättande av fontän	Bifall
Länsrätt 881-08 2008-11-06	Magasin kv Gulin	Fastighetsägare Blekinge län - K	Förlängning av interimistiskt beslut	Avslag
Gävleborgs län - X				
Länsrätt 1650-00 2001-10-10	Järnvägshotellet	Fastighetsägare Gävleborgs län - X	Föreläggande att ta bort vindskydd	Undanröjer Ist beslut
Länsrätt 680-01E 2002-02-07	fd Mattons garveri	Fastighetsägare Gävleborgs län - X	Förordnande om anmälningsplikt	Avskriver målet
Länsrätt 1122-01 2002-06-17	Kvarteret Springer	Fastighetsägare Gävleborgs län - X	Föreläggande att återställa byggnadsminnet	Avslag
Kammarrätt 2903-2001 2003-02-20	Järnvägshotellet	RAÄ och Ist Fastighetsägare	Föreläggande om att ta bort vindskydd	Bifall
Jönköpings län - F				
Länsrätt 664-06 rotel 5 2006-09-08	Gränna prästgård	Fastighetsägare Jönköpings län - F	Ändring av byggnadsminne	Avslag
Länsrätt 1113-07 rotel 1 2007-10-16	Villa Lustigkulle	Enskilda personer Jönköpings län - F	Tillstånd till nybyggnation inom skyddsområde	Avslag
Länsrätt 2729-06 rotel 1 2007-02-19	Gränna prästgård	Fastighetsägare Jönköpings län - F	Ändring av skyddsföreskrift	Avslag

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Populärnamn	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Länsrätt 1735-07 2008-02-12	Stora torget Eksjö	Fastighetsägare Jönköpings län - F	Bygga cafébyggnad på torget	Bifall Medger nybyggnad Återvisar till Ist
Länsrätt 1111-07E rotel 2 2008-02-06	Polishuset	Fastighetsägare Jönköpings län - F	Tillstånd till säkerhetsgrindar	Bifall Upphäver Ist beslut Återvisar till Ist
Kammarrätt 3442-06 2006-11-23	Gränna prästgård	Fastighetsägare Jönköpings län - F	Ändring av skyddsområde	Upphäver länsrättens dom Återvisar till länsrätt
Kammarrätt 944-07 2008-04-10	Gränna prästgård	Fastighetsägare Jönköpings län - F	Ändring av skyddsföreskrift	Ej prövningstillstånd

Kalmar län - H

Länsrätt 1069-01 E 2001-09-25	Ebbetorps gård	Enskilda personer Kalmar län - H och fastighetsägare	Rivning av uthus och uppförande av nytt hus	Avvisar målet
Länsrätt 88-03E 2003-02-17	Krögaren 17	Fastighetsägare Kalmar län - H	Ta upp hål i vägg och använda hiss som garderob	Avskriver målet
Länsrätt 1336-04 2004-11-18	Borgholms stadsmuseum	Fastighetsägare Kalmar län - H v	Installation av värmepump	Bifall Återvisar till Ist
Länsrätt 833-05 2005-06-20	Smugglaren 1	Fastighetsägare Kalmar län - H	Montering av markiser	Avslag
Länsrätt 1754-04 rotel 3 2005-11-02	Krögaren 17	Fastighetsägare Kalmar län - H	Ändring av byggnadsminne	Avslag
Länsrätt 1650-05 2006-01-19	Ebbetorps gård	Fastighetsägare Kalmar län - H	Ändring av planlösning, ombyggnad av kök	Bifall Beviljar sökt tillstånd
Länsrätt 1703-1704-07E 2007-10-29	Ripan 14	Fastighetsägare Kalmar län - H	Ändring av gatu- och gårdshus	Avvisar målet
Kammarrätt 2505-05 2005-09-12	Smugglaren 1	Fastighetsägare Kalmar län - H	Montering av markiser	Ej prövningstillstånd

Norrbottnens län - BD

Länsrätt 1249-03 2003-11-18	Bodens C	Fastighetsägare Norrbottnens län - BD	Förklaring om övergång från SBM	Avskriver målet
Länsrätt 1477-04 2003-10-13	Abisko Östra	Fastighetsägare Norrbottnens län - BD	Byta fönster	Avskriver målet
Länsrätt 1257-03E 2003-09-23	Bodens C	Kommuner Norrbottnens län - BD	Förklaring om övergång från SBM	Avskriver målet

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Populärnamn	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Länsrätt 1043-05E rotel 6 2005-05-12	Sundsbron	Enskilda personer Norrbottens län - BD	Byggnadsminnes- förklaring	Avvisar målet
Östergötlands län - E				
Länsrätt 3058-01E 2001-11-22	Läraryhögskolan	Enskilda personer Östergötlands län - E	Tillstånd till nybyggnation inom byggnadsminne	Avvisar målet
Skåne län - M				
Länsrätt 6741-00 2001-06-29	Scalabiografen	RAÄ Skåne län - M	Avslag på väckt fråga om byggnadsminne	Undanröjer 1st beslut Återvisar till 1st för handläggning
Länsrätt 9-02 2002-01-31	Lagerhuset	Fastighetsägare Skåne län - M	Interimistiskt förbud mot exteriöra och interiöra åtgärder	Bifall
Länsrätt 3928-01 2002-03-22	F5 Ljungbyhed	Fastighetsägare Skåne län - M	Ombyggnad av fyra byggnader	Upphäver 1st beslut Bifaller ombyggnad av 3 tre hus Bifaller ombyggnad av ett hus med villkor
Länsrätt 6759-02E 2003-11-13	Observatoriet	Fastighetsägare Skåne län - M	Skyddsbestämmelser för byggnadsminnet	Avskriver målet
Länsrätt 7313-03 2003-12-10	Malmö stadsteater	Fastighetsägare Skåne län - M	Ombyggnad/ motorisering av scenhuset	Bifall Återvisar till 1st
Länsrätt 4110-03 2003-09-16	Posthuset och Gamla Riksbanks- huset	Fastighetsägare Skåne län - M	Uppförande av avfallsplats	Avslag
Länsrätt 3289-02 2003-02-24	Kjederqvistska gården	Fastighetsägare Skåne län - M	Utvändiga förändringar	Delvis bifall
Länsrätt 6976-03 2003-09-16	Posthuset och Gamla Riksbanks- huset	Fastighetsägare Skåne län - M	Ta bort trätrallar och kravallstaket	Upphäver 1st beslut
Länsrätt 4059-03 2003-06-11	Malmö stadsteater	Fastighetsägare Skåne län - M	Lägga plastmattor i Stora salongens trappor	Avslag
Länsrätt 8441-03 2004-01-29	Wickmanska gården	Fastighetsägare Skåne län - M	Tillstånd för takfönster	Delvis bifall
Länsrätt 2682-04 2004-03-29	Tyggården	Fastighetsägare Skåne län - M	Lägga trätrallar inom uteservering	Bifall
Länsrätt 1926-04E 2004-11-12	Regionmuseet	Fastighetsägare Skåne län - M	Uppsättning av banderoller på fasad	Bifall Upphäver 1st beslut
Länsrätt 3099-05E 2005-10-26	Rosendals slott	Fastighetsägare Skåne län - M	Byggnadsminnes- förklaring	Avskriver målet

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Populärnamn	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Länsrätt 7842-04 2005-07-11	Kärnan	Fastighetsägare Skåne län - M	Villkor om antikvarisk kontroll	Avslag
Länsrätt 8007-05E rotel 407 2005-12-28	Tyggården 2	Fastighetsägare Skåne län - M	Permanent uteplats	Avskriver målet
Länsrätt 4893-04 2005-04-29	Wickmanska gården	Fastighetsägare Skåne län - M	Tillstånd för takfönster	Bifall Återvisar till Ist
Länsrätt 7047-03 avd 1 2005-07-15	Fd posthuset	Fastighetsägare Skåne län - M	Behålla glasparti och inte byta mot trä	Avslag Bifall gällande föreläggandet
Länsrätt 8004-05 2006-03-22	Helsingborgs konserthus	Fastighetsägare Skåne län - M	Placering av hänganordningar för scenteknik	Bifall Beviljar ansökan Återvisar till Ist
Länsrätt 1781-06E 2006-03-30	Ausås prästgård	Fastighetsägare Skåne län - M	Yttre förändringar av byggnadsminne	Avskriver målet
Länsrätt 6247-06E 2007-04-27	Helsingborgs konserthus	Fastighetsägare Skåne län - M	Tillstånd till ändring av byggnadsminne	Avslag
Länsrätt 7604-06E 2007-12-04	Rådhuset	Fastighetsägare Skåne län - M	Tillstånd till ändring av byggnadsminne	Avslag
Länsrätt 7679-06 2008-10-10	Knislinge hembygdsgård	Fastighetsägare Skåne län - M	Hävning av byggnadsminne	Avslag
Länsrätt 4339-06, 4490-06 2008-10-10	Knislinge hembygdsgård	Fastighetsägare Skåne län - M	Installation av luftvärmepump	Upphäver Ist beslut
Länsrätt 12503-07 2008-06-03	Rosendals slott	Fastighetsägare Skåne län - M	Hävning av byggnadsminne	Avslag
Kammarrätt 6833-2001 avd 4 2002-01-21	Lagerhuset	Enskilda personer Eslövs kommun	Interimistiskt förbud, nu fråga om talerätt	Avslag
Kammarrätt 2473-03 2004-06-03	Kjederqvistska gården	Fastighetsägare Skåne län - M	Ändring av byggnadsminne, takfönster mm	Avslag Delvis bifall
Kammarrätt 735-04 2005-11-14	Wickmanska gården	Fastighetsägare Skåne län - M	Ändring av byggnadsminne takkupor	Delvis bifall
Kammarrätt 4962-05 2007-06-07	Tyggården	Fastighetsägare Skåne län - M	Behålla glasparti och inte byta mot trä	Avslag Yrkande om syn avslås
Kammarrätt 4835-05 2007-10-17	Kärnan	Fastighetsägare Skåne län - M	Villkor om antikvarisk kontroll	Bifall Upphäver länsrättens dom

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Populärnamn	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Regeringsrätt 4165-04 2005-11-04	Kjederqvistska gården	Fastighetsägare Skåne län - M	Ändring av byggnadsminne	Ej prövningstillstånd
Stockholms län - AB				
Länsrätt 2410-00 2000-08-30	Nya Sällskapets klubbhus	Fastighetsägare Stockholms län - AB	Byggnadsminnes- förklaring	Avslag
Länsrätt 20730-01 2002-10-21	Vindruvan 10	Fastighetsägare Stockholms län - AB	Utbyggnad av vind	Avslag
Länsrätt 688-04 2004-05-03	Stockholms C	Fastighetsägare Stockholms län - AB	Byte av vattrade glas mot klarglas	Avslag
Länsrätt 10894-03 2004-02-17	Kanslihuset	Fastighetsägare Stockholms län - AB	Belysning på fasader och längs kaj	Undanröjer Ist beslut Överlämnar ärendet till RAÄ och SBK
Länsrätt 8742-05E 2005-05-10	Stockholms rådhus	Enskilda personer Stockholms län - AB	Överbyggnad av gårdar och påbyggnad av vindsvåning	Avvisar målet
Länsrätt 8641-05 rotel 552 2005-09-19	Brf Storcken 12	Fastighetsägare Stockholms län - AB	Inredning av vindar	Avslag
Länsrätt 20070-04 2005-05-25	Canada-radhusen	Fastighetsägare Stockholms län - AB	Färgsättning av fasader ska ske i samråd	Bifall Upphäver Ist beslut
Länsrätt 20276-04 2005-05-25	Canada-radhusen	Fastighetsägare Stockholms län - AB	Färgsättning av fasader ska ske i samråd	Bifall Upphäver Ist beslut
Länsrätt 16191-05E Rotel 551 2005-09-13	Lunda Villa	Fastighetsägare Stockholms län - AB	Ändring av huvudbyggnad och nytt växthus	Avskriver målet
Länsrätt 14889-07 2007-11-05	fd Generalstabens stalletablisement	RAÄ Akademiska hus AB och Stockholms län - AB	Hävning av byggnadsminnes- förklaring	Bifall Upphäver Ist beslut
Länsrätt 27352-06 2007-05-08	Lunda Villa	Kommun Fastighetsägare	Ändring- och återställning samt nytt garage	Avskriver målet
Länsrätt 20123-07 2008-01-16	Berns salonger	Fastighetsägare Stockholms län - AB	Ersätta spiraltrappa med ny trappa	Bifall
Kammarrätt 1049-08 2008-09-10	Berns salonger	Stockholms län - AB Fastighetsägare	Ersätta spiraltrappa med ny trappa	Meddelar prövningstillstånd

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Populärnamn	Klagande Motpart	Saken	Domslut
---	-------------	---------------------	-------	---------

Uppsala län - C

Länsrätt 1689-07E 2007-10-26	Uppsala C	Fastighetsägare Uppsala län - C	Villkor i tillståndsbeslut	Avskriver målet
------------------------------------	-----------	------------------------------------	----------------------------	-----------------

Västernorrlands län - Y

Länsrätt 125-05E rotel 3 2005-06-14	Lillgården	Enskilda personer Västernorrlands län - Y	Återförvisning av tidigare beslut	Återvisar till Ist
---	------------	---	--------------------------------------	--------------------

Länsrätt 170-06E rotel 4 2006-06-28	Lillgården	Enskilda personer Västernorrlands län - Y	Byggnadsminnes- förklaring	Avvisar målet
---	------------	---	-------------------------------	---------------

Västmanlands län - U

Länsrätt 1986-01 2002-05-22	Fryxellska skolan	RAÄ och länsmuseum Västmanlands län - U	Hävande av byggnadsminnesförklaring	Avvisar målet
-----------------------------------	-------------------	--	--	---------------

Länsrätt 309-03 2003-08-21	Västerås ångkraftverk	Fastighetsägare Västmanlands län - U	Hävning av byggnadsminne	Avslag Avvisar yrkande 3 kap 14 §
----------------------------------	--------------------------	---	-----------------------------	--------------------------------------

Länsrätt 2431-06E rotel 1 2007-01-16	Rudbeckianska gymnasiet	Fastighetsägare Västmanlands län - U	Interimistiskt förbud, fråga om avskrivning	Avskriver målet
--	----------------------------	---	--	-----------------

Länsrätt 1114-07 rotel 2 2007-10-31	Hedensbergs gård	Fastighetsägare Västmanlands län - U	Föreläggande att avbryta pågående arbeten	Avslag
---	------------------	---	---	--------

Länsrätt 346-08E rotel 2 2008-06-30	Biskopsgården	Fastighetsägare Västmanlands län - U	Uppförande av hisstorn mm	Avskriver målet
---	---------------	---	------------------------------	-----------------

Länsrätt 2034-07 2008-05-27	Nordanby gård	Fastighetsägare Västmanlands län - U	Uppsättning av panelskivor	Bifall
-----------------------------------	---------------	---	-------------------------------	--------

Kammarrätt 4897-08 2008-11-28	Nordanby gård	Fastighetsägare Västmanlands län - U	Uppsättning av panelskivor	Ej prövningstillstånd
-------------------------------------	---------------	---	-------------------------------	-----------------------

Västra Götalands län - O

Länsrätt 2041-02 2002-05-07	Hagabadet Renströmska	Fastighetsägare Västra Götalands län - O	Nedtagning av tegelvägg i interiören	Avslag
-----------------------------------	--------------------------	--	---	--------

Länsrätt 7832-02 2003-03-31	Stigberget 613:16-17	Fastighetsägare Västra Götalands län - O	Uppsättande av vägg i trapphus	Avslag
-----------------------------------	-------------------------	--	-----------------------------------	--------

Länsrätt 4792-06E rotel 11 2006-08-02		Enskilda personer Västra Götalands län - O	Kulturminnen	Avskriver målet
---	--	--	--------------	-----------------

Domar 4 kap KML

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Kyrka	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Blekinge län - K				
Länsrätt 775-04 2005-07-11	Trefaldighetskyrkan i Karlskrona	Svenska kyrkan Blekinge län - K	Borttagning av fast bänkinredning	Avslag
Kammarrätt 2584-05 2006-07-14	Trefaldighetskyrkan	Svenska kyrkan Blekinge län - K	Ta bort fasta bänkar	Avslag
Dalarnas län - W				
Länsrätt 3166-99 2000-08-17	Ore	Svenska kyrkan Dalarnas län - W	Nytt uppvärmningssystem	Bifall Ändrar lst beslut
Länsrätt 1472-07 2007-08-29	Floda kyrka	Svenska kyrkan Dalarnas län - W	Borttagande av två rader kyrkbänkar	Bifall
Gävleborgs län - X				
Länsrätt 34-00 2000-06-29	Jakobs kyrka Hudiksvall	Svenska kyrkan Gävleborgs län - X	Ta bort fem bänkrader och flytta antependieskåp	Avslag
Länsrätt 1134-00 2001-05-25	Trönö	Svenska kyrkan Gävleborgs län - X	Rivning av delar av murverk efter brand	Bifall Lst ska utfärda tillstånd
Länsrätt 338-05 2005-11-16	Skogskyrkogården	Svenska kyrkan Gävleborgs län - X	Rivning av ekonomibyggnader	Bifall Upphäver lst beslut
Kammarrätt 3268-05 2007-03-21	Skogskyrkogården	Gävleborgs län - X Svenska kyrkan	Avslag på rivning av byggnader på begravningsplats	Ändrar länsrättens dom, en byggnad kan rivas Ändrar länsstyrelsens beslut, en byggnad kan rivas
Gotlands län - I				
Länsrätt 140-02E 2002-06-11	Klinte	Svenska kyrkan Dalarnas län - W	Försälja orgel samt inköpa ny digital orgel	Avvisar målet
Länsrätt 741-03 2004-05-12	Klinte kyrkogård	Svenska kyrkan Gotlands län - I	Utvidgning av begravningsplats	Bifall Ändrar lst beslut om villkor
Länsrätt 935-06E 2007-09-19	Hallshuks kapell	Enskild person Gotlands län - I och Hall-Hangvar	Uppsättning av staket	Avvisar målet
Hallands län - N				
Länsrätt 2161-03 2004-05-19	S:t Nicolai Halmstad	Svenska kyrkan Hallands län - N	Ändring av orgelfasad	Ger tillstånd enligt KML att behålla nya fasaden Avslår begäran att avyttra gamla fasaden

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Kyrka	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Länsrätt 1284-04E 2005-03-10	Asige	Svenska kyrkan Hallands län - N	Armatyr ovanför huvudentré skall nedmonteras	Ändrar 1st beslut, armatur får sitta kvar
Kammarrätt 3201-04 2005-11-09	S:t Nikolai Halmstad	RAÄ och 1st Svenska kyrkan	Ändring av orgelfasad	Bifall Länsrättens dom upphävs, 1st beslut fastställs
Jämtlands län - Z				
Länsrätt 467-05 Rotel 4 2006-05-24	Hoppets kapell	Svenska kyrkan Jämtlands län - Z	Tillstånd till ändring av altartavla	Avslag
Jönköpings län - F				
Länsrätt 412-02 2002-09-24	Villstad	Svenska kyrkan Jönköpings län - F	Uppsättande av triumfkrucifix	Bifall Överlämnar målet till 1st för handläggning
Kalmar län - H				
Länsrätt 448-05 2005-09-22	Västra Ed kyrka	Svenska kyrkan Kalmar län - H	Renovering av orgel	Avslag
Länsrätt 1014-08E 2008-07-02	Smedby kyrka	Svenska kyrkan Kalmar län - H	Föreläggande att avbryta arbeten på tak	Avslag
Kammarrätt 1535-2001 2002-10-04	Mörbylånga	RAÄ och 1st Svenska kyrkan	Ta bort bänkdörrar och skärmar i fast bänk- inredning	Upphäver länsrättens dom Fastställer 1st beslut
Kammarrätt 3495-05 2005-12-16	Västra Ed kyrk	Svenska kyrkan Kalmar län - H	Renovering av orgel	Meddelar inte prövningstillstånd
Kammarrätt 2471-08 2008-10-14	Smedby kyrka	Svenska kyrkan Kalmar län - H	Föreläggande enligt 4 kap. 17 § KML	Meddelar inte prövningstillstånd
Regeringsrätt 218-06 avd II 2007-06-18	Västra Ed kyrka	Svenska kyrkan Kalmar län - H	Renovering av orgel	Meddelar inte prövningstillstånd
Kronobergs län - G				
Länsrätt 347-01 2001-10-02	Slätthög	Svenska kyrkan Kronobergs län - G	Konservering av kristusfigur	Avslag
Länsrätt 956-04E 2004-10-01	Alvesta kyrkogård	Enskild person Kronobergs län - G	Borttagande av del av mur	Avskriver målet
Länsrätt 590-05 2005-09-26	Nottebäcks kyrka	Svenska kyrkan Kronobergs län - G	Tillstånd till läktarunderbyggnader	Avslag

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Kyrka	Klagande Motpart	Saken	Domslut
---	-------	---------------------	-------	---------

Länsrätt 842-08 2008-12-03	Växjö domkyrka	Svenska kyrkan	Glasa in sjalakoret Kronobergs län - G	Bifall Återvisar till Ist
----------------------------------	----------------	----------------	---	------------------------------

Kammarrätt 3259-04 avd 2 2004-12-17	Alvesta kyrkogård	Enskild person Kronobergs län - G	Borttagande av del av mur	Avslag
---	-------------------	--------------------------------------	---------------------------	--------

Norrbottnens län - BD

Länsrätt 269-02 2002-05-14	Luleå domkyrka	Svenska kyrkan	Läktarunderbyggnad Norrbottnens län - BD	Återvisar målet till Ist för utredning Risbergs överklagande prövas inte
----------------------------------	----------------	----------------	---	---

Länsrätt 521-03 2003-07-30	Luleå domkyrka	Enskild person Norrbottnens län - BD och Svenska kyrkan	Uppföra vägg under läktare i södra korsarmen	Avslag
----------------------------------	----------------	---	---	--------

Länsrätt 2570-04 2004-12-01	Överkalix kyrka	Svenska kyrkan Norrbottnens län - BD	Montera handledare vid	Avslag entrédörr
-----------------------------------	-----------------	---	------------------------	---------------------

Länsrätt 1655-05 rotel 6 2005-08-01	Morjärv	Svenska kyrkan Norrbottnens län - BD	Uppsättning av snörasskydd	Medger församlingen att få montera snörasskydd
---	---------	---	-------------------------------	---

Länsrätt 84-07 2007-03-14	Kiruna	Svenska kyrkan Norrbottnens län - BD	Montera räcken och ramp för tillgänglighet	Bifall Medger tillstånd enligt KML Överlåter åt Ist att fastställa villkor
---------------------------------	--------	---	---	--

Örebro län - T

Länsrätt 2876-07 2008-04-22	Järnboås kyrka	Svenska kyrkan Örebro län - T	Uppföra nytt församlingshem	Avslag
-----------------------------------	----------------	----------------------------------	--------------------------------	--------

Östergötlands län - E

Länsrätt 191-00E 2000-03-27	Linköpings domkyrka	RAÅ Östergötlands län - E	Deposition av mitra från 1400-talet	Bifall Upphäver Ist beslut
-----------------------------------	------------------------	------------------------------	--	-------------------------------

Skåne län - M

Länsrätt 5524-00 2000-10-31	Åhus	Svenska kyrkan Skåne län - M	Inglasning av tornrum	Bifall Ger tillstånd
-----------------------------------	------	---------------------------------	-----------------------	-------------------------

Länsrätt 11566-01 2002-06-06	S:t Johannes- kyrkan	RAÅ Malmö stad	Uppförande av stationsuppgång	Avslag
------------------------------------	-------------------------	-------------------	----------------------------------	--------

Länsrätt 2437-02E 2002-10-24	Heliga Trefaldighetskyrkan i Kristianstad	Svenska kyrkan Skåne län - M	Inreda södra och norra korsarmen	Avskriver målet
------------------------------------	---	---------------------------------	-------------------------------------	-----------------

Länsrätt 9217-01 2002-12-10	Vollsjö	Svenska kyrkan Skåne län - M	Sätta upp tidigare altaruppsats	Bifall Meddelar tillstånd
-----------------------------------	---------	---------------------------------	------------------------------------	------------------------------

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Kyrka	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Länsrätt 1751-03 2003-08-19	S:t Johanneskyrkan Malmö	Enskild person Skåne län - M	Ny byggnad på kyrkotomt	Avslag
Länsrätt 12002-02E 2004-10-21	Stångby kyrka och yttertak	Svenska kyrkan Skåne län - M	Renovering av fasader	Avslag Återvisar inlämnat förslag till Ist för handläggning
Länsrätt 9914-04 2004-12-30	Gustav Adolfs kyrka i Viby	Svenska kyrkan Skåne län - M	Byte av takbeläggning till koppar	Bifall gällande byte av plåt Avslag att handla upp kontrollant
Länsrätt 5975-04 2005-01-27	Allhelgonakyrkan på Ven	Svenska kyrkan Skåne län - M	Avförande från förteckningen inventarieförteckning	54 av bänkar får avföras från I övrigt inga ändringar av Ist beslut
Länsrätt 14127-04 2005-10-07	Långaröds kyrkogård	Svenska kyrkan Skåne län - M	Placera ljusbärare i minneslund	Avslag
Länsrätt 2-05 2005-12-22	Hyby nya kyrka	Svenska kyrkan Skåne län - M	Plywood som underlag på tak	Avslag
Länsrätt 14076-05E 2006-01-12	Gamla kyrkogården	Enskild person Skåne län - M	Ny ljussättning på kyrkogård	Avvisar målet
Länsrätt 9910-04 2006-02-27	Kapell Östra kyrkogården	Svenska kyrkan Skåne län - M	Renovering av förhallstak på kapell	Upphäver villkor att stuprör mm ska vara av koppar Avslag i övrigt
Länsrätt 5159-06E 2006-06-01	Borgeby kyrkogård	Enskild person Skåne län - M	Ombyggnad av gravkvarter	Avvisar målet
Länsrätt 7746-06E 2006-08-10	Bergakyrkan i Bjärred	Enskild person Skåne län - M	Renovering av golv	Avvisar målet
Länsrätt 2871-06 2007-05-10	Reslöv	Svenska kyrkan Skåne län - M	Byta blyplåt mot kopparplåt	Avslag
Länsrätt 9229-05 2007-05-14	Gudmundtorp	Svenska kyrkan Skåne län - M	Invändig restaurering	Avslag
Länsrätt 5470-06 2007-06-12	Brönnestads gamla kyrkogård	Svenska kyrkan Skåne län - M	Tillstånd att lägga betongsten på kyrkogård	Bifall Återvisar till Ist
Länsrätt 10587-06 2008-01-25	Harlösa kyrka	Svenska kyrkan Skåne län - M	Ta bort herrskapsbänkar, läktarunderbyggnad mm	Bifall Avslag
Kammarrätt 1700-2000 2000-04-06	Maglarps nya kyrka	Svenska kyrkan Skåne län - M	Rivning av kyrkobyggnad	Avslag
Kammarrätt 6945-05 2006-02-13		Svenska kyrkan Skåne län - M	Anläggande av asklund	Avslag

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Kyrka	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Kammarrätt 3819-07 2008-11-24	Brönnestads	Skåne län - M Svenska kyrkan	Tillstånd att lägga betongsten på kyrkogård	Upphäver länsrättens dom Fastställer 1st beslut
Regeringsrätt 2993-00 2005-05-11	Maglarps nya kyrka Skåne län - M	Svenska kyrkan	Rivning av kyrkan	Bifall
Regeringsrätt 1821-06 2008-02-01		Svenska kyrkan Skåne län - M	Anläggande av asklund	Meddelar inte prövningstillstånd

Stockholms län - AB

Regeringsrätt 8232-03 2005-11-04	Singö kyrka	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Föreläggande enligt KML	Meddelar inte prövningstillstånd Kammarrättens dom står fast
Länsrätt 203-01E 2001-02-02	Högalid	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Avskriver målet	
Länsrätt 20111-00 2001-02-28	Gustaf Vasa	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Uppsättning av två flaggstänger	Bifall Ger tillstånd till 2 stänger
Länsrätt 13845-02E 2002-10-15	Kungsholms kyrka	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Uppsättning av skyltskåp	Avskriver målet
Länsrätt 431-02 2002-10-31	Kungsängen	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Ta upp nödutgång i sakristian	Avslag
Länsrätt 22767-02 2003-03-24	Bro	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Borttagande av främre bänkpår	Avslag
Länsrätt 2437-03 2003-05-28	Singö kyrka	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Föreläggande om återställande	Avslag Återställande senast 2004-06-30
Länsrätt 3932-05 2005-04-22	Kungsholms kyrka	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Mur vid begravningsplats	Avslag
Länsrätt 492-05E rotel 553 2005-08-08	Östra Ryd	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Nedtagning av träd	Avskriver målet
Länsrätt 15540-05 2007-08-31	Västerhaninge	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Fasadputs på sakristian	Bifall Upphäver 1st beslut
Kammarrätt 4527-03 2003-11-12	Singö kyrka	Svenska kyrkan Stockholms län - AB	Föreläggande om återställande	Meddelar inte prövningstillstånd

Uppsala län - C

Länsrätt 1507-01 2001-08-29	Viksta	Svenska kyrkan Uppsala län - C	Rivning av orgelläktare	Avslag
-----------------------------------	--------	-----------------------------------	-------------------------	--------

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Kyrka	Klagande Motpart	Saken	Domslut
Länsrätt 1393-01 2001-12-17	Husby-Långhundra	Enskild person Uppsala län - C	Uppsättande av epitafium	Avslag
Länsrätt 2272-06 2007-06-07	Uppsala-Näs	Svenska kyrkan Uppsala län - C	Ersätta befintligt vindfång/vapenhus	Bifall Ger pastoratet tillstånd att ta bort befintligt vindfång
Länsrätt 763-07 2007-12-20	Husby-Långhundra	Enskild person Uppsala län - C	Uppsättning av epitafium	Avslag
Kammarrätt 5521-2001 2002-10-01	Viksta kyrka	Svenska kyrkan Uppsala län - C	Rivning av orgelläktare	Avslag
Kammarrätt 72-2000 2002-10-01	Skogstibble	Svenska kyrkan Uppsala län - C och RAÅ	Byte av takmaterial	Avslag
Regeringsrätt 6482-02 2004-12-22	Viksta kyrka	Svenska kyrkan Uppsala län - C	Demontera läktare Återvisar till Ist	Bifall
Regeringsrätt 8057-03 2005-12-15	Husby-Långhundra	Enskild person Uppsala län - C	Uppsättning av epitafium	Meddelar inte prövningstillstånd
Värmlands län - S				
Länsrätt 794-01 2001-08-16	Tveta kyrka	Svenska kyrkan Värmlands län - S	Omläggning av plåttak	Avslag
Länsrätt 1607-04 2005-09-27	Rämmens kyrka	Svenska kyrkan Värmlands län - S	Ny färgsättning och framtagning av äldre dekormålning	Ändar Ist beslut, dekormålningar ska vara synliga Frågan om färgsättning återvisas till Ist
Länsrätt 855-05 2005-12-12	Åmotsfors	Svenska kyrkan Värmlands län - S	Montering av isoler/skyddsglas	Avslag
Västernorrlands län - Y				
Länsrätt 492-02 2002-09-03	Sånga begravningsplats	Svenska kyrkan Västernorrlands län - Y	Avlägsna granhäck och ersätta med andra buskar	Upphäver länsstyrelsens beslut Visar målet åter för handläggning Beslutet får inte överklagas
Västmanlands län - U				
Länsrätt 1413-00 2001-04-18	Köping	Svenska kyrkan Västmanlands län - U	Anordna ett så kallat tankerum	Avslag
Länsrätt 2035-04 2004-11-24	Fläckebo kyrka	Svenska kyrkan Västmanlands län - U	Installera nätanslutet solelssystem	Bifall Beviljar tillstånd
Kammarrätt 8100-04 2005-07-14	Fläckebo kyrka	RAÅ och Ist Svenska kyrkan	Placering av solceller på kyrktaket	Bifall Upphäver länsrättens dom Fastställer Ist beslut

Rättsinstans Mål nr Datum för dom	Kyrka	Klagande Motpart	Saken	Domslut
---	-------	---------------------	-------	---------

Regeringsrätt 4678-05 2007-12-20	Fläckebo kyrka	Svenska kyrkan Västmanlands län - U	Tillstånd till uppsättning av solceller	Avslag
--	----------------	--	--	--------

Västra Götalands län - O

Länsrätt 2296-00 2000-11-14	Fröskogs kyrka	Svenska kyrkan Västra Götalands län - O	Anläggande av minneslund	Bifall Ger tillstånd till minneslund
-----------------------------------	----------------	---	-----------------------------	---

Länsrätt 3376-05E rotel 25 2006-01-03	Strandkyrkogården	Enskild person Västra Götalands län - O	Kristusstaty på kyrkogård	Avvisar målet
--	-------------------	---	------------------------------	---------------

Länsrätt 1574-06 2006-09-22	Lyse	Svenska kyrkan Västra Götalands län - O	Upphållningsanordning för dataprojektion	Bifall Beviljar ansökan
-----------------------------------	------	---	---	----------------------------